

Η έκδοση αυτή είναι παράλληλη του *Λεξικού Όρων Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας* που έχει επίσης εκδόσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. Προσφέρει σε κλινικούς, ερευνητές, δασκάλους και άλλους ενδιαφερόμενους, τους ορισμούς μεγάλου αριθμού όρων που σχετίζονται με διάφορες απόψεις της χρήσης οινοπνεύματος, καπνού και άλλων ουσιών. Οι ορισμοί αναφέρονται κατά κανόνα στις ψυχοδραστικές επιδράσεις των ουσιών, στη συμπτωματολογία, στα επακόλουθα και στις θεραπευτικές ενδείξεις. Γίνεται σύνδεση με τη Δέκατη Αναθεώρηση της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης των Νόσων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (ICD-10). Όπου συντρέχει περίπτωση, μνημονεύονται οι κώδικες διαγνωστικών κατηγοριών του ICD-10, είτε για συγκεκριμένους όρους είτε μέσα στο πλαίσιο των αντίστοιχων ορισμών.

Δεν έγινε προσπάθεια να καλυφθούν όλοι οι όροι που συναντώνται σε αναφορά με τη χρήση φαρμάκων και οινοπνεύματος. Για παράδειγμα, περιλαμβάνονται ελάχιστα θέματα παραγωγής και εμπορίας νόμιμων ή παράνομων φαρμάκων, όροι καθομιλουμένης και τεχνικοί όροι ειδικών επιστημονικών κλάδων. Στόχος του λεξικού δεν είναι η πληρότητα αλλά η επεξήγηση όρων που δεν είναι αυτονόητοι.

ΛΕΞΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης
Μινέρβα-Μελομένη Μαλλιώρα

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΥΓΕΙΑΣ
(GENEVE)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΗΤΑ
medical art

ISBN 978-960-452-095-4

9 789604 520954

ΕΚΔΟΣΗ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΛΕΞΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ
ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

ΛΕΞΙΚΟ
ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ
ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης
Μινέρβα-Μελομένη Μαλλιώρα
*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ψυχιατρικής
Πανεπιστημίου Αθηνών*

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΥΓΕΙΑΣ
(ΓΕΝΕΥΗ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΒΗΤΑ
medical art
ΑΘΗΝΑ

ΛΕΞΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΚΟΟΛ ΚΑΙ ΤΙΣ ΛΟΙΠΕΣ ΨΥΧΟΔΡΑΣΤΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ
Επιμέλεια Ελληνικής Έκδοσης: Μινέρβα-Μελπομένη Μαλλιώρη

Copyright © 2010 ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις ΜΕΠΕ

Επιμέλεια-Παραγωγή-Κεντρική Διάθεση:
ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις ΜΕΠΕ
Αδριανείου 3 & Κατεχάκη, 115 25 Αθήνα (Ν. Ψυχικό)
Τηλ. 210-67 14 371 – 67 14 340, Fax: 210-67 15 015
E-mail: BetaMedArts@hol.gr
E-shop: www.betamedarts.gr
EN ISO 9001:2000

Εκδόθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας το 1994, με τον τίτλο *Lexicon of alcohol and drug terms*
© World Health Organization 1994

Ο Γενικός Διευθυντής του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας παραχώρησε τα μεταφραστικά δικαιώματα για την έκδοση στα Ελληνικά, στις ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, σύμφωνα με το υπ. αρ. TR/09/65 συμφωνητικό τις 14/4/2009 που έχουν την αποκλειστική ευθύνη της μετάφρασης.

ISBN: 978-960-452-095-4

Περιεχόμενα

Πρόλογος του Καθηγητού κ. Στεφανή
vii

Αντί προλόγου
ix

Εισαγωγή
1

Ευχαριστίες
3

Λεξικό
5

Πρόλογος

Η απόδοση στα ελληνικά του Λεξικού που αναφέρεται στο αλκοόλ και άλλες ψυχοδραστικές ουσίες συνιστά μία σημαντική συμβολή στην Ελληνική Βιβλιογραφία και ειδικότερα στο χώρο των ουσιοεξαρτήσεων. Την εμπλουτίζει όχι απλά με ένα ακόμα βιβλίο, αλλά και με ένα αξιόλογο εργαλείο επιστημονικής έρευνας και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Το Λεξικό δεν είναι κατάλογος λέξεων, ούτε αλφαβητικά διατεταγμένοι όροι, αλλά ορισμός όρων με τρόπο που να αποκαθιστούν ένα κοινό πλαίσιο εννοιολογικής αναφοράς στην επικοινωνία ανάμεσα στους επιστήμονες στο χώρο των ουσιοεξαρτήσεων. Πρόκειται για ένα τεράστιο εγχείρημα που δεν επιχειρείται για πρώτη φορά από διάφορους επιστημονικούς οργανισμούς. Είναι η πρώτη φορά που το εγχείρημα αυτό αποτελεί προϊόν μακριάς προεργασίας και επένδυσης με το κύρος του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Η δυσκολία του εγχειρήματος απεικονίζεται και στο μεγάλο αριθμό λημμάτων, αλλά κύρια στην εννοιολογική επαλληλία πολλών όρων καθώς και στη σημασιολογική τους διασταύρωση.

Δυσκολία όμως αποτελεί και η αλφαβητική διάταξή τους όπως άλλωστε αναγνωρίζεται και από τους υπεύθυνους συντάκτες του.

Αν οι δυσκολίες αυτές είναι εγγενείς ακόμα και στο πρωτότυπο αγγλόφωνο κείμενο, είναι κατανοητή η πολλαπλάσια δυσκολία που συνεπάγεται η απόδοση τόσο του εννοιολογικού περιεχόμενου, όσο και η διάταξη των όρων με διαφορετική στις δύο γλώσσες αλφαβητική σειρά.

Το δύσκολο αυτό έργο στην τελική του μορφή είναι τόσο άρτιο, που κάλλιστα θα μπορούσε να εκληφθεί όχι ως μεταγλωττισμένο αλλά πρώτης, ελληνικής γραφής κείμενο.

Η έκδοσή του είμαι βέβαιος πως θα σηματοδοτήσει την απαρχή μιας πιο επικοινωνιακής επικοινωνίας μεταξύ επιστημονικών, επαγγελματικών και διαφόρων διοικητικών και πολιτικών φορέων, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην αντιμετώπιση του προβλήματος της κατάχρησης οινοπνευματωδών και άλλων ψυχοδραστικών ουσιών.

Θα περιορίσει τη βαβυλώνια σύγχυση που προκύπτει από την πολλαπλή ονοματολογία, θα καταστήσει πιο ευκρινή τον εννοιολογικό χάρτη του χώρου αυτού και θα συμβάλλει στην καθιέρωση μιας κοινής επιστημονικής γλώσσας.

Αξίζουν συγχαρητήρια σε όλους εκείνους, που από την αρχή ως το τέλος συνέβαλλαν στην έκδοση αυτού του Λεξικού.

Λεξικό για το Αλκοόλ και τις λοιπές Ψυχοδραστικές Ουσίες

Πολλά συγχαρητήρια αξίζουν στην κα Βασιλάκου, της Εκδοτικής Εταιρείας ΒΗΤΑ, που με τόση φροντίδα περιέβαλε την προσπάθεια. Αναμφισβήτητα όμως τα περισσότερα συγχαρητήρια ανήκουν στην κα Μαλλιώρα για την πολλαπλή της συμβολή. Γιατί ως Πρόεδρος του ΟΚΑΝΑ επεσήμανε τη σημασία αυτού του Λεξικού, ξεκίνησε την υλοποίησή του και με επιτυχία επιμελήθηκε του όλου έργου μέχρι την τελική έκδοση. Είμαι Βέβαιος ότι η απήχηση που θα έχει αυτό το έργο θα ανταμείψει για τις προσπάθειες όλων όσων συνέβαλαν στην πραγματοποίησή του.

*Καθηγητής Κ.Ν. Στεφανής
Ακαδημαϊκός*

Αντί προλόγου

Στο διεθνή διάλογο για την αντιμετώπιση του προβλήματος των εξαρτήσεων, σημαντικό πρόβλημα αποτελούσε για πολλά χρόνια η υποκειμενική χρήση ορισμών σχετικά με τις καταστάσεις που συνδέονται με τον καπνό, το αλκοόλ και άλλες νόμιμες ή παράνομες ψυχοδραστικές ουσίες. Το ΛΕΞΙΚΟ φιλοδοξεί να εξασφαλίσει μια «κοινή επιστημονική γλώσσα», απαραίτητο εργαλείο επικοινωνίας μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων στο αντικείμενο των εξαρτήσεων.

Οι επεξηγηματικοί ορισμοί, οι διαγνωστικές κατηγορίες, η αναφερόμενη συμπτωματολογία, οι ψυχοσωματικές και κοινωνικές επιδράσεις των ουσιών και οι, κατά περίπτωση, θεραπευτικές ενδείξεις περιγράφονται με επιστημονικό τρόπο, παρέχοντας όμως ακόμη και στους μη ειδικούς την δυνατότητα κατανόησης και ευαισθητοποίησης στο δύσκολο αυτό αντικείμενο.

Αν και έχουν μεσολαβήσει δέκα χρόνια από την πρώτη έκδοση στα ελληνικά, η ορολογία και η περιγραφή των συναφών με τις εξαρτήσεις καταστάσεων παραμένει ή ίδια, γεγονός που δικαιολογεί την επανέκδοση με ελάχιστες, φραστικές κυρίως, βελτιώσεις.

Σκοπός του εγχειριδίου «Λεξικό αναφερόμενο στο Αλκοόλ και άλλες Ψυχοδραστικές ουσίες» είναι να διευκολύνει τον διεπιστημονικό διάλογο και να ελαχιστοποιήσει την ασάφεια που επικρατούσε για πολλά χρόνια στις περιγραφόμενες έννοιες.

Θερμές ευχαριστίες αξίζουν στην κ. Αναστασία Βασιλάκου, των Εκδόσεων ΒΗΤΑ, για το συνεχές, διαχρονικό ενδιαφέρον της. Ιδιαίτερα εξάλλου τιμητικό είναι το προλογικό σημείωμα του Ακαδημαϊκού Καθηγητή της Ψυχιατρικής, κ. Κώστα Στεφανή, που με τις ουσιαστικές επισημάνσεις του δικαιώνει την επιστημονική αξία της παρούσας έκδοσης.

*Μινέρβα-Μελπομένη Μαλλιώρα
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ψυχιατρικής*

Εισαγωγή

Σκοπός του Λεξικού είναι να δώσει μια σειρά ορισμών για όρους που αναφέρονται στα οιοπνευματώδη ποτά, στον καπνό και άλλες ψυχοδραστικές ουσίες. Οι ορισμοί αυτοί θα είναι χρήσιμοι για κλινικούς, διοικητικά στελέχη, ερευνητές και άλλους ενδιαφερόμενους στο συγκεκριμένο τομέα. Είναι επεξηγηματικοί ορισμοί, που περιγράφουν τις ψυχοδραστικές επιδράσεις, τη συμπτωματολογία, τις συνέπειες και τις θεραπευτικές ενδείξεις. Δίνονται για κάθε γενικής κατηγορίας ψυχοδραστικά φάρμακα και για μερικά συναφών κατηγοριών. Δίνονται επίσης οι κύριες διαγνωστικές κατηγορίες, καθώς και οι βασικές έννοιες της επιστημονικής και/ή της λαϊκής χρήσης. Καλύπτονται επιπλέον κοινωνικές και υγειονομικές απόψεις για τη χρήση των ουσιών καθώς και τα προβλήματα που προκύπτουν από τη χρήση τους.

Δεν είναι σκοπός του Λεξικού να καλύψει πλήρως κάθε όρο που αναφέρεται στη χρήση οιοπνεύματος και άλλων ουσιών. Οι περιοχές που δεν καλύπτονται συμπεριλαμβάνουν τη (νόμιμη ή παράνομη) παραγωγή και εμπορία ουσιών, τις σχετικές λαϊκές εκφράσεις που συνήθως χρησιμοποιούνται ή που προέρχονται από εκφράσεις που χρησιμοποιούν οι χρήστες στη δική τους «ειδική» διάλεκτο, τις ονομασίες ειδικών ουσιών καθώς και τους τεχνικούς όρους που ανήκουν σε συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους. Γενικώς παραλείπονται οι όροι της γενικής ιατρικής, της ψυχιατρικής ή άλλων επιστημονικών κλάδων, εφόσον δεν έχουν ειδική εφαρμογή στις ουσίες. Οι όροι αυτοί μπορούν να αναζητηθούν στο παράλληλο Λεξικό Όρων Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας.¹ Όσον αφορά τους τρόπους θεραπείας και τις προληπτικές στρατηγικές το Λεξικό δεν επιδιώκει πληρότητα αλλά δίνει ορισμούς για ό,τι δεν είναι αυτονόητο. Όροι οι οποίοι είναι σε τρέχουσα χρήση σε άλλες γλώσσες περιλαμβάνονται μόνο στη περίπτωση που έχουν διεισδύσει σε αγγλόφωνες δημοσιεύσεις.

Η ιστορική προέλευση των όρων συνήθως δεν δίνεται διεξοδικά, παρέχονται όμως κάποιες ενδείξεις όσον αφορά τη σημερινή θέση του συγκεκριμένου όρου (προτιμάται, δεν υποστηρίζεται κ.λπ.) και τη σχέση του με άλλους, προγενέστερους ή νεότερους, όρους. Δίνεται όμως μια γενική ένδειξη της ιστορικής θέσης πάνω σε σημαντικά ζητήματα, ειδικότερα μάλιστα σε εκείνα που έχουν καθιερωθεί μέσω της χρήσης τους σε δημοσιεύσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας.

Γενικά, οι φράσεις –σε αντίθεση με τις μεμονωμένες λέξεις– ταξινομούνται αλφαβητικά σύμφωνα με το συνθετικό τους στο οποίο είναι πιθανότερο να αναζητηθούν,

¹ *Lexicon of psychiatric and mental health terms, 2nd ed.* Geneva, World Health Organization, 1994.

Λεξικό για το Αλκοόλ και τις λοιπές Ψυχοδραστικές Ουσίες

δηλαδή κάποιες σύμφωνα με ένα επίθετο και κάποιες σύμφωνα με ένα ουσιαστικό. Σχετικές παραπομπές δίνονται όταν αυτές θεωρούνται χρήσιμες. Αν ο χρήστης δεν βρίσκει κάποιον όρο, συνιστάται να τον αναζητήσει με κάποιο άλλο συνθετικό της φράσης. Ίσως μάλιστα είναι σκόπιμο να αναζητήσει συναφή λήμματα, όπου πολλές φορές δίνονται –άμεσα ή έμμεσα– ορισμοί συγγενικών όρων.

Η αλφαβητική κατάταξη δεν λαμβάνει υπόψη τα διαστήματα και τα σημεία στίξης (π.χ. το αλκοόλ «μη πόσιμο» έρχεται μετά τη λέξη «αλκοόλ» και «αλκοόλ μη πόσιμο» έρχεται μετά τη λέξη «οινοπνευματώδες») (βλ. αλκοόλ).

Όπου ενδείκνυται, αναφέρεται ο αντίστοιχος κώδικας διαγνωστικής κατηγορίας ICD-10,¹ συνήθως στην αρχή του λήμματος, κάποιες φορές όμως και μέσα στο κείμενο του ορισμού. Τα ονόματα των ουσιών γράφονται σύμφωνα με τις Διεθνείς Κοινόχρηστες Ονομασίες (INN).²

Τα τονισμένα μαύρα στοιχεία σε ορισμένες λέξεις ή φράσεις των ορισμών σημαίνουν ότι υπάρχουν στο Λεξικό οι ορισμοί των λέξεων αυτών.

Οι συντάκτες
Thomas Babor
Robert Campbell
Robin Room
John Saunders

¹ *International statistical classification of diseases and related health problems. Tenth revision. Vol. I: Tabular list.* Geneva, World Health Organization, 1992.

² *International nonproprietary names (INN) for pharmaceutical substances. No. 8.* Geneva, World Health Organization, 1992.

Ευχαριστίες

Ο τότε Διευθυντής του Τμήματος Ψυχικής Υγείας του ΠΟΥ, Norman Sartorius, έδωσε γενικές συμβουλές και υποστήριξη κατά την προετοιμασία του Λεξικού. Ο συντονισμός της προετοιμασίας έγινε στα αρχικά στάδια από τον Marcus Grant, τέως στέλεχος του Προγράμματος Κατάχρησης Ουσιών του ΠΟΥ και αργότερα από τον Aleksander Janca, του Τμήματος Ψυχικής Υγείας του ΠΟΥ. Ο Leland Towle, του Εθνικού Ινστιτούτου Κατάχρησης Οινόπνευματος και Αλκοολισμού των ΗΠΑ και ο Jack Blaine του εθνικού Ινστιτούτου Κατάχρησης Φαρμάκων των ΗΠΑ, διέτελεσαν σύμβουλοι του προγράμματος. Το έργο χρηματοδοτήθηκε με πόρους που διατέθηκαν μέσω του Κοινού Προγράμματος Διάγνωσης και Ταξινόμησης των Ψυχικών Διαταραχών και των Προβλημάτων που σχετίζονται με τη χρήση Οινόπνευματων και άλλων ουσιών, του ΠΟΥ και των εθνικών Ινστιτούτων Υγείας (πρώην ADAMHA).

Λεξικό

αγγελόσκηνη Βλ. φαινκυκλιδίνη.

αγχολυτικό φάρμακο Βλ. κατευναστικό/υπνωτικό.

αγωνιστής Ουσία που δρα σε ένα νευρωνικό υποδοχέα και παράγει αποτελέσματα παρόμοια με εκείνα ενός φαρμάκου αναφοράς. Π.χ. η **μεθαδόνη** είναι μορφοειδής αγωνιστής των υποδοχέων των **οπιοειδών**.

αιθανόλη Βλ. οινόπνευμα/αλκοόλη.

άκαπνος καπνός Βλ. νικοτίνη.

ακαταμάχητη επιθυμία Πολύ έντονη επιθυμία για μια ψυχοδραστική ουσία ή για τα μεθυστικά αποτελέσματά της. Η ακαταμάχητη επιθυμία είναι όρος σε λαϊκή χρήση, για το μηχανισμό που εικάζεται ότι αποτελεί τη βάση του **μειωμένου ελέγχου**. Μερικοί θεωρούν ότι αναπτύσσεται, τουλάχιστον εν μέρει, ως αποτέλεσμα συνειρμών που θυμίζουν αντιδράσεις σε **συναρτημένη αποστέρωση**. Ακαταμάχητη επιθυμία μπορεί επίσης να προκύψει από την πρόκληση κάθε φυσιολογικής κατάστασης διέγερσης, που μοιάζει με **σύνδρομο αποστέρωσης** οίνοπνεύματος ή άλλης ουσίας.

Βλ. επίσης: ψυχαναγκασμός, έλεγχος μειωμένος, εξάρτησης σύνδρομο, στέρωση συναρτημένα.

ακεταλδεΰδη Το κύριο προϊόν οξειδωτικής διάσπασης της αιθανόλης. Ο κυριότερος καταλύτης της αντίδρασης είναι η αλκοολική αφυδρογονάση, η οποία οξειδώνεται και αυτή σε οξικό άλας από την αλδεϋδική αφυδρογονάση. Η ακεταλδεΰδη είναι τοξική ουσία η οποία εμπλέκεται στην εμφάνιση αλκοολικής αντιδραστικής έξαψης και σε ορισμένα φυσιολογικά επακόλουθα της κατανάλωσης οίνοπνεύματος.

Βλ. επίσης: φάρμακο ευαισθητοποίησης στο οινόπνευμα, δισουλφιράμη.

αλκοόλ → αλκοολικού παιδί (COA) Άτομο του οποίου τουλάχιστον ο ένας από τους γονείς είναι ή ήταν αλκοολικός. Προηγούμενες συζητήσεις για τις επιπτώσεις στα παιδιά των αλκοολικών αφορούσαν κυρίως την παιδική και εφηβική ηλικία. Στη δεκαετία του '80, η ιδιότητα ενήλικου τέκνου αλκοολικού (ACA ή ACOA), έγινε αυτο-χαρακτηρισμός σε σχέση με ένα κίνημα **ομάδων αλληλοβοήθειας**, υπό την αιγίδα των Ανώνυμων-Αλκοολικών, σε χωριστές ομάδες και θεραπευτικά προγράμματα οργανωμένα συνήθως σύμφωνα με την αρχή των **δώδεκα βημάτων**. Πολλά δημοσιεύματα, που διαρκώς αυξά-

νονται, χα-ρακτηρίζουν το παιδί αλκοολικού ως **συν-αλκοολικό** ή **συν-εξαρτημένο** άτομο και παρουσιάζουν ολόκληρο κατάλογο των μειονεκτικών χαρακτηριστικών ενός παιδιού αλκοολικού στην ενήλικη ζωή. Σήμερα παρατηρείται τάση γενίκευσης του όρου σε «ενήλικα τέκνα δυσλειτουργικών οικογενειών».

αλκοόλ → επεισόδιο μεγάλης κατανάλωσης (drinking binge) Υπερβολική χρήση οινοπνευματωδών σε τακτές παρατεταμένες περιόδους. Στις πληθυσμιακές έρευνες, μια τέτοια περίοδος ορίζεται άνω της μιας ημέρας για κάθε επεισόδιο. Οι όροι «όργιο οινοποσίας» και «περιοδική οινοποσία» χρησιμοποιούνται επίσης αντί του όρου «επεισόδιο». Ο επεισοδιακός πότης είναι άτομο που πίνει κυρίως κατ' αυτόν τον τρόπο και συνήθως απέχει από το οινοπνευμα στα μεσοδιαστήματα μεταξύ των επεισοδίων.

Συνώνυμα: όργιο οινοποσίας, περιοδική οινοποσία.

Βλ. επίσης: αλκοολική τυπολογία κατά Jellinek (αλκοολισμός έψιλον).

αλκοόλ μη πόσιμο Γενικός όρος για προϊόντα που περιέχουν **αιθανόλη** αλλά δεν προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση. Πολλά βιομηχανικά και καταναλωτικά προϊόντα περιέχουν αιθανόλη και μερικές φορές πίνονται ως υποκατάστατα **αλκοολικών ποτών**. Τα προϊόντα αυτά περιλαμβάνουν στοματικά διαλύματα, μεθυλιωμένα οινοπνεύματα και οινόπνευμα για εντριβές (βλ. **αλκοόλη**). Ένας πιο περιεκτικός όρος για προϊόντα που καταναλώνονται αντί αλκοολικών ποτών είναι «υποκατάστατα αλκοόλης», όπου περιλαμβάνονται και τα προϊόντα που δεν περιέχουν αιθανόλη, όπως η αιθυλενογλυκόλη (αντιψυκτικό).

αλκοόλ → ομοειδές Με τη στενή έννοια, ο όρος αναφέρεται στις αλκοόλες (εκτός της αιθανόλης), στις αλδεΐδες και στους εστέρες που περιέχονται στα **αλκοολούχα ποτά** και συμβάλλουν στο ειδικό άρωμα και γεύση των ποτών αυτών. Αλλά ο όρος «ομοειδές» χρησιμοποιείται με ευρύτερη έννοια και σημαίνει οποιοδήποτε συστατικό αλκοολούχου ποτού το οποίο προσδίδει άρωμα, γεύση, χρώμα ή άλλο χαρακτηριστικό (όπως π.χ. «σώμα») στο ποτό αυτό. Οι ταννίνες και οι χρωστικές είναι συστατικά που έχουν επίσης χαρακτηριστεί ως «ομοειδή».

αλκοόλ → υπερκατανάλωσης επακόλουθα (hangover) Κατάσταση που επακολουθεί της **μέθης** και η οποία περιλαμβάνει τα άμεσα επακόλουθα της κατανάλωσης **αλκοολούχων ποτών** σε υπέρμετρη ποσότητα. Τα μη αιθανολικά συστατικά των αλκοολικών ποτών μπορεί να παίζουν ρόλο στην αιτιολογία. Τα σωματικά συμπτώματα περιλαμβάνουν κόπωση, πονοκέφαλο, δίψα, ίλιγγο, γαστρικές διαταραχές, ναυτία, εμέτους, αϋπνία, μικρές τρομώδεις συσπάσεις των χεριών και άνοδο ή πτώση της πίεσης του αίματος. Τα ψυχολογικά συμπτώματα είναι οξύ άγχος, ενοχή, κατάθλιψη, ευερεθιστότητα και ακραία

ευαισθησία. Η ποσότητα οιοπνεύματος που χρειάζεται για να προκληθούν τα επακόλουθα υπερκατανάλωσης κυμαίνεται, ανάλογα με τη σωματική και την ψυχική κατάσταση του ατόμου, γενικώς όμως όσο υψηλότερη είναι η **στάθμη οιοπνεύματος στο αίμα** κατά τη διάρκεια της μέθης, τόσο εντονότερα είναι τα επακόλουθα συμπτώματα. Τα συμπτώματα ποικίλλουν επίσης ανάλογα με την κοινωνική στάση. Τα επακόλουθα υπερκατανάλωσης διαρκούν συνήθως όχι περισσότερο από 36 ώρες μετά την αποβολή κάθε ίχνους οιοπνεύματος από τον οργανισμό.

Μερικά από τα επακόλουθα συμπτώματα υπερκατανάλωσης είναι παρόμοια με εκείνα του **συνδρόμου στέρησης οιοπνεύματος**, αλλά ο όρος hangover χρησιμοποιείται συνήθως για τις συνέπειες ενός μεμονωμένου επεισοδίου υπερκατανάλωσης και δεν υποδηλώνει την παρουσία καμιάς άλλης διαταραχής από χρήση οιοπνεύματος.

αλκοόλη (οινόπνευμα) Στη χημική ορολογία, οι αλκοόλες είναι μια μεγάλη ομάδα οργανικών ενώσεων που προέρχονται από υδατάνθρακες και περιέχουν μία ή περισσότερες υδροξυλικές (-OH) ομάδες. Η αιθανόλη (C₂H₅OH αιθυλική αλκοόλη) είναι ένωση της ομάδας αυτής και αποτελεί το κύριο ψυχοδραστικό συστατικό στα οιοπνευματώδη ποτά. Κατ' επέκταση, ο όρος αλκοόλ ή οινόπνευμα χρησιμοποιείται επίσης με την έννοια του οιοπνευματώδους ή αλκοολούχου ποτού.

Η αιθανόλη παράγεται με τη ζύμωση σακχάρων από ζυμομύκητες. Κανονικά, τα ποτά που παράγονται με ζύμωση έχουν συγκέντρωση οιοπνεύματος το πολύ 14%. Κατά την παραγωγή οιοπνευματωδών ποτών με απόσταξη, η αιθανόλη εκχυλίζεται διά βρασμού από το ζυμωμένο μίγμα και επανασυλλέγεται σαν σχεδόν καθαρό συμπύκνωμα. Εκτός από τη χρήση της για ανθρώπινη κατανάλωση, η αιθανόλη χρησιμοποιείται επίσης ως καύσιμο, ως διαλύτης καθώς και στη χημική βιομηχανία (βλ. οινόπνευμα, μη πόσιμο).

Το απόλυτο οινόπνευμα (άνυδρη αιθανόλη) είναι αιθανόλη με περιεκτικότητα μη υπερβαίνουσα το 1% κατά μάζα ύδατος. Στις στατιστικές που αφορούν την παραγωγή ή κατανάλωση οιοπνεύματος, απόλυτο οινόπνευμα σημαίνει την περιεκτικότητα σε οινόπνευμα (αιθανόλη 100%) στα οιοπνευματώδη ποτά. Η μεθανόλη (CH₃OH), γνωστή και ως μεθυλαλκοόλη ή ξυλόπνευμα, είναι χημικώς η απλούστερη από τις αλκοόλες. Χρησιμοποιείται ως βιομηχανικός διαλύτης καθώς και ως νοθευτικό για την αλλοίωση της αιθανόλης ώστε να είναι ακατάλληλη για πόση (μεθυλιωμένα οιοπνεύματα). Η μεθανόλη είναι πολύ τοξική. Ανάλογα με την ποσότητα που καταναλίσκεται, μπορεί να προκαλέσει θάμβος στην όραση, τύφλωση, κώμα και θάνατο.

Άλλα μη πόσιμα οιοπνεύματα που καταναλίσκονται κάποιες φορές, με ενδεχόμενα βλαβερά αποτελέσματα είναι, η ισοπροπανόλη (ισοπροπυλαλκοόλη, που περιέχεται συχνά στο οινόπνευμα για εντριβές) και η αιθυλενογλυκόλη (που χρησιμοποιείται ως αντιψυκτικό στα αυτοκίνητα).

Το οινόπνευμα είναι **καταπραϋντικό/υπνωτικό** με επιδράσεις παρόμοιες με εκείνες των **βαρβιτουρικών**. Εκτός από τις κοινωνικές συνέπειες της χρήσης του, η **μέθη** από οινόπνευμα μπορεί να οδηγήσει σε **δηλητηρίαση** ή ακόμη και σε θάνατο. Η μακροχρόνια κατάχρηση μπορεί να οδηγήσει σε **εξάρτηση** ή σε μεγάλη ποικιλία σωματικών και ψυχικών διαταραχών.

Οι ψυχικές διαταραχές και οι διαταραχές της συμπεριφοράς που σχετίζονται με το οινόπνευμα (F10) ταξινομούνται ως **διαταραχές από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** στο ICD-10 (F10-F19).

Βλ. επίσης: εγκεφαλική βλάβη αλκοολική, αμνησιακό σύνδρομο, καρδιομυοπάθεια, κίρρωση, παραλήρημα, λιπώδης εκφύλιση του ήπατος, εμβρυϊκό αλκοολικό σύνδρομο, γαστρίτιδα, ηπατίτιδα, μυοπάθεια, νευροπάθεια περιφερική, πελλάγρα, παγκρεατίτιδα, σύνδρομο ψευδο-Cushing, σκορβούτο, σύνδρομο θειαμινοπενίας, εγκεφαλοπάθεια Wernicke.

αλκοόλης έλεγχος

- (1) Συνήθως, ο κανονισμός που περιορίζει ή ελέγχει την παραγωγή και πώληση **οινοπνευματωδών ποτών**, υποκείμενος στη δικαιοδοσία ειδικού κρατικού οργανισμού (οργανισμός ελέγχου οινοπνευματωδών ποτών, ABC).
- (2) Σε μερικές επιστημονικές συζητήσεις, όλες οι κυβερνητικές παρεμβάσεις στην αγορά των οινοπνευματωδών ποτών, ανεξάρτητα από το σκοπό τους.
- (3) Σε σχέση με τους παράγοντες κινδύνου στον τομέα της δημόσιας υγείας, ο όρος μπορεί να αναφέρεται γενικά στην πολιτική πρόληψης και θεραπείας από το οινόπνευμα (βέβαια, ο όρος **πολιτική οινοπνεύματος** είναι σαφέστερος στην περίπτωση αυτή).

αλκοόλης στάθμη στο αίμα (BAL) Η συγκέντρωση αλκοόλης (αιθανόλης) στο αίμα.

Εκφράζεται συνήθως ως μάζα ανά μονάδα όγκου, αλλά διάφορες χώρες την εκφράζουν διαφορετικά ή χρησιμοποιούν διαφορετικές μονάδες. Π.χ. mg/100 mL ή, λανθασμένα, mg%, mg/L, g/100 mL, g% και mmoles/L. Συγκέντρωση 8% εκφράζεται στη νομοθεσία των ΗΠΑ ως 0,8%, στη Σκανδιναβία 0,8% στον Καναδά και αλλού ως 80 mg/100 mL. Εθνικές διαφορές υπάρχουν επίσης στη BAL, που έχει ορισθεί ως νόμιμο όριο για την οδήγηση βάσει ειδικών νόμων (**βλ. οδήγηση μετά πόση**). Στις περισσότερες περιπτώσεις το όριο είναι 50–100 mg/100 mL.

Η BAL πολλές φορές προσδιορίζεται έμμεσα βάσει μετρήσεων στην αναπνοή ή στα ούρα ή άλλα βιολογικά υγρά, όπου η συγκέντρωση του οινοπνεύματος βρίσκεται σε γνωστή σχέση με την περιεκτικότητα στο αίμα. Ο υπολογισμός Widmark είναι μια τεχνική για την εκτίμηση της BAL σε δεδομένο χρόνο μετά τη λήψη οινοπνεύματος, με προέκταση της BAL σε γνωστό χρόνο, υποθέτοντας σταθερό ρυθμό αποβολής του οινοπνεύματος (κινητική μηδενικής τάξης). Ορισμένες δικαστικές αρχές θεωρούν την υπόθεση αυτή αμφίβολη και δεν δέχονται εκτιμήσεις της BAL που έχουν γίνει σε προγενέστερο χρόνο.

αλκοολική άνοια (F10.7) Όρος με ποικίλες χρήσεις που σημαίνει συνήθως χρόνια ή προϊούσα ανωμαλία ως αποτέλεσμα **βλαπτικής χρήσης οινόπνευματος**. Χαρακτηρίζεται από διαταραχή πολλαπλών ανώτερων λειτουργιών του φλοιού, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η μνήμη, η σκέψη, ο προσανατολισμός, η κατανόηση, η υπολογιστική ικανότητα, η ικανότητα για μάθηση, η γλώσσα και η κρίση. Η συνείδηση διατηρεί τη διαύγειά της. Οι γνωσιακές ανωμαλίες συνοδεύονται συνήθως από διαταραχή του συγκινησιακού ελέγχου, της κοινωνικής συμπεριφοράς και του ενδιαφέροντος. Η ύπαρξη αλκοολικής άνοιας ως αυτοτελές σύνδρομο αμφισβητείται από μερικούς, που αποδίδουν την άνοια σε άλλα αίτια.

αλκοολική αντιδραστική έξαψη Έξαψη του προσώπου, του λαιμού και των ώμων μετά την κατανάλωση αλκοόλ, που συχνά συνοδεύεται από ναυτία, ζάλη και παλμούς. Η αντιδραστική έξαψη από αλκοόλ παρατηρείται σε ποσοστό περίπου 50% μερικών μογγολοειδών (ασιατικών) ομάδων και προκαλείται από κληρονομική έλλειψη αφυδρογονάσης της αλδεϋδης που καταλύει τη διάσπαση της **ακεταλδεϋδης**. Η αντίδραση παρατηρείται επίσης μετά τη λήψη αλκοόλ σε άτομα που υποβάλλονται σε θεραπεία με **φάρμακα ευαισθητοποίησης στο αλκοόλ**, όπως η δισουλφιράμη (Antabuse), η οποία αναστέλλει την αφυδρογονάση της αλδεϋδης.

αλκοολική εξάρτηση Βλ. *εξάρτηση*.

αλκοολική γαστρίτιδα (K29.3) Φλεγμονή του βλεννογόνου του στομάχου από την επίδραση του οινόπνευματος. Εμφανίζεται χαρακτηριστικά μετά από επεισόδιο υπερκατανάλωσης οινόπνευματος (βλ. **επεισόδια υπερκατανάλωσης οινόπνευματος**) και χαρακτηρίζεται από διαβρώσεις του βλεννογόνου που ενίοτε αιμοραγούν. Τα συμπτώματα είναι πόνος στην ανώτερη κοιλιακή χώρα και ενδεχομένως γαστρική αιμορραγία. Η αλκοολική γαστρίτις συνοδεύεται συχνά από οισοφαγίτιδα. Η νόσος είναι συνήθως αυτοπεριοριζόμενη και υποχωρεί κατόπιν αποχής από το οινόπνευμα.

αλκοολική ζηλοτυπία (F10.5) Τύπος χρόνιας, **αλκοολικής αιτιολογίας, ψυχωσικής διαταραχής** που χαρακτηρίζεται από παραληρητικές ιδέες συζυγικής απιστίας. Το παραλήρημα συνοδεύεται χαρακτηριστικά από εντατική αναζήτηση αποδείξεων απιστίας και άμεσες κατηγορίες που μπορεί να οδηγήσουν σε βίαιες διενέξεις. Εθεωρείτο αυτόνομη διαγνωστική οντότητα, αλλά ο χαρακτηρισμός αυτός σήμερα αμφισβητείται.

Συνώνυμα: ερωτική παράνοια, συζυγική παράνοια.

αλκοολική ηπατίτις (K70.1) Ηπατική ανωμαλία που χαρακτηρίζεται από φλεγμονή και νέκρωση των ηπατικών κυττάρων μετά από χρόνια κατανάλωση **επικίνδυνων** ποσοτήτων **οινόπνευματος**. Είναι καλά τεκμηριωμένη πρόδρομη κατάσταση της **αλκοολικής κίρρωσης**, ιδίως σε άτομα που εξακολουθούν να καταναλώνουν μεγάλες ποσότητες οινόπνευματος.

αλκοολική καρδιομυοπάθεια (142.6) Διάχυτη αλλοίωση του καρδιακού μυός που παρατηρείται σε άτομα με ιστορικό **επικίνδυνης** κατανάλωσης **οινοπνεύματος**, συνήθως, διάρκειας περισσότερης των 10 ετών. Χαρακτηριστικά, οι ασθενείς παρουσιάζουν δικοιλιακή καρδιακή ανεπάρκεια. Τα συνήθη συμπτώματα είναι δύσπνοια κατά την κόπωση και στη θέση ανάκλισης (νυκτερινή δύσπνοια), παλμοί, οίδημα των σφυρών και μετεωρισμός λόγω ταχυκαρδίας. Συχνά παρατηρούνται αρρυθμίες και τις περισσότερες φορές κολπική μαρμαρυγή. Η αλκοολική καρδιομυοπάθεια πρέπει να διακρίνεται από την καρδιοπάθεια **μπέρι-μπέρι** και από μια μορφή καρδιομυοπάθειας που παρουσιάζουν οι πότες μπύρας και η οποία οφείλεται σε δηλητηρίαση από κοβάλτιο.

Συνώνυμα: αλκοολική νόσος του καρδιακού μυός.

αλκοολική κίρρωση (K70.3) Βαριά μορφή αλκοολικής ηπατικής νόσου που χαρακτηρίζεται από νέκρωση και μόνιμη αλλοίωση της αρχιτεκτονικής του ήπατος, που οφείλεται στο σχηματισμό ινώδους ιστού και αναγεννητικών οζιδίων. Ο ορισμός αυτός είναι αυστηρά ιστολογικός, αλλά η διάγνωση τίθεται συχνά βάσει κλινικών και μόνο κριτηρίων.

Η αλκοολική κίρρωση εκδηλώνεται κυρίως στις ηλικίες μεταξύ 40 και 60 ετών, μετά από **επικίνδυνη πόση** τουλάχιστον 10 ετών. Τα άτομα εμφανίζουν συμπτώματα και σημεία ηπατικής ανεπάρκειας, όπως ασκίτη, οίδημα των σφυρών, ίκτερο, μώλωπες, γαστρεντερική αιμορραγία από κίρσους του οισοφάγου και κατάσταση σύγχυσης ή υπνηλία λόγω ηπατικής εγκεφαλοπάθειας. Περίπου 30% των ασθενών αντιρροπούνται καλά κατά τον χρόνο της διάγνωσης και αναφέρουν άτυπα ενοχλήματα όπως κοιλιακά άλγη, εντερικές ανωμαλίες, απώλεια βάρους, μυϊκή ατροφία και αδυναμία. Ο καρκίνος του ήπατος είναι απώτερη επιπλοκή της κίρρωσης σε περίπου 15% των περιπτώσεων.

Η αλκοολική κίρρωση αναφερόταν παλιά και ως «πυλαία κίρρωση» ή «κίρρωση του Λενέκ» αλλά κανένας από τους δύο αυτούς όρους δεν υποδηλώνει κατ'ανάγκη αλκοολική αιτιολογία.

Σε μη τροπικές χώρες με μεγάλη κατανάλωση οινοπνεύματος, η χρήση οινοπνεύματος είναι το κύριο αίτιο κίρρωσης. Επειδή η σχέση της νόσου με την κατανάλωση οινοπνευματωδών δεν καταγράφεται σε όλες τις περιπτώσεις, ο αριθμός που χρησιμοποιείται ως δείκτης αλκοολικών προβλημάτων είναι συνήθως η συνολική θνητότητα από κίρρωση και όχι η «κίρρωση με μεία αλκοολισμού».

Βλ. επίσης: Τύπος του Jellinek.

αλκοολική λιπώδης εκφύλιση του ήπατος (K70.0) Συσώρευση λίπους στο ήπαρ ως συνέπεια **επικίνδυνης κατανάλωσης οινοπνεύματος** με επακόλουθη διόγκωση των ηπατικών κυττάρων και σε κάποιες περιπτώσεις ηπατομεγαλία, ανωμαλίες της ηπατικής λειτουργίας, άτυπα κοιλιακά άλγη, ανορεξία και –σπανιότερα– ίκτερο. Η οριστική διάγνωση μπορεί να γίνει μόνο με ιστο-

λογική εξέταση του ήπατος. Λιπώδης εκφύλιση του ήπατος μπορεί επίσης να σημειωθεί μετά τη συνεχή κατανάλωση οινοπνεύματος για μερικές μέρες και συνεπώς δεν πρέπει να θεωρείται δείκτης αλκοολικής εξάρτησης. Η αποχή από τη χρήση οινοπνεύματος οδηγεί σε υποχώρηση των ιστολογικών ανωμαλιών. Προτιμότερος όρος για τη νόσο αυτή είναι «λιπώδης εκφύλιση του ήπατος αλκοολικής αιτιολογίας», που όμως δε χρησιμοποιείται συνήθως.

αλκοολική νόσος του καρδιακού μυός Βλ. αλκοολική καρδιομυοπάθεια.

αλκοολική παγκρεατίτις (K86.0) Διαταραχή που χαρακτηρίζεται από φλεγμονή και νέκρωση του παγκρέατος, συνοδευόμενη συχνά από ίνωση και δυσλειτουργία που οφείλεται στην κατανάλωση **επικίνδυνων** ποσοτήτων **οινοπνεύματος**.

Η αλκοολική παγκρεατίτις μπορεί να είναι οξεία ή χρόνια. Η οξεία μορφή εκδηλώνεται με άλγη στην ανώτερη κοιλιακή χώρα, ανορεξία και εμέτους και μπορεί να επιπλέκεται από υπόταση, νεφρική ανεπάρκεια, πνευμονοπάθεια και ψύχωση. Η χρόνια μορφή εκδηλώνεται συνήθως με επαναλαμβανόμενο ή επίμονο κοιλιακό άλγος, ανορεξία και απώλεια βάρους. Είναι δυνατόν να υπάρχουν σημεία παγκρεατικής ανεπάρκειας, ως προς τις εξωκρινείς λειτουργίες του παγκρέατος (π.χ. δυσασπορρόφηση, διατροφικό έλλειμμα) ή ως προς τις ενδοκρινείς λειτουργίες αυτού (σακχαρώδης διαβήτης).

αλκοολική παραισθησία Βλ. παραισθησία, ψυχωσική διαταραχή από οινόπνευμα ή φάρμακα.

αλκοολική παράνοια (F10.5) Τύπος **αλκοολικής αιτιολογίας ψυχωσικής διαταραχής** όπου κυριαρχούν παραληρητικές ιδέες αυτο-αναφοράς ή καταδίωξης. Η **αλκοολική ζηλοτυπία** περιλαμβάνεται μερικές φορές στις μορφές αλκοολικής παράνοιας.

αλκοολικής αιτιολογίας ψυχωσική διαταραχή Βλ. ψυχωσική διαταραχή από οινόπνευμα ή φάρμακα.

αλκοολικής ευαισθητοποίησης φάρμακο Θεραπευτική ουσία που χορηγείται για να υποβοηθεί την αποχή από το **οινόπνευμα**, με την πρόκληση δυσάρεστων παρενεργειών σε περίπτωση λήψης οινοπνεύματος. Οι ουσίες που χρησιμοποιούνται σήμερα είναι αναστολείς της αλδεϋδικής αφυδρογονάσης, του ενζύμου που καταλύει την οξειδωση της ακεταλδεϋδης. Η επακόλουθη συσσώρευση **ακεταλδεϋδης** προκαλεί ένα σύνδρομο έξαψης του προσώπου, ναυτίας και εμέτων, παλμών και ιλίγγου. Παραδείγματα φαρμάκων που προκαλούν αλκοολική ευαισθητοποίηση είναι η **δισουλφιράμη** (Antabuse) και το καρβαμιδικό ασβέστιο.

αλκοολικής συνάφειας ανικανότητες Όλα τα προβλήματα, νόσοι και άλλες δευτερογενείς συνέπειες της χρήσης **οινοπνεύματος**, της **μέθης** ή της **εξάρ-**

τησης που μειώνουν την ικανότητα ενός ατόμου για σωματική, κοινωνική ή οικονομική δραστηριότητα.

Βλ. επίσης: αλκοολικής συνάφειας πρόβλημα.

αλκοολικής συνάφειας εγκεφαλική βλάβη Γενικός όρος που περιλαμβάνει χρόνια διαταραχή της μνήμης και των ανώτερων νοητικών λειτουργιών που συνδέονται με τον μετωπιαίο λοβό και το δρεπανοειδές σύστημα. Περιλαμβάνει έτσι και το **αλκοολικής αιτιολογίας αμνησιακό σύνδρομο** (F10.6) και το «σύνδρομο του μετωπιαίου λοβού». Πάντως, ο όρος χρησιμοποιείται συχνά ακόμα και όταν υπάρχει μόνο η μία από τις διαταραχές αυτές.

Η απώλεια μνήμης στο αμνησιακό σύνδρομο αφορά χαρακτηριστικά την πρόσφατη μνήμη. Η βλάβη του μετωπιαίου λοβού εκδηλώνεται με ελλείμματα στην αφηρημένη σκέψη, στη σύλληψη εννοιών, στον προγραμματισμό και στην επεξεργασία περίπλοκης ύλης. Οι άλλες γνωσιακές λειτουργίες διατηρούνται αρκετά καλά και η συνείδηση δεν συσκοτίζεται.

Γίνεται διάκριση μεταξύ αλκοολικής αιτιολογίας εγκεφαλικής βλάβης και **αλκοολικής άνοιας**. Στην τελευταία αυτή διαταραχή παρατηρείται σφαιρική διαταραχή της γνωσιακής λειτουργίας και συνήθως υπάρχουν ενδείξεις και άλλης αιτιολογίας, όπως επανειλημμένες κακώσεις της κεφαλής.

Βλ. επίσης: αλκοολική άνοια.

αλκοολικής συνάφειας πρόβλημα Οποιοδήποτε από μια σειρά δυσμενών συνωδών φαινομένων της κατανάλωσης **οινοπνεύματος**. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι «συνάφεια» δεν σημαίνει αναγκαστικά αιτιολογία.

Η χρήση του όρου που μπορεί να αναφέρεται είτε σε έναν πότη ως άτομο ή στην κοινωνία επικυρώθηκε από μια Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ το 1979.¹ Σε μια έκθεση του ΠΟΥ το 1977, ο όρος **αλκοολικής συνάφειας αναπηρία** χρησιμοποιείται ως ισοδύναμος όρος σε ατομικό επίπεδο.² Ο όρος «αλκοολικό πρόβλημα» χρησιμοποιείται μερικές φορές ως ταυτόσημος όρος (σε αντιδιαστολή με «το πρόβλημα του οινοπνεύματος», παλαιά διατύπωση με την έννοια της εγκράτειας ως πολιτικού ζητήματος και με τη φράση «έχει πρόβλημα ποτού», που υποδηλώνει ότι ο τρόπος που πίνει ένα άτομο είναι αυτός καθ' εαυτός πρόβλημα).

Βλ. επίσης: κατάχρηση (φαρμάκου, οινοπνεύματος, χημικού, ουσίας ή ψυχοδραστικής ουσίας), βλαβερή χρήση, κακή χρήση φαρμάκου ή οινοπνεύματος, προβληματική πόση.

αλκοολικής συνάφειας σπασμοί Βλ. σπασμοί αλκοολικής αιτιολογίας ή από φάρμακα.

¹ *Problems related to alcohol consumption. Report of a WHO Expert Committee.* Geneva, World Health Organization, 1980 (WHO Technical Report Series, No. 650).

² *Edwards G et al. Alcohol-related disabilities.* Geneva, World Health Organization. 1977 (WHO Offset Publication, No 32).

αλκοολικής συνάφειας συγγενείς διαμαρτίες Βλ. εμβρυϊκό αλκοολικό σύνδρομο.

αλκοολικό εγκεφαλικό σύνδρομο Γενικός όρος για μια σειρά διαταραχών που οφείλονται στις επιδράσεις του οινοπνεύματος στον εγκέφαλο, **οξεία μέθη, παθολογική μέθη, στερητικό σύνδρομο, τρομώδες παραλήρημα, παραισθησία, αμνησιακό σύνδρομο, άνοια, ψυχωσική διαταραχή**. Προτιμώνται οι πιο εξειδικευμένοι όροι.

αλκοολούχο ή οινοπνευματώδες ποτό Υγρό που περιέχει οινόπνευμα (αιθανόλη) και προορίζεται για πόση. Σχεδόν όλα τα αλκοολούχα ποτά παρασκευάζονται με ζύμωση, μετά την οποία επακολουθεί –στην περίπτωση των spirits– απόσταξη. Η μύρα και η ελαφριά αγγλική μύρα ale παρασκευάζονται με τη ζύμωση δημητριακών (βυνοποιημένο κριθάρι, ρύζι, κεχρί, κ.λπ.), συχνά με την προσθήκη λυκίσκου. Τα κρασιά παράγονται από ζυμωμένους καρπούς (ιδίως καρπούς σε ρόγες, σταφύλια). Άλλα παραδοσιακά προϊόντα ζύμωσης είναι το υδρόμελι (από μέλι), το μηλόκρασο (από μήλα ή άλλα φρούτα), το σακέ (από ρύζι), πουλκε (από τον κάκτο μάγκου) και σίσα (από καλαμπόκι).

Τα οινοπνευματώδη (spirits) διαφέρουν ως προς το βασικό δημητριακό ή σπρωτικό που αποτελεί την πρώτη τους ύλη, π.χ. η βότκα βασίζεται σε δημητριακό ή σε πατάτα, το ουίσκυ σε σίκαλη ή καλαμπόκι, το ρούμι σε ζαχαροκάλαμο και το κονιάκ σε σταφύλια ή άλλα σπρωτικά. Το σέρρυ, το πορτ και άλλα ενισχυμένα κρασιά, είναι κρασιά στα οποία έχουν προστεθεί spirits ώστε η περιεκτικότητα σε αιθανόλη να φτάσει περίπου στο 20%.

Το οινόπνευμα μπορεί επίσης να συντεθεί με χημικό τρόπο, π.χ. από πετρέλαιο, αλλά αυτό συμβαίνει σπάνια όταν πρόκειται για οινοπνευματώδη ποτά. Έχουν αναγνωρισθεί μέχρι σήμερα πολλές χιλιάδες **ομοειδή** –συστατικά αλκοολούχων ποτών εκτός αιθανόλης και νερού– αλλά η αιθανόλη είναι η κύρια ψυχοδραστική ουσία που περιέχεται σε όλα τα κοινά αλκοολούχα ποτά. Αλκοολούχα ποτά χρησιμοποιούνταν από την αρχαιότητα στις περισσότερες παραδοσιακές κοινωνίες εκτός της Αυστραλίας, της Βόρειας Αμερικής (κυρίως βόρεια των συνόρων με το Μεξικό) και της Ωκεανίας. Πολλά παραδοσιακά ζυμωμένα ποτά είχαν σχετικά μικρή περιεκτικότητα σε οινόπνευμα και δεν μπορούσαν να διατηρηθούν για περισσότερο από λίγες ημέρες.

Οι περισσότερες κυβερνήσεις επιδιώκουν να επιβάλλουν άδειες ή να ελέγχουν με άλλο τρόπο (και να φορολογούν) την παραγωγή και την πώληση οινοπνεύματος, αν και η οικιακή παραγωγή διαφόρων τύπων αλκοολούχων ποτών μπορεί να είναι ελεύθερη. Τα αλκοολούχα ποτά που παράγονται παράνομα, ιδίως τα spirits, έχουν ξεχωριστή ταυτότητα (π.χ. moonshine ή white lightning στις ΗΠΑ, poteen στην Ιρλανδία, samogon στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης) και πολλές φορές περιέχουν δηλητηριώδεις ουσίες (π.χ. μόλυβδο) λόγω της διαδικασίας παραγωγής.

αλκοολικό σύνδρομο εξάρτησης Βλ. εξάρτησης σύνδρομο.

αλκοολικός Άτομο που πάσχει από αλκοολισμό. Σημειώστε ότι η λέξη εδώ είναι ουσιαστικό με διαφορετική σημασία από το επίθετο, π.χ. στη φράση **αλκοολούχο ποτό**.

αλκοολικών τύπος κατά Jellinek Μέθοδος υπολογισμού του αριθμού **αλκοολικών** σε ένα πληθυσμό, που προτάθηκε αρχικά από τον Ε.Μ. Jellinek γύρω στο 1940 και δημοσιεύθηκε σε πλήρη μορφή το 1951.¹ Στην τελική του μορφή ο τύπος ήταν $A=(PD/K)R$, όπου Α είναι ο αριθμός των αλκοολικών, D είναι ο αριθμός των αναφερθέντων θανάτων από κίρρωση μέσα σ' ένα δεδομένο έτος, Ρ, Κ και R υποτίθεται ότι είναι σταθερές που παριστάνουν, αντίστοιχα, το ποσοστό θανάτων από κίρρωση οφειλόμενη σε αλκοολισμό, το ποσοστό αλκοολικών με επιπλοκές που πέθαναν από κίρρωση σ' ένα δεδομένο έτος και το λόγο του συνόλου των αλκοολικών προς τους αλκοολικούς με επιπλοκές. Παρότι τόσο η υπόθεση ότι τα Ρ, Κ και R είναι σταθερά και η εννοιολογική βάση του τύπου επέσυρε έντονη κριτική, όσο και το γεγονός ότι το έτος 1959 ο ίδιος ο Jellinek συνέστησε την εγκατάλειψή του, ο τύπος, λόγω ελλείψεως εναλλακτικών λύσεων, παρέμεινε σε ευρεία χρήση μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70.

αλκοολισμός (F10.2) Παλιός όρος με ποικίλες σημασίες, που θεωρείται γενικά ότι αναφέρεται σε χρόνια συνεχή ή περιοδική κατανάλωση **οινοπνεύματος** χαρακτηριζόμενη από μειωμένο έλεγχο της χρήσης, συχνά επεισόδια **μέθης**, προσκόλληση στην ιδέα του οινοπνεύματος και χρήση οινοπνεύματος παρά τις δυσμενείς συνέπειες.

Ο όρος αλκοολισμός επινοήθηκε το 1849 από τον Magnus Huss. Μέχρι τη δεκαετία του '40, ο όρος αναφερόταν κυρίως στις σωματικές επιπτώσεις της μακροχρόνιας μεγάλης κατανάλωσης (αλκοολισμός β στην **τυπολογία του Jellinek**). Πιο περιορισμένη έννοια είναι η αντίληψη του αλκοολισμού ως νόσου (βλ. **αλκοολισμού, αντίληψη ως νόσου**), που χαρακτηρίζεται από **απώλεια ελέγχου** της χρήσης, εξαιτίας προϋπάρχουσας βιολογικής ανωμαλίας, με προβλέψιμη προϊούσα πορεία. Αργότερα ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον Jellinek και άλλους, με την έννοια της κατανάλωσης οινοπνεύματος που προκαλεί οποιοδήποτε τύπο βλάβης (σωματικής, ψυχολογικής, κοινωνικής, ατομικής ή του κοινωνικού συνόλου). Ο Jellinek υποδιείρεσε τον κατ' αυτόν τον τρόπο οριζόμενο αλκοολισμό σε μια σειρά «τύπων» που αποδίδονται με ελληνικά γράμματα (βλ. **αλκοολισμού τυπολογία κατά Jellinek**).

Η έλλειψη ακρίβειας του όρου οδήγησε το 1979 μια Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ² να προτιμήσει τη στενότερη διατύπωση του **συν-**

¹ WHO Expert Committee on Mental Health. Report on the First Session of the Alcoholism Subcommittee. Geneva, World Health Organization, 1951 (WHO Technical Report Series, No. 42); Annex 2, Jellinek estimation formula.

² Problems related to alcohol consumption. Report of a WHO Expert Committee. Geneva, World Health Organization. 1980 (WHO Technical Report Series, No. 650).

δρόμου εξάρτησης από το οινόπνευμα ως ένα ξεχωριστό όρο, μέσα σ' ένα πλατύ φάσμα **αλκοολικής αιτιολογίας προβλημάτων**. Ο αλκοολισμός δεν περιλαμβάνεται ως διαγνωστική οντότητα στο ICD-10 (βλ. **σύνδρομο εξάρτησης**).

Παρά τη διφορούμενη έννοιά της, η λέξη αλκοολισμός εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ευρύτατα ως διαγνωστικός και περιγραφικός όρος. Π.χ. το 1990 η Αμερικανική Εταιρεία Ιατρικής της Εξάρτησης όρισε τον αλκοολισμό ως «πρωτοπαθή, χρόνια νόσο, όπου γενετικοί, ψυχοκοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες επηρεάζουν την ανάπτυξη και τις εκδηλώσεις της. Η νόσος είναι συχνά προϊούσα και θανατηφόρος. Χαρακτηρίζεται από συνεχή ή περιοδικό **μειωμένο έλεγχο** της χρήσης, προσκόλληση στην ιδέα του οινόπνευματος, χρήση οινόπνευματος παρά τις δυσμενείς συνέπειες και διαταραχές της σκέψης, συνήθως άρνηση». Άλλες διατυπώσεις υποδιαίρεσαν τον αλκοολισμό σε διάφορους τύπους, μερικοί από τους οποίους θεωρούνται νόσοι και μερικοί όχι (βλ. **αλκοολισμού τυπολογία κατά Jellinek**). Γίνεται διάκριση μεταξύ ιδιοπαθούς αλκοολισμού και αντιδραστικού αλκοολισμού, σύμφωνα με την οποία «ιδιοπαθής» σημαίνει ότι ο αλκοολισμός δεν είναι δευτεροπαθής ή οφειλόμενος σε κάποια άλλη πάθηση. Επίσης διάκριση γίνεται μεταξύ πρωτοπαθούς και δευτεροπαθούς αλκοολισμού έτσι ώστε να δηλώνεται η σειρά της εμφάνισης σε περιπτώσεις **διπλής (συννοσηρότητας) διάγνωσης**, και τέλος μεταξύ αλκοολισμού Τύπου I και αλκοολισμού Τύπου II, σύμφωνα με την οποία ο δεύτερος περιέχει ένα έντονα γενετικό συντελεστή πατρικής προέλευσης. Παλαιότεροι όροι όπως διψομανία (επεισόδια πόσης) και **εθισμός** στο οινόπνευμα, αναφέρονταν σε ανεξέλεγκτη πόση. Ο όρος **καθ' ἑξίν μέθη**, είχε την ευρύτερη έννοια της συνήθειας της μέθης και των βλαβερών αποτελεσμάτων της.

αλκοολισμού αντίληψη ως νόσου Πεποίθηση ότι ο **αλκοολισμός** είναι νόσος πρωτοπαθούς βιολογικής αιτιολογίας, με προβλέψιμη φυσική ιστορία, που ανταποκρίνεται στους καθιερωμένους ορισμούς των νόσων. Η λαϊκή αντίληψη της ομάδας **Alcoholics Anonymous** (1939) –ότι ο αλκοολισμός, καθώς χαρακτηρίζεται από απώλεια ελέγχου του ατόμου στην πόση και κατά συνέπεια στη ζωή του, είναι «αρρώστια»– πέρασε στην επιστημονική βιβλιογραφία κατά τη δεκαετία του '50 με τη μορφή της αντίληψης του αλκοολισμού ως νόσου. Η αντίληψη αυτή έχει τις ρίζες της στην ιατρική και λαϊκή θεωρία του 19ου αιώνα ότι η μέθη είναι νόσος. Το 1977, μια Ομάδα Ερευνητών του ΠΟΥ,¹ αντιδρώντας στη χαλαρή και μεταβλητή χρήση του όρου «αλκοολισμός», πρότεινε να αντικατασταθεί από τον όρο **σύνδρομο εξάρτησης από το οινόπνευμα** στην ψυχιατρική νοσολογία. Κατ' αναλογίαν προς την **εξάρ-**

¹ Edwards G et al. *Alcohol-related disabilities*. Geneva, World Health Organization, 1977 (WHO Offset Publication, No. 32).

τηση από άλλες ουσίες, η **εξάρτηση από το οινόπνευμα** έγινε γενικά αποδεκτή από τις σύγχρονες νοσολογίες.

αλκοολισμού εμβρυϊκό σύνδρομο (Q86.0) (Βλ. επίσης P₀₄,O₃₅) Εικόνα καθυστερημένης αύξησης και ανάπτυξης, τόσο πνευματικής όσο και σωματικής, με ελλείμματα κρανιακά, προσωπικά ή των άκρων και καρδιαγγειακές διαμαρτίες, που παρατηρείται σε μερικά παιδιά μητέρων οι οποίες κατά την κύηση κατανάλωναν ποσότητες οιοπνεύματος που μπορούν να χαρακτηριστούν ως επικίνδυνες. Οι συνηθέστερες ανωμαλίες είναι προγεννητική και μεταγεννητική ελλιπή αύξηση, μικροκεφαλία, καθυστέρηση της ανάπτυξης ή διανοητική καθυστέρηση, κοντές βλεφαρικές σχισμές, μικρή και γυρισμένη προς τα πάνω μύτη με πτώση του ρινικού διαφράγματος και λεπτό άνω χείλος, ανώμαλες πτυχώσεις της παλάμης καθώς και καρδιακές ανωμαλίες (ιδίως του διαφράγματος). Πολλές άλλες, λιγότερο έκδηλες, διαμαρτίες έχουν επίσης αποδοθεί στην επίδραση του οιοπνεύματος πάνω στο έμβρυο (εμβρυϊκές αλκοολικές επιδράσεις), αλλά υπάρχει αμφισβήτηση ως προς το επίπεδο χρήσης της μητέρας που προκαλεί αυτά τα αποτελέσματα.

αλκοολισμού τυπολογία κατά Jellinek Η ταξινόμηση του **αλκοολισμού** από τον Jellinek, όπως περιγράφεται στο βιβλίο *Η αντίληψη του αλκοολισμού ως νόσου* (1960):¹

αλκοολισμός α – Χαρακτηρίζεται από ψυχολογική **εξάρτηση** χωρίς πρόοδο σε σωματική εξάρτηση. Ονομάζεται επίσης **προβληματική πόση, πόση απόδρασης**.

αλκοολισμός β – Χαρακτηρίζεται από σωματικές επιπλοκές που αφορούν ένα ή περισσότερα οργανικά συστήματα, με γενική υπονόμευση της υγείας και συντόμευση της διάρκειας της ζωής.

αλκοολισμός γ – Χαρακτηρίζεται από αυξημένη ανοχή, απώλεια ελέγχου, και πρόκληση στερεοτικού συνδρόμου μετά τη διακοπή πόσης οιοπνεύματος. Ονομάζεται επίσης «αγγλο-σαξωνικός αλκοολισμός».

αλκοολισμός δ – Χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη **ανοχή**, συμπτώματα στέρησης από οινόπνευμα και **ανικανότητα αποχής** αλλά όχι **απώλεια ελέγχου** της ποσότητας οιοπνεύματος που καταναλίσκεται κάθε φορά (βλ. **αλκοολοποίηση**).

αλκοολισμός ε – Χαρακτηρίζεται από παροξυσμική ή περιοδική πόση με **επεισόδια μεγάλης κατανάλωσης**. Ονομάζεται κάποιες φορές και **διψομανία**.

αλκοολογία Η μελέτη και η επιστήμη των φαινομένων τα οποία σχετίζονται με το **οινόπνευμα**. Ο όρος δεν είναι σήμερα σε ευρεία χρήση.

¹ Jellinek EM. *The disease concept of alcoholism*. New Haven, CT, Hillhouse, 1960.

αλκοολοποίηση (αγγλ. alcoholization, γαλλ. alcoolisation) Η συχνή κατανάλωση **αλκοολούχων ποτών**, έτσι ώστε να διατηρείται υψηλή **στάθμη οινόπνεύματος στο αίμα**. Επίσης η διαδικασία αύξησης της συχνότητας κατανάλωσης οινόπνευματος. Ο όρος έχει εφαρμογή στον πότη ως άτομο, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο. Ο όρος "alcoolisation" χρησιμοποιήθηκε αρχικά σε σχέση με τις συνήθειες πόσης των Γάλλων και υποδηλώνει ότι η κατανάλωση οινόπνευματος καθορίζεται και από τις κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες και δεν αντανακλά ατομική ψυχοπαθολογία.

Συνώνυμο: Ριζωμένη έξις οينوποσίας.

Βλ. επίσης: Αλκοολική τυπολογία κατά Jellinek (δ αλκοολισμός).

αμνησία Απώλεια ή διαταραχή της μνήμης (πλήρης ή μερική, μόνιμη ή παροδική) που μπορεί να αποδοθεί είτε σε οργανικά είτε σε ψυχολογικά αίτια. Η προδρομική αμνησία είναι μεταβλητής διάρκειας απώλεια μνήμης γεγονότων ή εμπειριών, που έπονται ενός αιτιολογικού επεισοδίου μετά την επαναφορά της συνείδησης. Η οπισθοδρομική αμνησία είναι μεταβλητής διάρκειας απώλεια μνήμης γεγονότων και εμπειριών, που προηγούνται ενός αιτιολογικού περιστατικού.

αμνησία-blackout Οξεία προδρομική **αμνησία** που δεν συνοδεύεται από απώλεια συνείδησης και είναι αποτέλεσμα κατανάλωσης **οινόπνευματος** ή άλλων ουσιών. Μια περίοδος απώλειας μνήμης κατά την οποία υπάρχει ελάχιστη ή καθόλου ανάμνηση δραστηριοτήτων. Όταν αυτό συμβαίνει στην πορεία χρόνιας κατανάλωσης οινόπνευματος, χαρακτηρίζεται μερικές φορές ως «καμμένο χαρτί».

αμνησιακή διαταραχή Βλ. αμνησία.

αμνησιακό σύνδρομο από οινόπνευμα ή φάρμακα (F1x.6) Χρόνια εμφανής διαταραχή της πρόσφατης και της απώτερης μνήμης, συνδεδεμένη με τη χρήση **οινόπνευματος** ή φαρμάκων. Η άμεση μνήμη διατηρείται συνήθως και η απώτερη μνήμη είναι λιγότερο διαταραγμένη από την πρόσφατη. Οι διαταραχές στην αίσθηση του χρόνου και της αλληλουχίας των γεγονότων είναι συνήθως έκδηλες, καθώς και η μειωμένη ικανότητα εκμάθησης νέας γνώσης. Τάση για πολυλογία μπορεί να είναι έντονη πλην όμως δεν παρατηρείται πάντοτε. Οι άλλες γνωσιακές λειτουργίες διατηρούνται ικανοποιητικά και τα ελλείμματα της μνήμης είναι δυσανάλογα σε σύγκριση με άλλες διαταραχές. Το ICD-10 χρησιμοποιεί τον όρο «προκαλούμενο» για το σύνδρομο αυτό, δεν αποκλείεται όμως ο ρόλος και άλλων αιτιολογικών παραγόντων.

Η οφειλόμενη στο οινόπνευμα ψύχωση (ή σύνδρομο) του Korsakov, είναι παράδειγμα αμνησιακού συνδρόμου που συχνά συνοδεύεται από **εγκεφαλοπάθεια του Wernicke**. Ο συνδυασμός των δύο αναφέρεται μερικές φορές ως σύνδρομο Wernicke-Korsakov.

αμυλ-νιτρικό άλας Ένα από τα αλιφατικά νιτρικά άλατα, πτητική εισπνεόμενη ουσία, που ερεθίζει τον αναπνευστικό βλεννογόνο και είναι ισχυρό αγγειοδιασταλτικό. Χρησιμοποιείται στην ιατρική για την ανακούφιση του πόνου της στηθάγχης και των κολικών της χολής. Εκτός της ιατρικής, χρησιμοποιείται κατά ή κοντά στο σημείο του οργασμού για την ενίσχυση και την παράταση της σεξουαλικής ηδονής.

Βλ. επίσης: πτητικές ουσίες.

αμφεταμίνη Ουσία της τάξης των συμπαθομιμητικών αμινών με ισχυρή **διεγερτική** δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα. Η τάξη αυτή περιλαμβάνει την αμφεταμίνη, τη δεξαμφεταμίνη και τη μεταμφεταμίνη. Φαρμακολογικά συγγενείς ουσίες είναι η μεθυλφαινιδάτη, η φενμετραζίνη και η αμφεπραμόνη (διαιθυλοπροπίονη). Στη λαϊκή διάλεκτο, οι αμφεταμίνες ονομάζονται μερικές φορές «σπιντ». Τα σημεία και συμπτώματα της χρήσης της αμφεταμίνης και των συμπαθομιμητικών παρόμοιας δράσης θυμίζουν **μέθη** και περιλαμβάνουν ταχυκαρδία, διαστολή της κόρης, υπέρταση, υπερτονισμένα αντανακλαστικά, εφίδρωση, ρίγος, ανορεξία, ναυτία ή έμετος, αϋπνία και ανώμαλη συμπεριφορά, π.χ. επιθετικότητα, πομπώδη συμπεριφορά, υπερεπαγρύπνηση, ταραχή και ελαττωμένη κρίση. Σε σπάνιες περιπτώσεις εκδηλώνεται **παραλήρημα** μέσα σε 24 ώρες από τη χρήση. Η χρόνια χρήση οδηγεί συνήθως σε αλλοιώσεις της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς όπως παρορμητικότητα, επιθετικότητα, ευερεθιστότητα, καχυποψία και παρανοϊκή ψύχωση (βλ. **ψύχωση από αμφεταμίνη**). Η διακοπή του φαρμάκου μετά από παρατεταμένη ή μεγάλη χρήση, μπορεί να προκαλέσει στερητικό σύνδρομο με καταθλιπτική διάθεση, κόπωση, υπερφαγία, διαταραχές του ύπνου και αύξηση των ονείρων.

Η χορήγηση αμφεταμινών και συγγενών ουσιών περιορίζεται σήμερα κυρίως στη θεραπεία της ναρκοληψίας και του συνδρόμου υπερκινητικότητας με έλλειψη προσοχής. Η χρήση των ουσιών αυτών ως **ανορεκτικών** δεν συνιστάται.

Βλ. επίσης: ψυχωσική διαταραχή από οινόπνευμα ή φάρμακα, διεγερτικά.

αναλγητικό Ουσία που ελαττώνει τον πόνο και μπορεί να έχει ή να μην έχει ψυχοδραστικές ιδιότητες.

Βλ. επίσης: οπιοειδές.

αναλγητικών κατάχρηση βλ. κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών.

ανάρρωση (recovery) Διατήρηση της αποχής από το **οινόπνευμα** και τη χρήση άλλων ουσιών με οποιοδήποτε τρόπο. Ο όρος συνδέεται ειδικότερα με τις **ομάδες αλληλοβοήθειας**, τους **Ανώνυμους Αλκοολικούς (ΑΑ)** και τις **Ομάδες των Δώδεκα Βημάτων** και αναφέρεται στην επίτευξη και διατήρηση **νηφαλιότητας**. Δεδομένου ότι η ανάρρωση θεωρείται ισόβια διαδικασία,

ένα μέλος των ΑΑ θεωρείται στο εσωτερικό της ομάδας πάντοτε ως «υπό ανάρρωση» αλκοολικός, παρότι ως προς τον εξωτερικό κόσμο μπορεί να περιγράφεται ως «αποκατεστημένος» αλκοολικός.

αναστολέας της όρεξης Ουσία που χρησιμοποιείται για να ελαττώνει την πείνα και να μειώνει τη λήψη τροφής προς αντιμετώπιση της παχυσαρκίας. Τα περισσότερα από τα φάρμακα αυτά είναι συμπαθομιμητικές αμίνες, των οποίων η αποτελεσματικότητα περιορίζεται από την αϋπνία που προκαλούν, τα φαινόμενα **εξάρτησης** και άλλες παρενέργειες. Παλαιότερα χρησιμοποιούνταν στην ιατρική οι **αμφεταμίνες** για την ανορεκτική τους δράση.

Συνώνυμα: ανορεκτική ουσία, ανορεκτικό.

αναστολέας της πρόσληψης σεροτονίνης Φάρμακο που αναστέλλει την επαναρρόσηψη της σεροτονίνης από τους νευρώνες και κατά συνέπεια παρατείνει τη δράση της. Έχει αναφερθεί ότι μερικά φάρμακα αυτής της ομάδας μπορούν να μειώσουν την κατανάλωση **οινοπνεύματος**. Μερικά αντικαταθλιπτικά αναστέλλουν την πρόσληψη τόσο της σεροτονίνης όσο και της νοραδρεναλίνης (επινεφρίνης).

ανικανότητα αποχής Μια μορφή **μειωμένου ελέγχου** σχετικά με τη χρήση μιας ουσίας, με αποτέλεσμα να παρατηρείται ανικανότητα ή απροθυμία του ατόμου να απέχει από τη χρήση της ουσίας. Όπως χρησιμοποιείται στη διατύπωση του Jellinek το 1960, πρόκειται για τη μία από τις δύο μορφές **απώλειας ελέγχου**. Η άλλη είναι η ανικανότητα να σταματήσει, αφού αρχίσει.

Βλ. επίσης: αλκοολισμός: τυπολογία του Jellinek.

ανικανότητα (disability) συνδεδεμένη με οινοπνευμα ή άλλες ουσίες Οποιοδήποτε πρόβλημα, νόσος ή άλλη συνέπεια **βλαβερής χρήσης, οξείας μέθης ή εξάρτησης**, που αναστέλλει την ικανότητα ενός ατόμου να ενεργεί φυσιολογικά στο πλαίσιο κοινωνικών ή οικονομικών δραστηριοτήτων. Παραδείγματα είναι η ελαττωμένη κοινωνική λειτουργικότητα ή σωματική ικανότητα που συνοδεύει την **αλκοολική κίρρωση**, η μόλυνση από HIV λόγω χρήσης ναρκωτικών, οι τραυματισμοί λόγω χρήσης οινοπνεύματος.

Βλ. επίσης: αλκοολικής συσχέτισης πρόβλημα, πρόβλημα συνδεδεμένο με άλλες ουσίες.

άνοια αλκοολική Βλ. αλκοολική άνοια.

ανορεκτική ουσία Βλ. αναστολέας της όρεξης.

ανοχή (tolerance) Μείωση της απόκρισης στη δόση ενός φαρμάκου ως αποτέλεσμα συνεχούς χρήσης. Αυξανόμενες δόσεις **οινοπνεύματος** ή άλλων φαρμάκων απαιτούνται για να επιτευχθούν τα αποτελέσματα για τα οποία αρκούσαν προηγουμένως μικρότερες δόσεις. Στην ανάπτυξη ανοχής συμβάλλουν, κατά

πάσα πιθανότητα, τόσο φυσιολογικοί όσο και ψυχοκοινωνικοί παράγοντες. Η ανοχή μπορεί να είναι σωματική, ψυχολογική ή συμπεριφοριολογική. Σχετικά με τους φυσιολογικούς παράγοντες, μπορεί να αναπτυχθεί μεταβολική και/ή λειτουργική ανοχή. Αυξάνοντας το ρυθμό του μεταβολισμού, ο οργανισμός αποκτά την ικανότητα να αποβάλλει ευκολότερα την ουσία. Η λειτουργική ανοχή ορίζεται ως μείωση της ευαισθησίας του κεντρικού νευρικού συστήματος στην ουσία. Η συμπεριφοριολογική ανοχή είναι μια αλλαγή στο αποτέλεσμα της ουσίας, ως συνέπεια μάθησης ή τροποποίησης των περιορισμών του περιβάλλοντος. Η οξεία ανοχή είναι ταχεία, παροδική προσαρμογή στο αποτέλεσμα μιας ουσίας μετά από μία εφάπαξ δόση. Η αντίστροφη ανοχή, γνωστή ως ευαισθητοποίηση, είναι μια κατάσταση κατά την οποία η απόκριση στην ουσία ενισχύεται με την επαναλαμβανόμενη χρήση. Η ανοχή είναι ένα από τα κριτήρια του **συνδρόμου εξάρτησης**.

ανταγωνιστής Ουσία που εξουδετερώνει τα αποτελέσματα άλλης ουσίας. Από φαρμακολογική άποψη, ένας ανταγωνιστής αλληλενεργεί με έναν υποδοχέα και αναστέλλει τη δράση ουσιών (**αγωνιστών**) οι οποίες παράγουν ειδικά, φυσιολογικά ή συμπεριφοριολογικά αποτελέσματα μέσω του συγκεκριμένου υποδοχέα.

αντιεξαρτησιακή αντίδραση Βλ. disulfiram, αλκοολικής έξαψης αντίδραση.

αντιεπιληπτικό φάρμακο Ουσία μιας ομάδας θεραπευτικών φαρμάκων που χορηγούνται για την αντιμετώπιση επιληπτικών διαταραχών. Τα φάρμακα αυτά χορηγούνται συνήθως για τις κρίσεις στέρησης οινοπνεύματος, αν και δεν υπάρχουν πειστικές ενδείξεις της αποτελεσματικότητάς τους για πρωτογενή ή δευτερογενή προφύλαξη.

Συνώνυμο: αντισπασμωδικό φάρμακο.

αντιισταμινικό Ουσία μιας ομάδας θεραπευτικών φαρμάκων που χρησιμοποιούνται για τη θεραπεία αλλεργικών διαταραχών και μερικές φορές, χάρη στα κατευναστικά τους αποτελέσματα, για την ανακούφιση του άγχους και την πρόκληση ύπνου. Φαρμακολογικά, τα αντιισταμινικά ταξινομούνται ως αναστολείς των υποδοχέων H1. Τα φάρμακα αυτά χρησιμοποιούνται ενίοτε κατά μη ιατρικό τρόπο, ιδίως από εφήβους, για το καταπραυντικό τους αποτέλεσμα και την απαλλαγή από αναστολές. Αναπτύσσεται μικρός βαθμός **ανοχής** αλλά όχι **σύνδρομο εξάρτησης** ή **στερητικό σύνδρομο**. Μια δεύτερη κατηγορία αντιισταμινικών, οι αναστολείς των υποδοχέων H2, καταστέλλουν την έκκριση γαστρικών οξέων και χρησιμοποιούνται στη θεραπεία του πεπτικού έλκους και της οισοφαγικής παλινδρόμησης. Δεν έχουν γνωστό **δυναμικό εξάρτησης**. Η κακή χρήση αντιισταμινικών περιλαμβάνεται στην κατηγορία F55 του ICD-10, **κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών**.

Βλ. επίσης: ντόπιγκ.

αντικαταθλιπτικό Ουσία μιας ομάδας ψυχοδραστικών φαρμάκων που χορηγούνται για την αντιμετώπιση καταθλιπτικών διαταραχών. Τα φάρμακα αυτά χρησιμοποιούνται επίσης για μερικές άλλες παθήσεις, π.χ. τη διαταραχή πανικού. Υπάρχουν τρεις κύριες κατηγορίες: τα τρικυκλικά αντικαταθλιπτικά (που είναι κυρίως αναστολείς πρόσληψης νοραδρεναλίνης), οι αγωνιστές του υποδοχέα και αναστολείς της πρόσληψης σεροτονίνης και οι σπανιότερα χορηγούμενοι αναστολείς της μονοαμινοξειδάσης. Τα τρικυκλικά αντικαταθλιπτικά έχουν συγκριτικά μικρή **επιρρέπεια στην κατάχρηση**, αλλά χρησιμοποιούνται ενίοτε κατά μη ιατρικό τρόπο για την άμεση ψυχοτρόπο δράση τους. Αναπτύσσεται **ανοχή** στα αντιχολινεργικά τους αποτελέσματα, είναι όμως αμφίβολο κατά πόσον προκαλείται **σύνδρομο εξάρτησης ή στερητικό σύνδρομο**. Για τους λόγους αυτούς, η κακή χρήση αντικαταθλιπτικών περιλαμβάνεται στην κατηγορία F55 του ICD-10 **κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών**.

αντιμεθυστική ουσία Ουσία που λαμβάνεται με σκοπό να αντιστρέψει ή να μετριάσει τη μεθυστική επίδραση του **οινοπνεύματος**. Τέτοιες ουσίες μπορεί να ενεργούν αναστέλλοντας την επίδραση του οινοπνεύματος στο κεντρικό νευρικό σύστημα ή επιταχύνοντας το μεταβολισμό του οινοπνεύματος από το ήπαρ. Προς το παρόν, δεν κυκλοφορούν αποτελεσματικά φάρμακα αυτής της κατηγορίας για θεραπευτικούς σκοπούς.

αντιόξινων κατάχρηση Βλ. κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών.

αντισπασμωδικό φάρμακο Βλ. αντιεπιληπτικό φάρμακο.

απαγόρευση Πολιτική σύμφωνα με την οποία η καλλιέργεια, παραγωγή και/ή πώληση (και κάποτε η χρήση) ενός **ψυχοδραστικού φαρμάκου** απαγορεύονται (παρότι οι πωλήσεις φαρμακευτικών προϊόντων συνήθως επιτρέπονται). Ο όρος έχει ιδιαίτερη εφαρμογή στο οινόπνευμα, ιδίως κατά την περίοδο εθνικής απαγόρευσης της πώλησης οινοπνευματωδών ποτών στις ΗΠΑ 1919-1933 (ποταπαγόρευση), και σε διάφορες άλλες χώρες στην περίοδο μεταξύ των δύο Παγκοσμίων Πολέμων. Ο όρος απαγόρευση μπορεί επίσης να αναφέρεται στη θρησκευτική απαγόρευση χρήσης ουσιών, ιδίως στις ισλαμικές χώρες.

Βλ. επίσης: ελεγχόμενες ουσίες, παράνομο φάρμακο, εγκράτεια.

αποδοκιμαζόμενη χρήση (unsanctioned use) Χρήση μιας ουσίας που δεν εγκρίνεται από την κοινωνία ή από μια ομάδα της κοινωνίας. Ο όρος υποδηλώνει ότι η αποδοκιμασία γίνεται αποδεκτή ως αυτοδίκαιο γεγονός χωρίς να εξετάζεται ή να αιτιολογείται η βάση της.

Βλ. επίσης: δυσλειτουργική χρήση και κακή χρήση οινοπνεύματος ή άλλης ουσίας.

αποκατάσταση (rehabilitation) Στο πεδίο της χρήσης ουσιών είναι η διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο, που έχει πρόβλημα υπερβολικής χρήσης μιας ουσίας, επιτυγχάνει το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας, ψυχολογικής λειτουργίας και κοινωνικής ευεξίας. Η αποκατάσταση ακολουθεί την αρχική φάση της θεραπείας (η οποία μπορεί να συμπεριλαμβάνει **αποτοξίνωση**, ιατρική και ψυχιατρική θεραπεία). Ο όρος καλύπτει διάφορες προσεγγίσεις όπως θεραπεία σε ομάδα, ειδικές θεραπείες της συμπεριφοράς για την πρόληψη **υποτροπής**, συμμετοχή σε **ομάδα αλληλοβοήθειας**, παραμονή σε **θεραπευτική κοινότητα** ή **κέντρο διερχομένων**, επαγγελματική κατάρτιση και εργασία. Υποδηλώνει προσδοκία κοινωνικής επανένταξης στην ευρύτερη κοινότητα.

απόλυτο οινόπνευμα Αιθανόλη με περιεκτικότητα μέχρι 1% νερού κατά μάζα.

Βλ. επίσης: Οινόπνευμα.

αποποινικοποίηση (decriminalization) Η κατάργηση νόμων ή κανονισμών που χαρακτηρίζουν μια συμπεριφορά, ένα προϊόν ή μια κατάσταση ως ποινικά κολάσιμη. Ο όρος χρησιμοποιείται και σε σχέση με **παράνομα φάρμακα** και σε σχέση με το αδίκημα της δημόσιας μέθης (βλ. **μέθη**). Επίσης, έχει ενίοτε εφαρμογή στη μείωση της βαρύτητας του ποινικού αδικήματος ή των κυρώσεων που επισύρει, όπως όταν η κατοχή **μαριχουάνας** υποβιβάζεται από ποινικό αδίκημα, που δικαιολογεί σύλληψη και φυλάκιση, σε παράβαση που τιμωρείται με προειδοποίηση ή πρόστιμο. Έτσι η αποποινικοποίηση διαφοροποιείται πολλές φορές από τη **νομιμοποίηση**, η οποία σημαίνει την πλήρη κατάργηση κάθε χαρακτηρισμού ως ποινικού αδικήματος, που συχνά συνδυάζεται με την προσπάθεια του κράτους να ελέγξει ή να επηρεάσει την κοινωνία σχετικά με τη συγκεκριμένη συμπεριφορά ή το προϊόν.

Βλ. επίσης: έλεγχος οινόπνευματος, έλεγχος φαρμάκων.

αποστροφής θεραπεία Θεραπεία που καταστέλλει ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνδέοντάς τη με επώδυνη ή δυσάρεστη εμπειρία. Ο όρος αναφέρεται σε οποιαδήποτε από τις πολλές μορφές θεραπείας της **εξάρτησης** από το οινόπνευμα ή άλλη ουσία, δημιουργώντας συναρτημένη αποστροφή προς την όψη, την οσμή, τη γεύση ή τη σκέψη της ουσίας. Συνήθως το ερέθισμα οφείλεται σε εμετικό φάρμακο, όπως εμετίνη ή απομορφίνη, που χορηγείται αμέσως πριν από ένα αλκοολούχο ποτό, ώστε ο έμετος που επακολουθεί να εμποδίσει την απορρόφηση του οινόπνευματος ή άλλης ουσίας. Άλλα ερεθίσματα είναι ηλεκτρική εκκένωση σε συνδυασμό με αλκοολούχο ποτό ή με οπτική υπόμνηση ποτού (μπουκάλι, διαφήμιση), χορήγηση φαρμάκου που προκαλεί στιγμιαία παράλυση της αναπνοής και λεκτική υποβολή με ή χωρίς ύπνωση. Μια άλλη τεχνική είναι η συγκαλυμμένη ευαισθητοποίηση, όπου ολόκληρη η διαδικασία της αποστροφής διαδραματίζεται στη φαντασία.

αποτοξίνωση (detoxification) (α) Η διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο απεξαρτάται από την επίδραση μιας **ψυχοδραστικής ουσίας**. (β) Ως κλινική μέθοδος η διαδικασία της απεξάρτησης, εφαρμοζόμενη κατά ασφαλή και αποτελεσματικό τρόπο, έτσι ώστε τα συμπτώματα στέρησης να περιορίζονται στο ελάχιστο. Το ίδρυμα όπου πραγματοποιείται η διαδικασία της απεξάρτησης ονομάζεται κέντρο ή σταθμός αποτοξίνωσης.

Χαρακτηριστικά, το άτομο βρίσκεται σε κλινική κατάσταση μέθης ή ήδη σε φάση **στερήσης** κατά την έναρξη της αποτοξίνωσης. Η αποτοξίνωση μπορεί να περιλαμβάνει τη χορήγηση φαρμάκων ή όχι. Όταν εφαρμόζεται φαρμακευτική αγωγή, το φάρμακο που χορηγείται είναι συνήθως ουσία που παρουσιάζει **διασταυρούμενη ανοχή** και **διασταυρούμενη εξάρτηση** με την ουσία ή τις ουσίες που παίρνει ο ασθενής. Η δοσολογία υπολογίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μετριάξει το **στερητικό σύνδρομο** χωρίς να προκαλεί **μέθη** και μειώνεται σταδιακά καθώς προχωρεί η αποκατάσταση του ασθενούς. Η αποτοξίνωση, ως κλινική διαδικασία, υποδηλώνει ότι το άτομο βρίσκεται κάτω από επίβλεψη μέχρι την πλήρη ανάνηψη από τη μέθη ή από το σωματικό στερητικό σύνδρομο. Ο όρος «αυτο-αποτοξίνωση» σημαίνει ανάνηψη χωρίς βοήθεια μετά από ένα επεισόδιο μέθης ή από συμπτώματα στέρησης.

αποχή (abstinence) Μη χρήση ουσιών ή (κυρίως) μη κατανάλωση οιοπνευματώδων ποτών είτε ως θέμα αρχής είτε για άλλους λόγους. Αυτοί που απέχουν από τη λήψη οιοπνεύματος ονομάζονται «απέχοντες» ή «απολύτως απέχοντες» (παλιός αγγλικός όρος teetotallers). Ο όρος «πρόσφατα απέχων», που χρησιμοποιείται συχνά σε πληθυσμιακές έρευνες, ορίζει συνήθως άτομο που δεν έχει λάβει οιοπνευματώδες ποτό κατά τους προηγούμενους 12 μήνες. Ο ορισμός αυτός δεν συμπίπτει κατ' ανάγκην με την αυτοπεριγραφή του ερωτώμενου ως απέχοντος. Ο όρος «αποχή» δεν πρέπει να συγχέεται με το «σύνδρομο αποχής», ένα παλαιότερο όρο που δηλώνει το **στερητικό σύνδρομο**.
Βλ. επίσης: Νηφαλιότητα, εγκράτεια.

αποχή εξαρτημένη Βλ. στερητικό σύνδρομο εξαρτημένο.

απώλεια ελέγχου Βλ. ελέγχου απώλεια.

άρση αναστολών Κατάσταση απαλλαγής από εσωτερικούς περιορισμούς της συμπεριφοράς ενός ατόμου. Άρση αναστολών μπορεί να προκύψει από τη χρήση **ψυχοδραστικού φαρμάκου**.

Η δοξασία ότι μια ψυχοδραστική ουσία, ιδίως το **οινόπνευμα**, προκαλεί φαρμακολογικά άρση αναστολών της συμπεριφοράς, εκφράζεται συχνά στη διατύπωση της φυσιολογικής θεωρίας του 19ου αιώνα, βάσει της οποίας προκύπτει αποκλεισμός των αναστολών που εδρεύουν «στα ανώτερα κέντρα του εγκεφάλου». Σχεδόν κάθε επίθετο, από «κακοήθης» μέχρι «εκδηλωτική»,

μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τη συμπεριφορά που αποδίδεται στο φαινόμενο της άρσης αναστολών. Ο όρος «θεωρία της άρσης αναστολών» χρησιμοποιείται για τη διάκριση αυτής της άποψης από την πιο σύγχρονη αντίληψη ότι τα φαρμακολογικά αποτελέσματα επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από πολιτισμικές και προσωπικές προσδοκίες καθώς επίσης και από τις περιστάσεις.

Ο όρος άρση αναστολών χρησιμοποιείται επίσης από τους νευροφυσιολόγους και τους νευροφαρμακολόγους με την έννοια της εξάλειψης μιας ανασταλτικής επίδρασης σε ένα νευρώνα ή κύκλωμα, σε αντιδιαστολή με την άμεση δράση του νευρώνα ή του κυκλώματος. Π.χ., τα **οπιοειδή** καταστέλλουν τη δραστηριότητα των ντοπαμινεργικών νευρώνων, οι οποίοι ασκούν φυσιολογικά τονική ανασταλτική επίδραση στην έκκριση προλακτίνης από τα κύτταρα της υπόφυσης. Έτσι, τα οπιοειδή καταργούν την αναστολή της έκκρισης προλακτίνης και προκαλούν έμμεσα αύξηση της συγκέντρωσης της προλακτίνης στον ορό.

βαρβιτουρικό Ουσία από την ομάδα των κατασταλατικών του κεντρικού νευρικού συστήματος που από χημική άποψη είναι υποκατάστατα-παράγωγα του βαρβιτουρικού οξέος. Παραδείγματα είναι η αμοβαρβιτάλη, η πεντοβαρβιτάλη, η φαινοβαρβιτάλη και η σεκοβαρβιτάλη. Χρησιμοποιούνται ως αντιεπιληπτικά, αναισθητικά, ηρεμιστικά, υπνωτικά και, σπανιότερα, ως αγχολυτικά ή αντι-αγχωτικά φάρμακα (βλ. **ηρεμιστικό/υπνωτικό**). Η οξεία και η χρόνια χρήση προκαλεί αποτελέσματα παρόμοια με εκείνα του **οινοπνεύματος**. Τα βαρβιτουρικά έχουν στενή αναλογία θεραπευτικής προς τοξική δοσολογία και η **υπέρβαση δόσης** μπορεί να αποβεί θανατηφόρος. Οι ασφαλέστερες, χάρη στην ευρύτερη θεραπευτική αναλογία τους, **βενζοδιαζεπίνες** έχουν αντικαταστήσει σε μεγάλο βαθμό τα βαρβιτουρικά ως ηρεμιστικά/υπνωτικά ή αγχολυτικά. Η **ανοχή** στα βαρβιτουρικά αναπτύσσεται γρήγορα και η συνέπεια **βλαπτικής χρήσης** ή **εξάρτησης** είναι μεγάλη. Οι ασθενείς που χρησιμοποιούν αυτά τα φάρμακα για μεγάλα χρονικά διαστήματα μπορούν να αναπτύξουν ψυχολογική και σωματική εξάρτηση, έστω και αν δεν υπερβαίνουν ποτέ τη συνιστώμενη δόση.

Τα βαρβιτουρικά προκαλούν όλο το φάσμα των **διαταραχών από χρήση ουσιών** της κατηγορίας F13 του ICD-10. Η ειδική συμπτωματολογία περιλαμβάνει τα εξής:

Μέθη από βαρβιτουρικά – διαταραχή της ικανότητας συγκέντρωσης, μνήμης και συντονισμού (συγκεχυμένη άρθρωση ομιλίας, ασταθής βάδιση), ευμετάβλητη ψυχική διάθεση, φλυαρία και απώλεια ελέγχου των σεξουαλικών και επιθετικών ορμών. Σε υπέρβαση δόσης, η μέθη μπορεί να οδηγήσει στο θάνατο.

Στερητικό σύνδρομο – μετά από συνεχή χρήση, η απότομη μείωση ή πλήρους διακοπή των βαρβιτουρικών οδηγεί σε ομάδα συμπτωμάτων: ναυτία, εμέτους, αδυναμία, υπερδραστηριότητα του συμπαθητικού νευρικού

συστήματος (εφίδρωση, ταχυπαλμία, υπέρταση), αϋπνία και τρόμο των χεριών ή της γλώσσας. Επιληπτικοί σπασμοί γενικευμένοι (grand mal) σημειώνονται σε μεγάλο ποσοστό στους χρόνιους χρήστες βαρβιτουρικών μετά από ξαφνική αποστέρηση.

Παραλήρημα εμφανίζεται συνήθως μέσα σε μία εβδομάδα μετά τη διακοπή ή τη δραστική μείωση της δόσης.

Άνοια – που ονομάζεται επίσης **υπολειμματική ψυχωσική διαταραχή από βαρβιτουρικά**, είναι η διαρκής διαταραχή πολλών ανώτερων φλοιϊκών λειτουργιών, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η μνήμη, η σκέψη, ο προσανατολισμός, η κατανόηση, η ικανότητα υπολογισμού, η ικανότητα μάθησης, η ομιλία και η κρίση.

βενζοδιαζεπίνη Ουσία από μια σειρά φαρμάκων με παρόμοιο συντακτικό τύπο που χρησιμοποιούνται κυρίως ως **ηρεμιστικά/υπνωτικά**, μυοχαλαρωτικά, και **αντιεπιληπτικά**, τα οποία άλλοτε ονομάζονταν «ελάσσονα ηρεμιστικά», όρος που δεν χρησιμοποιείται σήμερα. Πιστεύεται ότι τα θεραπευτικά αποτελέσματα των ουσιών αυτών οφείλονται σε ενίσχυση της δράσης του γ-αμινοβουτυρικού οξέος (GABA), ισχυρού ανασταλτικού νευροδιαβιβαστή.

Οι βενζοδιαζεπίνες κυκλοφόρησαν ως ασφαλέστερα φάρμακα εναλλακτικά των **βαρβιτουρικών**. Δεν καταστέλλουν τον ύπνο REM (γρήγορες κινήσεις των οφθαλμών) στον ίδιο βαθμό όπως τα βαρβιτουρικά, παρουσιάζουν όμως σημαντικό βαθμό σωματικής και ψυχολογικής **εξάρτησης** και **κακής χρήσης**. Βενζοδιαζεπίνες όπως η αλαζεπάμη και η τριαζολάμη, παρουσιάζουν ταχεία έναρξη δράσης και καλούνται βραχείας διάρκειας. Η αλπραζολάμη, η φλουνιτραζεπάμη, η νιτραζεπάμη, η λοραζεπάμη και η τεμαζεπάμη έχουν μέση ταχύτητα έναρξης δράσης ενώ η οξαζεπάμη έχει βραδεία έναρξη δράσης. Βαθιά προδρομική **αμνησία** (blackout) και παράνοια έχουν αναφερθεί μετά τη χρήση τριαζολάμης, καθώς και αντιδραστική αϋπνία και άγχος. Πολλοί κλινικοί έχουν αντιμετωπίσει ιδιαίτερα δύσκολα προβλήματα για να διακόψουν τη θεραπεία με αλπραζολάμη. Βενζοδιαζεπίνες με παρατεταμένη διάρκεια δράσης είναι η διαζεπάμη (που έχει την ταχύτερη έναρξη δράσης), η χλωραζεπάτη (επίσης με ταχεία έναρξη δράσης), η χλωροδιαζεποξείδη (άμεση έναρξη δράσης), η φλουραζεπάμη (βραδεία έναρξη δράσης) και η πραζεπάμη (βραδύτατη έναρξη δράσης). Οι βενζοδιαζεπίνες μακράς διάρκειας μπορεί να προκαλέσουν βαρύ συσσωρευτικό αποτέλεσμα και έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα, σε σχέση με τις ουσίες βραχείας διάρκειας, να προκαλέσουν υπνηλία κατά την ημέρα και διαταραχή της κινητικότητας.

Ακόμη και όταν οι βενζοδιαζεπίνες λαμβάνονται σε θεραπευτικές δόσεις, η απότομη διακοπή τους προκαλεί **στερητικό σύνδρομο** σε ποσοστό άνω του 50% των ατόμων που έχουν υποβληθεί σε θεραπεία πάνω από 6 μήνες. Τα συμπτώματα είναι περισσότερο έντονα με τα σκευάσματα βραχύτερης δράσης. Με τις βενζοδιαζεπίνες μακράς δράσης, τα συμπτώματα στήρησης εκδηλώνονται μία έως δύο εβδομάδες μετά τη διακοπή και ενώ διαρκούν

περισσότερο είναι λιγότερο έντονα. Όπως και με άλλα ηρεμιστικά, είναι αναγκαίο να εφαρμόζεται πρόγραμμα βραδείας **αποτοξίνωσης**, έτσι ώστε να αποφεύγονται σοβαρές επιπλοκές όπως, επιληπτικές κρίσεις στέρησης.

Μερικές βενζοδιαζεπίνες έχουν χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλες ψυχοδραστικές ουσίες για να επιφέρουν ευφορία, όπως για παράδειγμα 40–80 mg διαζεπάμης λαμβανομένης πριν ή αμέσως μετά μια καθημερινή δόση συντήρησης με **μεθαδόνη**.

Οι βενζοδιαζεπίνες πολλές φορές χρησιμοποιούνται, κακώς, σε συνδυασμό με **οινόπνευμα** ή στην **εξάρτηση από οποιοδή (βλ. πολλαπλή χρήση φαρμάκων)**.

Η θανατηφόρος **υπέρβαση δόσης** είναι σπάνια με οποιαδήποτε βενζοδιαζεπίνη, εκτός από περίπτωση συνδυασμού με οινόπνευμα ή άλλα κατασταλτικά του κεντρικού νευρικού συστήματος.

βιολογικός δείκτης (biological marker) Βιολογική ουσία ή ιδιότητα που αποτελεί ένδειξη της παρουσίας μιας συγκεκριμένης πάθησης ή ιδιαίτερης ευαισθησίας στην πάθηση αυτή. Γενικώς διακρίνονται δύο τύποι δεικτών: Ο δείκτης της παρούσας κατάστασης, ο οποίος αντανakλά μια πρόσφατη διαταραχή που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι παροδική ή αντιδραστική, όπως είναι ο βαθμός δραστηριότητας μιας υποκείμενης διαταραχής ή πρόσφατης λήψης κάποιας ουσίας. Ο δείκτης χαρακτηριστικού δηλώνει μια σχετικά σταθερή και μόνιμη ιδιότητα που συνεπάγεται μια συνεχή κατάσταση ή, ιδίως στην περίπτωση ενός γενετικού δείκτη, την προδιάθεση για μια συγκεκριμένη πάθηση.

Οι περισσότεροι βιολογικοί δείκτες για το **οινόπνευμα** και άλλες ουσίες είναι δείκτες κατάστασης και πολλοί αντανakλούν απλώς το πρόσφατο ιστορικό κατανάλωσης. Π.χ. μια υψηλή **στάθμη οιοπνεύματος στο αίμα** μπορεί να είναι ενδεικτική μιας κατάστασης αλκοολικής μέθης, αλλά δεν δηλώνει εξάρτηση από το οινόπνευμα. Πολλοί, αλλά όχι όλοι οι δείκτες κατάστασης για το οινόπνευμα είναι ουσιαστικά δοκιμασίες ηπατικής βλάβης (π.χ. αυξημένη συγκέντρωση γλουταμυλοτρανσφεράσης στο πλάσμα). Είναι διαγνωστικές εξετάσεις για αλλοιώσεις του ήπατος, που είναι δευτεροπαθείς σε χρόνια πόση αλλά δεν αποτελούν αξιόπιστες ενδείξεις εξάρτησης από το οινόπνευμα. Άλλοι βιολογικοί δείκτες κατάστασης, σχετικά με μεγάλη κατανάλωση οιοπνεύματος, περιλαμβάνουν τα παράγωγα δεσιοαλοτρανσφερίνης ή ακεταλδεϋδικά πρωτεϊνικά παράγωγα ή αντισώματα προς αυτές τις ουσίες.

Βλ. επίσης: προληπτική διαγνωστική εξέταση διαλογής πληθυσμού (screening test).

βλαβερή πόση βλ. επιβλαβής χρήση.

βουσπιρόνη Μη βενζοδιαζεπινικό **αγχολυτικό**. Θεωρείται σήμερα ότι το **δυναμικό εξάρτησης** της ουσίας αυτής είναι αμελητέο.

Βλ. επίσης: ηρεμιστικό/υπνωτικό.

γαστρίτις αλκοολική Βλ. αλκοολική γαστρίτις.

δείκτης Βλ. βιολογικός δείκτης.

δηλητηρίαση από οινόπνευμα ή άλλες ουσίες (T40, T51, X61, X62, X65, X66)

Κατάσταση βαριάς διαταραχής του επιπέδου της συνείδησης, των ζωτικών λειτουργιών και της συμπεριφοράς μετά από τη χορήγηση υπερβολικής δόσης (σκόπιμα ή κατά λάθος) μιας **ψυχοδραστικής ουσίας** (Βλ. υπέρβαση δόσης, μέθη).

Στο πεδίο της τοξικολογίας, ο όρος δηλητηρίαση χρησιμοποιείται με ευρύτερη έννοια και δηλώνει κατάσταση που προκύπτει από τη χορήγηση υπερβολικής ποσότητας οποιασδήποτε φαρμακολογικής ουσίας, ψυχοδραστικής ή όχι.

διαγνωστικό εργαλείο Στη γενική ιατρική χρήση, οποιοδήποτε μηχάνημα ή όργανο και, κατ' επέκταση, κάθε κλινική μέθοδος ή συνέντευξη, που αποσκοπεί στον προσδιορισμό της ιατρικής κατάστασης ενός ατόμου ή της φύσης της νόσου από την οποία πάσχει. Σε σχέση με τη χρήση ουσιών και άλλες διαταραχές της συμπεριφοράς, ο όρος αναφέρεται κυρίως σε ερωτηματολόγια διαγνωστικού προσανατολισμού, όπου περιλαμβάνονται διαρθρωμένα προγράμματα συνεντεύξεων τα οποία μπορούν να εφαρμοσθούν από εκπαιδευμένους ειδικούς. Το Composite International Diagnostic Interview (CIDI) και το Diagnostic Interview Schedule (DIS) είναι παραδείγματα τέτοιων ερωτηματολογίων που επιτρέπουν τη διάγνωση **διαταραχών από τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** καθώς και μιας σειράς άλλων ψυχικών διαταραχών.

Βλ. επίσης: προληπτική διαγνωστική εξέταση διαλογής πληθυσμού.

διαγνωστική δοκιμασία Μέθοδος ή εργαλείο που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με την παρατήρηση της συμπεριφοράς, με το ιστορικό και με την κλινική εξέταση, ώστε να διαπιστωθεί η παρουσία, η φύση και η αιτιολογία, ή η ευαισθησία σε μια διαταραχή ή για να μετρηθεί κάποιο ειδικό χαρακτηριστικό ενός ατόμου ή ομάδας.

Τα σωματικά δείγματα που εξετάζονται διαφέρουν ανάλογα με τη φύση της έρευνας: Παραδείγματα αποτελούν η εξέταση ούρων (π.χ. για την παρουσία φαρμάκων), του αίματος (π.χ. για τη **στάθμη οιοπνεύματος στο αίμα**), του σπέρματος (π.χ. για την κινητικότητα των σπερματοζωαρίων), των κοπράνων (π.χ. για την παρουσία παρασίτων), του αμνιακού υγρού (π.χ. για την παρουσία κληρονομικής ανωμαλίας του εμβρύου) και ιστοτεμαχιδίων (π.χ. για την παρουσία και δραστηριότητα νεοπλαστικών κυττάρων). Οι μέθοδοι των εξετάσεων ποικίλλουν επίσης και περιλαμβάνουν βιοχημικές, ανοσολογικές, νευροφυσιολογικές και ιστολογικές εξετάσεις. Οι διαγνωστικές απεικονιστικές τεχνικές περιλαμβάνουν ακτινογραφίες, τομογραφίες με τη βοήθεια Η/Υ (CAT scan), τομογραφίες εκπομπής ποζιτρονίων (PET) και μαγνητικές τομογραφίες (MRI).

Οι ψυχολογικές εξετάσεις μπορεί να περιλαμβάνουν δοκιμασία νοημοσύνης, δοκιμασία προσωπικότητας, δοκιμασία προβολής (όπως είναι η δοκιμασία κηλίδων μελάνης Rorschach) και νευροψυχολογικές δέσμες εξετάσεων για την εκτίμηση του τύπου, της εντόπισης και του βαθμού κάθε δυσλειτουργίας του εγκεφάλου καθώς και τις εκδηλώσεις της στη συμπεριφορά.

Βλ. επίσης: βιολογικός δείκτης, προληπτική διαγνωστική εξέταση διαλογής πληθυσμού.

διαζεπάμη Μια κοινή βενζοδιαζεπίνη.

διακετυλμορφίνη, διαμορφίνη Εναλλακτικές κοινόχρηστες ονομασίες της ηρωίνης.

Βλ. επίσης: οπιοειδές.

διαλύτες Βλ. πτητικές ουσίες.

διασταυρούμενη ανοχή (cross-tolerance) Η ανάπτυξη **ανοχής** σε μια ουσία, στην οποία το άτομο δεν έχει εκτεθεί προηγουμένως, ως αποτέλεσμα οξείας ή χρόνιας λήψης μιας άλλης ουσίας. Οι δύο ουσίες έχουν συνήθως, αλλά όχι πάντα, παρόμοια φαρμακολογικά αποτελέσματα. Η διασταυρούμενη ανοχή αποκαλύπτεται όταν μια δόση της νέας ουσίας δεν παράγει το προσδοκώμενο αποτέλεσμα.

Βλ. επίσης: διασταυρούμενη εξάρτηση, αποτοξίνωση.

διασταυρούμενη εξάρτηση (cross-dependence) Φαρμακολογικός όρος που σημαίνει την ικανότητα μιας ουσίας (ή μιας τάξης ουσιών) να καταστέλλει τις εκδηλώσεις στέρησης άλλης ουσίας (ή τάξης ουσιών), με αποτέλεσμα τη διατήρηση της κατάστασης της σωματικής εξάρτησης. Σημειώστε ότι η «**εξάρτηση**» χρησιμοποιείται εδώ με τη στενότερη ψυχοφαρμακολογική έννοια που σημαίνει την καταστολή των συμπτωμάτων της στέρησης.

Μια συνέπεια του φαινομένου της διασταυρούμενης εξάρτησης είναι ότι η εξάρτηση από μια ουσία είναι πιθανότερο να αναπτυχθεί αν το άτομο είναι ήδη εξαρτημένο από μια συγγενή ουσία. Π.χ. η εξάρτηση από μια **βενζοδιαζεπίνη** αναπτύσσεται ευκολότερα σε άτομα που είναι ήδη εξαρτημένα από μια ουσία αυτού του τύπου ή από άλλες ουσίες με ηρεμιστικά αποτελέσματα, όπως **οινόπνευμα** ή **βαρβιτουρικά**.

Βλ. επίσης: διασταυρούμενη ανοχή, αποτοξίνωση.

διαταραχές από τη χρήση καπνού (F17) Μια από τις «Ψυχικές διαταραχές και διαταραχές της συμπεριφοράς οφειλόμενες στη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών» του ICD10.

Βλ. νικοτίνη.

διαταραχές από τη χρήση ψυχοδραστικής ουσίας (disorder, psychoactive substance use) Κοινόχρηστος όρος που δηλώνει ψυχικές, σωματικές ή συμπε-

ριφοριολογικές καταστάσεις με κλινική σημασία, σχετιζόμενες με τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Συγκρίνεται με **πρόβλημα σχετιζόμενο με οινόπνευμα** και **πρόβλημα σχετιζόμενο με ουσίες**, όροι, οι οποίοι συμπεριλαμβάνουν καταστάσεις και περιστατικά που στερούνται κλινικής σημασίας.

Ο πλήρης όρος στο ICD-10 είναι «ψυχικές διαταραχές και διαταραχές συμπεριφοράς οφειλόμενες στη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών» και καλύπτονται από τους κωδικούς F10-F19. Το τρίτο ψηφίο του κωδικού ορίζει την τάξη των ουσιών για τις οποίες πρόκειται. Οι διαταραχές συμπεριλαμβάνουν οξεία **μέθη**, **επιβλαβή χρήση**, **σύνδρομο εξάρτησης**, **στερητικό σύνδρομο** (με ή χωρίς **παραλήρημα**), **ψυχωσικές διαταραχές** και **αμνησιακό σύνδρομο**.

διαταραχές από τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών (psychoactive substance use disorders) Σύντμηση του όρου που χρησιμοποιείται στο ICD-10 «Ψυχικές και συμπεριφοριολογικές διαταραχές από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών». Ο όρος συμπεριλαμβάνει την οξεία **μέθη** (F1x.0), επιβλαβή χρήση (F1x.1), **σύνδρομο εξάρτησης** (F1x.2), κατάσταση στέρησης (F1x.3), κατάσταση στέρησης με **παραλήρημα** (F1x.4), **ψυχωσική διαταραχή** (F1x.5) και **αμνησιακό σύνδρομο** (F1x.6). Για μια συγκεκριμένη ουσία οι καταστάσεις αυτές μπορούν να καταταγούν μαζί, όπως π.χ. διαταραχές από χρήση οινόπνευματος, διαταραχές από χρήση κάνναβης, διαταραχές από χρήση διεγερτικών. Οι ανωμαλίες από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών ορίζονται ως καταστάσεις που έχουν κλινική σημασία. Ο όρος «προβλήματα από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών» είναι ευρύτερος, δεδομένου ότι περιλαμβάνει καταστάσεις και περιστατικά που δεν έχουν κατ' ανάγκην κλινική σημασία.

Βλ. επίσης: πρόβλημα σχετιζόμενο με οινόπνευμα, πρόβλημα σχετιζόμενο με ουσίες.

διαταραχές (disorders) από χρήση ουσιών Ομάδα καταστάσεων που συνδέονται με τη χρήση οινόπνευματος ή άλλων ουσιών. Στο ICD-10, τμήμα F10-F19, «Ψυχικές διαταραχές και διαταραχές της συμπεριφοράς οφειλόμενες στη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών», περιλαμβάνεται μεγάλη ποικιλία διαταραχών κυμαινόμενης βαρύτητας και κλινικής μορφής. Κοινό στοιχείο σε όλες είναι η χρήση μιας ή περισσότερων **ψυχοδραστικών ουσιών**, που μπορεί να έχουν ληφθεί με ιατρική εντολή ή όχι. Οι κατονομαζόμενες ουσίες είναι **οινόπνευμα**, **οπιοειδή**, **κανναβινοειδή**, **ηρεμιστικά** ή **υπνωτικά**, **κοκαΐνη**, άλλα **διεγερτικά** συμπεριλαμβανόμενης της **καφεΐνης**, **παραισθησιογόνα**, **καπνός** και **πηκτικοί διαλύτες**. Οι κλινικές καταστάσεις που μπορούν να προκύψουν, αν και όχι κατ' ανάγκην με όλες τις ψυχοδραστικές ουσίες, περιλαμβάνουν οξεία **μέθη**, **επιβλαβή χρήση**, **σύνδρομο εξάρτησης**, **σύνδρομο** (κατάσταση) **στέρησης**, κατάσταση στέρησης με **παραλήρημα**, **ψυχωσική διαταραχή**, ψυχωσική διαταραχή όψιμης έναρξης και **αμνησιακό σύνδρομο**. Η κατάχρηση **μη εξαρτησιογόνων ουσιών** (π.χ. καθαρτικών ή στεροει-

δών), περιλαμβάνεται στην κατηγορία F59 του ICD-10, «σύνδρομο συμπεριφοράς συνδεδεμένα με φυσιολογικές διαταραχές και σωματικούς παράγοντες μη καθοριζόμενα».

διεγερτικό Σε αναφορά προς το κεντρικό νευρικό σύστημα, οποιαδήποτε ουσία ενεργοποιεί, προάγει ή αυξάνει τη νευρική δραστηριότητα, ονομάζεται επίσης ψυχοδιεγερτικό. Πρόκειται για ουσίες όπως είναι οι **αμφεταμίνες, η κοκαΐνη, η καφεΐνη** και άλλες ξανθίνες, **η νικοτίνη** και συνθετικοί **αναστολείς της όρεξης**, όπως η φαινμετραζίνη ή η μεθυλφαινιδάτη. Υπάρχουν και άλλα φάρμακα με διεγερτικά αποτελέσματα, τα οποία όμως εκδηλώνονται σε υψηλές δόσεις και μετά από χρόνια χρήση, π.χ. **αντικαταθλιπτικά**, αντιχολινεργικά και ορισμένα **οπιοειδή**.

Τα διεγερτικά μπορεί να προκαλέσουν συμπτώματα που μοιάζουν με μέθη και περιλαμβάνουν ταχυκαρδία, διαστολή της κόρης, υπέρταση, υπεραντακλαστικότητα, εφίδρωση, ρίγη, ναυτία ή έμετο και παθολογική συμπεριφορά όπως ερειστικότητα, αίσθημα μεγαλείου, υπερεπαγρύπνηση, ταραχή και μειωμένη κρίση. Η χρόνια κακή χρήση συνήθως οδηγεί σε αλλοιώσεις της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς, π.χ. παρορμητισμό, επιθετικότητα, ευερεθιστικότητα και καχυποψία. Μπορεί ακόμη να εκδηλωθεί πλήρης ψυχωσικό σύνδρομο με παραισθήσεις. Η διακοπή της χρήσης, μετά από παρατεταμένη ή μεγάλη κατανάλωση, μπορεί να προκαλέσει **στερητικό σύνδρομο** με κατάθλιψη, κόπωση, διαταραχή του ύπνου και αύξηση των ονείρων.

Στο ICD-10, οι ψυχικές διαταραχές και διαταραχές της συμπεριφοράς που οφείλονται στη χρήση διεγερτικών υποδιαιρούνται στις προκαλούμενες από τη χρήση κοκαΐνης (F14) και στις οφειλόμενες στη χρήση άλλων διεγερτικών, συμπεριλαμβανομένης της καφεΐνης (F15). Ιδιαίτερη θέση κατέχουν η **ψύχωση από αμφεταμίνη** και η ψύχωση από κοκαΐνη.

Βλ. επίσης: ψυχωσική διαταραχή από οινόπνευμα ή άλλες ουσίες.

διεθνείς συμβάσεις φαρμάκων Βλ. συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων.

διερευνητική διαγνωστική εξέταση διαλογής πληθυσμού (screening) Μέσο ή διαδικασία αξιολόγησης βιολογικής ή ψυχολογικής φύσεως, με σκοπό την ανακάλυψη μέσα σ' ένα δεδομένο πληθυσμό όσο το δυνατόν περισσότερων από τα άτομα που έχουν ήδη μια πάθηση ή διαταραχή ή που διατρέχουν κίνδυνο να αναπτύξουν μια πάθηση ή διαταραχή στο μέλλον. Οι εξετάσεις αυτές δεν είναι πάντα διαγνωστικές, με τη στενή έννοια, αλλά τυχόν θετικό αποτέλεσμα ακολουθείται κατά κανόνα από πιο εξειδικευμένες εξετάσεις που επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν το αποτέλεσμα των πρώτων διαγνωστικών εξετάσεων.

Μια δοκιμασία με υψηλή «ευαισθησία» (sensitivity) έχει τη δυνατότητα να αναγνωρίσει τις περισσότερες γνήσιες περιπτώσεις της πάθησης που αναζητείται. Π.χ. ευαισθησία 90% σημαίνει ότι η δοκιμασία θα αναγνωρίσει ως

θετικά 90 από τα 100 άτομα που είναι γνωστό ότι έχουν την πάθηση (και θα του διαφύγουν τα υπόλοιπα 10, που ονομάζονται τότε «ψευδώς αρνητικά»).

Η «ειδικότητα» (specificity), από το άλλο μέρος, αναφέρεται στην ικανότητα μιας δοκιμασίας να αποκλείει τις ψευδείς περιπτώσεις. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη είναι η ειδικότητά του, τόσο μικρότερη είναι η πιθανότητα να δώσει η δοκιμασία θετικά αποτελέσματα για άτομα που στην πραγματικότητα δεν έχουν την πάθηση που ερευνάται («ψευδώς θετικά»).

Ο όρος «διερευνητικό εργαλείο» (screening instrument) είναι επίσης σε ευρεία χρήση και σημαίνει κατά κανόνα ερωτηματολόγιο ή πρόγραμμα σύντομων συνεντεύξεων. Παραδείγματα διερευνητικού εργαλείου για διαταραχές από χρήση αλκοόλ περιλαμβάνουν το AUDIT=Δοκιμασία Αναγνώρισης Διαταραχών από Χρήση Αλκοόλ, το MAST=Δοκιμασία Διαλογής για τον Αλκοολισμό του Μίσιγκαν, το MALT=Δοκιμασία Αλκοολισμού του Μονάχου, η δοκιμασία CAGE (Cut-down, Annoyed, Guilty, Eye-opener) και το Le-Go grid.
Βλ. επίσης: βιολογικός δείκτης, διαγνωστική δοκιμασία.

διπλή διάγνωση, συννοσηρότητα (dual diagnosis) Γενικός όρος που αναφέρεται ως συννοσηρότητα ή κοινή εμφάνιση στο ίδιο άτομο, μιας **διαταραχής από χρήση ψυχοδραστικής ουσίας** και μιας άλλης ψυχιατρικής διαταραχής. Ένα τέτοιο άτομο χαρακτηρίζεται, μερικές φορές ως ψυχικά ασθενής χρήστης χημικής ουσίας. Σπανιότερα, ο όρος αναφέρεται στην από κοινού εμφάνιση δύο ψυχιατρικών διαταραχών χωρίς χρήση ψυχοδραστικής ουσίας. Ο όρος έχει επίσης εφαρμογή στη συνύπαρξη δύο διαγνωστικών διαταραχών εξαιτίας χρήσης ουσιών. (Βλ. **χρήση πολλαπλών ουσιών**). Η χρήση του όρου δεν υποδηλώνει κάτι σχετικό με τη φύση του συνδυασμού μεταξύ των δύο διαταραχών ή οποιαδήποτε αιτιολογική σχέση μεταξύ τους.

Συνώνυμο: συννοσηρότητα.

δισουλφιράμη (Antabuse) Το πρότυπο φάρμακο **ευαισθητοποίησης στο οινόπνευμα**, το οποίο χορηγείται για τη διατήρηση της αποχής από το οινόπνευμα. Η δισουλφιράμη αναστέλλει τη δραστηριότητα της αλδεϋδικής αφυδρογονάσης και, παρουσία οينوπνεύματος, προκαλεί άθροιση **ακεταλδεϋδης** και αντίδραση αποστροφής με έξαψη του προσώπου συνοδευόμενη από ναυτία, ίλιγγο και παλμούς. Τα φαινόμενα αυτά περιγραφόταν κάποτε και ως «αντίδραση δισουλφιράμης».

διψομανία Βλ. αλκοολισμός.

δυσλειτουργική χρήση (dysfunctional use) Χρήση ουσίας που οδηγεί σε διαταραχή της ψυχολογικής ή κοινωνικής λειτουργίας, π.χ. απώλεια θέσης εργασίας ή συζυγικά προβλήματα. Πρβλ. **κατάχρηση, επιβλαβής χρήση, επικίνδυνη χρήση, προβληματική πόση**.

δυσμενής αντίδραση σε φάρμακο Στο γενικό ιατρικό και φαρμακολογικό τομέα, ο όρος σημαίνει τοξική σωματική ή (σπανιότερα) ψυχολογική αντίδραση στη λήψη μιας θεραπευτικής ουσίας. Η αντίδραση μπορεί να είναι προβλεπτή ή αλλεργική ή ακόμα ιδιοσυγκρασιακή (απρόβλεπτη). Όταν αναφέρεται στη (μη θεραπευτική) χρήση ουσιών, ο όρος συμπεριλαμβάνει δυσάρεστες ψυχολογικές ή σωματικές αντιδράσεις στη λήψη της ουσίας.

Βλ. επίσης: κακό τριπ.

έγκαιρη παρέμβαση (early intervention) Θεραπευτική στρατηγική που συνδυάζει την πρώιμη ανίχνευση επικίνδυνης ή βλαβερής χρήσης ουσίας, με τη θεραπεία των ενδιαφερομένων. Η θεραπεία προσφέρεται ή παρέχεται πριν από τη στιγμή που οι ασθενείς θα μπορούσαν να προσέλθουν οικειοθελώς και σε πολλές περιπτώσεις, πριν αντιληφθούν ότι η χρήση της ουσίας θα μπορούσε να τους προκαλέσει προβλήματα. Απευθύνεται άμεσα σε άτομα που δεν έχουν αναπτύξει σωματική **εξάρτηση** ή σοβαρές ψυχοκοινωνικές επιπλοκές.

Η έγκαιρη παρέμβαση είναι συνεπώς μια προληπτική προσέγγιση, η πρωτοβουλία της οποίας λαμβάνεται από τον επαγγελματία υγείας και όχι από τον ασθενή. Το πρώτο στάδιο συνίσταται σε μια συστηματική διαδικασία πρώιμης αναγνώρισης. Υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις όπως, ερωτήσεις ρουτίνας σχετικά με τη χρήση **αλκοόλ**, καπνού και άλλων ουσιών στο κλινικό ιστορικό και εφαρμογή **προληπτικών διαγνωστικών εξετάσεων**, π.χ. μέσα στο πλαίσιο πρωτοβάθμιας φροντίδας για την υγεία. Επακολουθούν κατόπιν συμπληρωματικές ερωτήσεις για την επιβεβαίωση της διάγνωσης. Το δεύτερο στοιχείο, η θεραπεία, είναι συνήθως σύντομης διάρκειας και πραγματοποιείται στο κέντρο πρωτοβάθμιας περίθαλψης (σε 5–30 min κατά μέσον όρο). Η θεραπεία μπορεί να είναι πιο εκτεταμένη μέσα σε άλλα πλαίσια.

Βλ. επίσης: σύντομη παρέμβαση.

εγκεφαλίη βλ. οπισοειδές ενδογενές.

εγκεφαλοπάθεια Ασαφής όρος που αναφέρεται σε οργανική ανωμαλία του εγκεφάλου, ανεξαρτήτως του βαθμού. Μερικοί συγγραφείς χρησιμοποιούν τον όρο με πιο περιορισμένη έννοια, αναφερόμενοι σε χρόνια εγκεφαλική νόσο με μη αντιστρέψιμες παθολογικές αλλοιώσεις. Άλλοι τον χρησιμοποιούν για την περιγραφή ενός οξέος **παραληρήματος**. Άλλοι πάλι τον χρησιμοποιούν για τα πρώιμα σημεία δυσλειτουργίας του εγκεφαλικού ιστού τα οποία δεν είναι αρκετά έκδηλα ώστε να δικαιολογήσουν οριστική διάγνωση. Η αλκοολική εγκεφαλοπάθεια (G31.2) είναι βλάβη του εγκεφαλικού ιστού που οφείλεται ή συνδέεται με τη χρήση **οινοπνεύματος**.

Βλ. επίσης: αλκοολικό εγκεφαλικό σύνδρομο.

εγκεφαλοπάθεια του Wernicke (E51.2) Οξύ, απειλητικό για τη ζωή, νευρολογικό σύνδρομο που συνίσταται σε σύγχυση, απάθεια, βραδύνοια, ονειρώδες

παραλήρημα, παράλυση των οπτικών μυών και του βλέμματος, νυσταγμό, διαταραχές της ισορροπίας και αταξία. Το συνηθέστερο αίτιο στις βιομηχανικές χώρες είναι η **έλλειψη θειαμίνης** που συνδέεται με τον **αλκοολισμό**. Αν δεν αντιμετωπισθεί αμέσως με χορήγηση θειαμίνης, ο ασθενής καταλήγει ή η κατάσταση εξελίσσεται σε **αμνησιακό σύνδρομο**.

εγκράτεια (temperance) Όρος με ποικίλες χρήσεις αναφερόμενος στο οινόπνευμα και σε άλλες ουσίες. Αρχικά σήμαινε συναίσθηση υποχρέωσης για περιορισμό στην προσωπική κατανάλωση οινόπνευματος (π.χ. αποχή από βαριά οινόπνευματα), αλλά μετά τη δεκαετία του 1840 κατέληξε να σημαίνει προσωπική δέσμευση για πλήρη **αποχή** (υπόσχεση εγκράτειας). Μετά τη δεκαετία του 1850 η έννοια τροποποιήθηκε πάλι και σήμαινε υποστήριξη του **ελέγχου οινόπνευματος** στο τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο, συνήθως με στόχο την τελική **απαγόρευση** της πώλησης **αλκοολικών ποτών** (θιασώτης της ποτοαπαγόρευσης). Ακολουθώντας τα ευρύτερα ενδιαφέροντα σχετικών οργανώσεων, όπως, η Χριστιανική Ένωση Γυναικών για την Εγκράτεια, ο όρος άρχισε να αναφέρεται ενίοτε σε ευρύτερο φάσμα συμπεριφοράς και να περιλαμβάνει αποχή όχι μόνο από το οινόπνευμα αλλά και από τη χρήση άλλων ουσιών.

Από τη δεκαετία του '80 έχει εισαχθεί ο όρος «νέα εγκράτεια» ή «νεοεγκράτεια» που χαρακτηρίζει άτομα και ομάδες που απαιτούν μεγαλύτερο **«έλεγχο οινόπνευματος»** ή πιο συνεπή **πολιτική οινόπνευματος** ή την αλλαγή του δημόσιου αισθήματος σε πολλές χώρες όσον αφορά τη μείωση της κατανάλωσης οινόπνευματος. Ο όρος «νεο-ποτοαπαγόρευση» αναφέρεται στα ίδια θέματα, αλλά έχει υποτιμητική σημασία.

εθισμός στο αλκοόλ η άλλες ουσίες (addiction) Επαναλαμβανόμενη χρήση ψυχοδραστικής ουσίας ή ουσιών, σε βαθμό που ο χρήστης (εθισμένο άτομο) βρίσκεται σε κατάσταση περιοδικής ή χρόνιας μέθης, εκδηλώνει ψυχαναγκασμό για λήψη της ουσίας ή των ουσιών, δυσκολεύεται πάρα πολύ να σταματήσει ή να τροποποιήσει εκούσια τη χρήση της ουσίας και φαίνεται αποφασισμένος να εξασφαλίσει τις ψυχοδραστικές ουσίες με σχεδόν οποιοδήποτε μέσο.

Χαρακτηριστικά, η ανάπτυξη **ανοχής** είναι έκδηλη, και συνήθως παρουσιάζεται **στερητικό σύνδρομο** όταν διακοπεί η χρήση της ουσίας. Η ζωή του εθισμένου ατόμου κυριαρχείται από τη χρήση της ουσίας, μέχρι ουσιαστικού αποκλεισμού κάθε άλλης δραστηριότητας ή ευθύνης. Ο όρος «εθισμός» εκφράζει επίσης την έννοια ότι η χρήση της ουσίας είναι επιζήμια για την κοινωνία, όσο και για το άτομο. Όταν ο όρος αφορά τη χρήση οινόπνευματος είναι ισοδύναμος με τον **αλκοολισμό**.

Ο εθισμός είναι παλιός όρος με διαφορετικές χρήσεις. Θεωρείται από πολλούς ξεχωριστή νοσολογική οντότητα, μια εξουθενωτική διαταραχή που έχει τις ρίζες της στα φαρμακολογικά αποτελέσματα της ουσίας και είναι

αμείλικτα προϊόντα. Μεταξύ των δεκαετιών του '20 και του '60 έγιναν πολλές απόπειρες διαφοροποίησης μεταξύ βαθμών εθισμού, από το βαρύτερο όρο «εθισμός» ως τον ελαφρότερο όρο «έξις», που σημαίνει ήπια ψυχολογική **εξάρτηση**. Στη δεκαετία του '60, ο ΠΟΥ συνέστησε να εγκαταλειφθούν οι όροι «εθισμός» και «έξις» και να αντικατασταθούν από τον όρο «εξάρτηση», που μπορεί να παρουσιάζει διάφορους βαθμούς βαρύτητας.

Ο εθισμός δεν είναι διαγνωστικός όρος στο ICD-10, εξακολουθεί όμως να χρησιμοποιείται ευρέως, τόσο από τους επαγγελματίες, όσο και από το κοινό.

Βλ. επίσης: εξάρτηση, εξάρτησης σύνδρομο.

εισπνεόμενη ουσία Βλ. πτητική ουσία.

εισπνοή κόλλας Βλ. πτητικές ουσίες.

ελεγχόμενες ουσίες Ψυχοδραστικές ουσίες και οι πρόδρομοί τους, των οποίων η κυκλοφορία απαγορεύεται διά νόμου ή περιορίζεται η διαθεσιμότητά τους μέσω των γιατρών ή των φαρμακοποιών. Οι συγκεκριμένες ουσίες που υπόκεινται στον έλεγχο διαφέρουν εν μέρει από χώρα σε χώρα. Συνήθως ο όρος αναφέρεται σε ψυχοδραστικά φάρμακα και πρόδρομες ουσίες που καλύπτονται από τις **διεθνείς συμβάσεις φαρμάκων** (Σύμβαση Single για τα Ναρκωτικά του 1961, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο του 1972, Σύμβαση Ψυχοτρόπων Ουσιών του 1971, Σύμβαση κατά του Παράνομου Εμπορίου Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών του 1988). Τόσο στο διεθνές, όσο και στο εθνικό επίπεδο (π.χ. στον Αμερικανικό νόμο Ελεγχόμενων Ουσιών του 1970), τα ελεγχόμενα φάρμακα ταξινομούνται συνήθως σε διάφορα ιεραρχικά επίπεδα, που προσδιορίζουν τον βαθμό περιορισμού της διαθεσιμότητάς τους.

ελεγχόμενη πόση Πόση που συγκρατείται σε τέτοια επίπεδα ώστε να αποφεύγεται η **μέθη** ή η **επικίνδυνη χρήση**. Ο όρος χρησιμοποιείται ειδικά όταν υπάρχει λόγος αμφιβολίας για την ικανότητα του ατόμου να πίνει πάντοτε με ελεγχόμενο τρόπο, όπως συμβαίνει με άτομα που έχουν παρουσιάσει σημεία εξάρτησης από το οινόπνευμα ή επιβλαβούς πόσης.

Όταν χρησιμοποιείται σε σχέση με τη χρήση άλλης ψυχοδραστικής ουσίας, ο ανάλογος όρος, «ελεγχόμενη χρήση ουσίας», αναφέρεται στη διατήρηση κανονικής μη αναγκαστικής χρήσης της ουσίας, που δεν παρεμβάλλεται στην κανονική λειτουργία και σε μεθόδους χρήσης που ελαχιστοποιούν τις δυσμενείς επιπτώσεις της ουσίας. Πρβλ. **έλεγχος μειωμένος**.

Βλ. επίσης: μέτρια πόση.

έλεγχος μειωμένος Η μειωμένη ικανότητα του ατόμου να ελέγξει τη χρήση μιας **ψυχοδραστικής ουσίας**, όσον αφορά την έναρξη, το βαθμό και τη διακοπή. Η «μειωμένη ικανότητα ελέγχου» αποτελεί κριτήριο του **συνδρόμου εξάρ-**

τησης στο ICD-10. Ο μειωμένος έλεγχος διαφοροποιείται από την **απώλεια ελέγχου**, με την έννοια ότι η δεύτερη σημαίνει ότι το φαινόμενο υπάρχει πάντοτε και σε όλες τις περιστάσεις.

έλεγχου απώλεια Ανικανότητα μετριασμού της ποσότητας και της συχνότητας χρήσης μιας **ψυχοδραστικής ουσίας**. Ανικανότητα να διακοπεί η λήψη ουσιών, όπως το **οινόπνευμα** ή η **κοκαΐνη**, αφού το άτομο δοκιμάσει την πρώτη τους επίδραση. Σε πρόσφατες συζητήσεις του **συνδρόμου εξάρτησης**, ο όρος, «απώλεια ελέγχου», αντικαθίσταται από τον όρο **μειωμένος έλεγχος**. **Βλ. επίσης:** Ανικανότητα για αποχή.

έλλειψη βιταμίνης C Βλ. σκορβούτο.

έλλειψη κινήτρου (unmotivational) Συνδυασμός χαρακτηριστικών που οφείλονται στη χρήση ουσιών και περιλαμβάνει απάθεια, απώλεια αποτελεσματικότητας, μειωμένη ικανότητα για την εκτέλεση περίπλοκων ή μακροπρόθεσμων σχεδίων, μειωμένη αντοχή στην απογοήτευση, μικρή ικανότητα συγκέντρωσης και δυσκολία στις συνήθειες καθημερινές λειτουργίες. Η ύπαρξη της κατάστασης αυτής είναι αμφιλεγόμενη. Έχει αναφερθεί κατά κύριο λόγο σε σχέση με τη χρήση **κάνναβης** και μπορεί να αντανακλά απλώς χρόνια **μέθη** από κάνναβη. Ενδέχεται επίσης, τα συμπτώματα να οφείλονται στην προσωπικότητα, στη στάση ή στο στάδιο ψυχοβιολογικής ανάπτυξης του χρήστη.

έλλειψη νιασίνης Βλ. πελλάγρα.

ενδιάμεσος ξενώνας (half-way house) Ο όρος σημαίνει συνήθως μια κατοικία που λειτουργεί ως ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ ενός θεραπευτικού προγράμματος, όπου οι θεραπευόμενοι είναι εσωτερικοί και μιας τελείως ανεξάρτητης διαβίωσης στην κοινότητα. Ο όρος χρησιμοποιείται για την κατοικία ατόμων εξαρτημένων από οινόπνευμα ή ουσίες που προσπαθούν να διατηρήσουν τη νηφαλιότητα τους (Βλ. **θεραπευτική κοινότητα**). Υπάρχουν επίσης ενδιάμεσοι ξενώνες για άτομα με ψυχιατρικές διαταραχές ή για άτομα που απολύονται από τη φυλακή.

Συνώνυμο: κέντρο ανάρρωσης.

ενδορφίνη Βλ. οπιοειδές ενδογενές.

ενήλικο τέκνο αλκοολικού Βλ. παιδί αλκοολικού.

εξάρτηση (dependence) (F1x.2) Ως γενικός όρος σημαίνει να έχει κανείς την ανάγκη ή να εξαρτάται από κάτι ή κάποιον ως στήριγμα για να λειτουργήσει ή για να επιζήσει. Όταν χρησιμοποιείται για το **οινόπνευμα** και άλλες ουσίες, ο όρος σημαίνει ανάγκη επαναλαμβανόμενων δόσεων της ουσίας για να αισθάνεται το άτομο καλά ή για να αποφεύγει να αισθάνεται άσχημα. Στο DSM-III-R, η εξάρτηση ορίζεται ως «δέσμη γνωσιακών, συμπεριφοριολογικών και φυσιο-

λογικών συμπτωμάτων που υποδηλώνουν ότι το άτομο έχει μειωμένο έλεγχο της χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών και συνεχίζει την πρόσληψη της ουσίας παρά τις δυσμενείς συνέπειες». Η εξάρτηση είναι σε αδρές γραμμές ισοδύναμη με το **σύνδρομο εξάρτησης** του ICD-10. Στο πλαίσιο του ICD-10, ο όρος εξάρτηση θα μπορούσε να αναφέρεται σε οποιοδήποτε από τα στοιχεία που απαρτίζουν το σύνδρομο. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνά χωρίς διάκριση από τον **εθισμό** και τον **αλκοολισμό**.

Το 1964, μια Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ χρησιμοποίησε τον όρο «εξάρτηση» σε αντικατάσταση των όρων «εθισμός» και «**καθ' έξιν χρήση**».¹ Ο όρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί γενικά αναφορικά με ολόκληρο το φάσμα των ψυχοδραστικών φαρμάκων (εξάρτηση από φάρμακα, εξάρτηση από χημικά, εξάρτηση από χρήση ουσιών) ή ειδικά αναφορικά με ένα συγκεκριμένο φάρμακο ή τάξη ουσιών (π.χ. εξάρτηση από οινόπνευμα, εξάρτηση από οπιοειδή). Αν και το ICD-10 περιγράφει την εξάρτηση με τρόπο που έχει εφαρμογή σε όλες τις κατηγορίες ουσιών, υπάρχουν διαφορές στα χαρακτηριστικά συμπτώματα εξάρτησης από διαφορετικές ουσίες.

Όταν δεν προσδιορίζεται, η εξάρτηση αναφέρεται σε σωματικά όσο και σε ψυχολογικά στοιχεία. Η ψυχολογική ή ψυχική εξάρτηση αναφέρεται στην εμπειρία του **μειωμένου ελέγχου** της πόσης ή της χρήσης ουσιών (βλ. **ακαταμάχητη επιθυμία, ψυχαναγκασμός**), ενώ η φυσιολογική ή σωματική εξάρτηση αναφέρεται στην **ανοχή** και στα συμπτώματα **στέρσης** (βλ. επίσης **νευροπροσαρμογή**). Όταν πρόκειται για βιολογικό θέμα, ο όρος εξάρτηση αναφέρεται συνήθως μόνο στη σωματική εξάρτηση.

Ο όρος εξάρτηση ή σωματική εξάρτηση χρησιμοποιείται επίσης με ακόμη στενότερη ψυχοφαρμακολογική έννοια και αναφέρεται αποκλειστικά στην ανάπτυξη συμπτωμάτων στέρσης κατά τη διακοπή της χρήσης. Υπό αυτήν την περιορισμένη έννοια, η **δισταυρούμενη εξάρτηση** θεωρείται συμπληρωματική της **δισταυρούμενης ανοχής**, όπου και οι δυο όροι αναφέρονται μόνο στη σωματική συμπτωματολογία (**νευροπροσαρμογή**).

εξάρτηση από κάπνισμα (γαλλικά tabagisme) Αναφέρεται στην κατάσταση του καπνιστού που έχει έντονη εξάρτηση από τη νικοτίνη και, κατά συνέπεια, παρουσιάζει βαριά συμπτώματα στέρσης. Ισοδυναμεί με το **σύνδρομο εξάρτησης** από τον καπνό.

Βλ. επίσης: νικοτίνη.

εξάρτησης δυναμικό (dependence potential) Η τάση μιας ουσίας, εξαιτίας των φαρμακολογικών της αποτελεσμάτων πάνω σε φυσιολογικές ή ψυχολογικές λειτουργίες, να προκαλεί **εξάρτηση**. Το δυναμικό εξάρτησης προσδιορίζεται

¹ WHO Expert Committee on Addiction-Producing Drugs. Thirteenth report of the WHO Expert Committee. Geneva, World Health Organization, 1964 (WHO Technical Report Series, No. 273).

από τις εγγενείς εκείνες φαρμακολογικές ιδιότητες που μπορούν να μετρηθούν κατά τις μεθόδους δοκιμασίας φαρμάκων στο ζώο και στον άνθρωπο.

Βλ. επίσης: επιρρέπεια σε κατάχρηση.

εξάρτησης σύνδρομο Δέσμη συμπεριφοριολογικών, γνωσιακών και φυσιολογικών φαινομένων που μπορούν να εκδηλωθούν μετά από επαναλαμβανόμενη χρήση μιας ουσίας. Συνήθως, τα φαινόμενα αυτά περιλαμβάνουν έντονη επιθυμία για λήψη της ουσίας, **μειωμένο έλεγχο** της χρήσης της, επιμονή στη χρήση παρά τις βλαπτικές συνέπειες, παραχώρηση μεγαλύτερης προτεραιότητας στη χρήση της ουσίας παρά σε άλλες δραστηριότητες και υποχρεώσεις, αυξημένη **ανοχή** και σωματική αντίδραση **στέρησης** στη διακοπή της ουσίας. Στο ICD-10 η διάγνωση του συνδρόμου εξάρτησης τίθεται σε περίπτωση που τρία ή περισσότερα από τα έξι κριτήρια εκδηλώθηκαν στη διάρκεια ενός έτους.

Το σύνδρομο εξάρτησης μπορεί να σχετίζεται με μια συγκεκριμένη ουσία (π.χ. καπνό, **οινόπνευμα** ή **διαζεπάμη**), με μια τάξη ουσιών (π.χ. **οπιοειδή**) ή με ευρύτερο φάσμα φαρμακολογικά διαφορετικών ουσιών.

Βλ. επίσης: εθισμός, αλκοολισμός, εξάρτηση, διαταραχές από χρήση ουσιών.

εξάψεις (rush) Άμεση, έντονη ευχάριστη αίσθηση που ακολουθεί την ενδοφλέβια έγχυση ορισμένων ουσιών (π.χ. **ηρωίνης, μορφίνης, αμφεταμίνης, κοκαΐνης, προποξυφαίνης**).

εξετάσεις για ουσίες Η ανάλυση υγρών του σώματος (π.χ. αίματος, ούρων, πτυέλων), τριχών ή άλλων ιστών για ανίχνευση της παρουσίας μιας ή περισσότερων ψυχοδραστικών ουσιών.

Οι εξετάσεις για ουσίες χρησιμοποιούνται για παρακολούθηση της αποχής από ψυχοδραστικές ουσίες σε άτομα που συμμετέχουν σε προγράμματα απεξάρτησης, για παρακολούθηση της λαθραίας χρήσης ουσιών από ασθενείς που τελούν υπό **θεραπεία συντήρησης** και όπου η εργασία στηρίζεται στον όρο της αποχής από τέτοιες ουσίες. **Βλ. στάθμη οινόπνευματος στο αίμα** ως ειδική εξέταση για το οινόπνευμα.

εξέταση ούρων για ουσίες Εξέταση δειγμάτων ούρων για την ανίχνευση ψυχοδραστικών ουσιών.

Βλ. επίσης: εξετάσεις για ουσίες.

επιβλαβής χρήση (harmful use) (F1x.I) Χρήση ψυχοδραστικής ουσίας με τρόπο που προκαλεί βλάβη στην υγεία. Η βλάβη μπορεί να είναι σωματική (π.χ. ηπατίτις μετά την ένεση φαρμάκου) ή ψυχική (π.χ. επεισόδια κατάθλιψης μετά τη λήψη μεγάλης ποσότητας οινόπνευματος). Η επιβλαβής χρήση έχει συνήθως, αλλά όχι πάντα, δυσμενείς κοινωνικές συνέπειες, οι οποίες από μόνες τους δεν επαρκούν για να αιτιολογήσουν τη διάγνωση επιβλαβούς χρήσης.

Ο όρος αναφέρεται στο ICD-10 και υποκατέστησε τη «χρήση χωρίς εξάρτηση» ως διαγνωστικό όρο. Το πλησιέστερο ισοδύναμο σε άλλα διαγνωστικά συστήματα (π.χ. DSM-III-R) είναι **κατάχρηση ουσίας**, που συνήθως περιλαμβάνει κοινωνικές συνέπειες.

Βλ. επίσης: επικίνδυνη χρήση.

επικίνδυνη πόση *βλ.* επικίνδυνη χρήση.

επικίνδυνη χρήση (hazardous use) Χρήση ουσίας με τρόπο που αυξάνει τον κίνδυνο βλαβερών συνεπειών για τον χρήστη. Μερικοί περιορίζουν τις συνέπειες στη σωματική και ψυχική υγεία (όπως στην **επιβλαβή χρήση**), ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι πρέπει να περιλαμβάνονται και οι κοινωνικές συνέπειες. Σε αντίθεση με την επιβλαβή χρήση, η επικίνδυνη χρήση αναφέρεται σε σχήματα χρήσης που έχουν σημασία για τη δημόσια υγεία έστω και αν κατά τη δεδομένη στιγμή δεν παρατηρούνται ανωμαλίες στο χρήστη ως άτομο. Ο όρος είναι σήμερα σε χρήση από τον ΠΟΥ αλλά δεν αποτελεί διαγνωστικό όρο στο ICD10.

επιρρέπεια σε κατάχρηση (abuse liability) Η τάση μιας συγκεκριμένης ψυχοδραστικής ουσίας να υπόκειται σε κατάχρηση, που ορίζεται ως η σχετική πιθανότητα ότι η χρήση της ουσίας θα καταλήξει σε κοινωνικά, ψυχολογικά ή σωματικά προβλήματα για ένα άτομο ή για την κοινωνία. Σύμφωνα με διεθνείς συμφωνίες **ελέγχου φαρμάκων** (*βλ.* και **συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων**), ο ΠΟΥ είναι αρμόδιος για τον προσδιορισμό της επιρρέπειας σε κατάχρηση και το **δυναμικό εξάρτησης**, σε αντιδιαστολή προς τη θεραπευτική χρησιμότητα των **ελεγχόμενων ουσιών**.

Βλ. επίσης: κατάχρηση, δυναμικό εξάρτησης, επιβλαβής χρήση.

ζηλοτυπία αλκοολική *βλ.* αλκοολική ζηλοτυπία.

ζωοψία Το να βλέπει κανείς ζώα (π.χ. φίδια, έντομα), κατά κανόνα μέρος του **τρομώδους παραληρήματος** ή άλλων καταστάσεων σύγχυσης ή παραισθήσεων, μετά από λήψη ουσιών.

ηπατίτις αλκοολική *βλ.* αλκοολική ηπατίτις.

ηρεμιστικό (tranquillizer) Φάρμακο που προκαλεί ηρεμία. Γενικός όρος για πολλές κατηγορίες ουσιών που χρησιμοποιούνται στη συμπτωματική θεραπεία διαφόρων ψυχικών διαταραχών. Ο όρος μπορεί να χρησιμοποιείται για να γίνεται διάκριση από τα **κατευναστικά/υπνωτικά**. Τα ηρεμιστικά έχουν κατευναστική ή κατασταλτική επίδραση στις ψυχοκινητικές λειτουργίες, χωρίς να επηρεάζουν, εκτός από πολύ υψηλές δόσεις, τη συνείδηση και τη σκέψη. Ο όρος ηρεμιστικό αναφέρεται σήμερα σε κάθε φάρμακο που χρησιμοποιείται για να αντιμετωπίζονται αγχώδεις διαταραχές.

Ο όρος «ελάσσονα ηρεμιστικά» είναι συνώνυμος με την έννοια αυτή και χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή με τα λεγόμενα «μείζονα ηρεμιστικά» (**νευροληπτικά**) τα οποία χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση ψυχωσικών διαταραχών. Αλλά ο όρος «έλασσον ηρεμιστικό» χρησιμοποιείται ενίοτε εσφαλμένα, με την έννοια της απουσίας σημαντικών βλαβερών αποτελεσμάτων. Λόγω του **δυναμικού εξάρτησης** των φαρμάκων αυτών, είναι καλύτερα να αποφεύγεται η χρήση αυτού του όρου.

ηρωίνη βλ. οπιοειδές.

θεοφυλλίνη Διμεθυλοξανθίνη που βρίσκεται στα φύλλα του τσαγιού. Είναι διουρητικό και διεγερτικό του κεντρικού νευρικού συστήματος, κάπως ασθενέστερο από την καφεΐνη.

θεραπευτική κοινότητα Οργανωμένο περιβάλλον όπου ζουν άτομα με **διαταραχές από τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** με σκοπό την **αποκατάστασή** τους. Τέτοιες κοινότητες είναι πολλές φορές ειδικά σχεδιασμένες για τους ουσιοεξαρτημένους. Λειτουργούν σύμφωνα με αυστηρούς κανόνες, διοικούνται κυρίως από ανθρώπους που έχουν απεξαρτηθεί και είναι συνήθως γεωγραφικά απομονωμένες. Οι θεραπευτικές κοινότητες χαρακτηρίζονται από τον συνδυασμό «αντιμετώπισης της πραγματικότητας» (αντιμετώπισης του προβλήματος εξάρτησης του ατόμου) και υποστήριξης της ανάρρωσης από το προσωπικό και τους ομοιοπαθείς. Είναι συνήθως σε στενή συνεργασία με **ομάδες αλληλοβοήθειας** όπως οι **Narcotics Anonymous**.
βλ. επίσης: κέντρο διερχομένων.

ίαση αυτόματη (remission spontaneus) Διακοπή του **οινοπνεύματος** ή άλλης ουσίας, της **εξάρτησης** ή άλλων σχετικών προβλημάτων, χωρίς θεραπεία και χωρίς την ένταξη σε **ομάδα αλληλοβοήθειας**. Επιδημιολογικές, πληροφορίες καταδεικνύουν ότι πολλές ιάσεις συμβαίνουν χωρίς θεραπεία ή ομάδες αυτοβοήθειας. Ονομάζεται επίσης «φυσική αποκατάσταση» για να αποφεύγεται η υπονοούμενη αναφορά σε νόσο που εμπεριέχεται στη λέξη «ίαση».

ιατρική του εθισμού (addiction medicine) Ο όρος αυτός άρχισε να χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ στο τέλος της δεκαετίας του '80 για να χαρακτηρίσει τον κλάδο της ιατρικής που ασχολείται με παθήσεις σχετιζόμενες με τη χρήση οινοπνεύματος και ναρκωτικών. Ο ειδικός στον κλάδο αυτό της ιατρικής ονομάζεται «εξαρτησιολόγος».

βλ. επίσης: ναρκολόγος, ναρκολογία.

ιδιοπαθής μέθη βλ. μέθη παθολογική.

ιδιοσυγκρασιακή αντίδραση Ατομική, απρόβλεπτη και όχι εξαρτώμενη από τη δόση αντίδραση σε μια ουσία: υπνηλία ή ευφορία, έξαψη, καρποποδικοί σπασμοί (ψευδοτέτανος), άπνοια κ.λπ.

ινδοκάρυδο Η μάσηση ινδοκάρυδου είναι πολύ διαδεδομένη σε μερικά μέρη της Ασίας και των Νήσων του Ειρηνικού. Το ινδοκάρυδο (*betel* ή *areka*), ο μεγάλος σπόρος ενός ασιατικού δέντρου, του *Areca catechu*, τυλίγεται στο φύλλο της πιπεριάς *Piper betle* και προστίθεται μια πρέζα καμένο γλυκολέμονο και καρυκεύματα. Όταν έρθει σε επαφή με το σάλιο, το μίγμα εκλύει αρεκολίνη, ένα αντιχολινεργικό **διεγερτικό** του ΚΝΣ κάπως παρόμοιο με τη **νικοτίνη**. Η μάσηση του ινδοκάρυδου μπορεί να προκαλέσει **εξάρτηση** και η συστηματική χρήση δημιουργεί συχνά προβλήματα υγείας, ιδίως στοματικά νοσήματα, ακόμα και καρκίνο του στόματος. Ελάχιστες επίσημες προσπάθειες έχουν γίνει για την καταπολέμηση της χρήσης του.

κάβα (kava) Ποτό που παράγεται από τη ρίζα του θάμνου *Piper methysticum* και χρησιμοποιείται ευρέως στο Νότιο Ειρηνικό, τόσο τελετουργικά όσο και κοινωνικά. Η δραστική ουσία είναι η καβαΐνη, η οποία, με τον τρόπο που χρησιμοποιείται συνήθως το κάβα, προκαλεί ελαφρά ευφορία και νάρκωση. Η μεγάλη χρήση μπορεί να οδηγήσει σε **εξάρτηση** και σε ιατρικά προβλήματα.

καθ' έξιν χρήση (habituation) Εθισμός σε οποιαδήποτε συμπεριφορά ή κατάσταση, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης **ψυχοδραστικών ουσιών**. Σε σχέση με ουσίες, ο όρος εμπεριέχει έμμεσα και την ιδέα της **εξάρτησης**. Το 1957, μια Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ έκανε διάκριση μεταξύ της «καθ' έξιν χρήσης» και του «**εθισμού**» σε μια ουσία, βάσει της απουσίας σωματικής εξάρτησης, καθώς επίσης και βάσει επιθυμίας μάλλον παρά ψυχαναγκασμού για λήψη της ουσίας και τέλος της μικρής ή ανύπαρκτης τάσης για αύξηση της δόσης (βλ. **ανοχή**)¹ στην «καθ' έξιν χρήση». Το 1964, μια άλλη Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του ΠΟΥ αντικατέστησε και τους δυο όρους με τον όρο εξάρτηση από ουσίες.²

κακή χρήση (misuse) οινοπνεύματος ή άλλης ουσίας Χρήση μιας ουσίας για σκοπούς που δεν συμβιβάζονται με τις νόμιμες ή ιατρικές εντολές, όπως είναι η μη ιατρική χρήση φαρμάκων που παρέχονται με ιατρική συνταγή. Μερικοί προτιμούν αυτόν τον όρο από τον όρο **κατάχρηση**, επειδή δεν έχει κριτική έννοια.

Βλ. επίσης: επικίνδυνη χρήση.

κακό τριπ Στο γλωσσικό ιδίωμα των χρηστών, κακή επίδραση της χρήσης μιας ουσίας, που συνίσταται σε ένα ή περισσότερα από τα εξής: αίσθημα απώλειας ελέγχου, παραμόρφωση της εικόνας του σώματος, παράδοξες και τρομακτικές παραισθήσεις, φόβος παραφροσύνης ή θανάτου, απελπισία, σκέψεις

¹ *Expert Committee on Addiction-Producing Drugs. Seventh report of The Expert Committee.* Geneva, World Health Organization, 1957 (WHO Technical Report Series, No. 116).

² *WHO Expert Committee on Addiction-Producing Drugs. Thirteenth report of the WHO Expert Committee.* Geneva, World Health Organization, 1964 (WHO Technical Report Series, No. 273).

αυτοκτονίας, και ισχυρές αρνητικές επιδράσεις. Τα σωματικά συμπτώματα συμπεριλαμβάνουν εφίδρωση, παλμούς, ναυτία και παραισθησίες. Αν και οι ανεπιθύμητες αντιδράσεις αυτού του τύπου συνδέονται συνήθως με τη χρήση **παραισθησιογόνων**, μπορούν επίσης να προκληθούν από τη χρήση **αμφεταμινών** και άλλων ψυχοδραστικών **διεγερτικών**, αντιχολινεργικών, **αντιισταμινικών** καθώς και **κατευναστικών/υπνωτικών**.

κάνναβη Κοινόχρηστος όρος που αναφέρεται στα διάφορα ψυχοδραστικά σκευάσματα του φυτού της μαριχουάνας (*Cannabis sativa*).* Αυτά περιλαμβάνουν φύλλα μαριχουάνας (στη λαϊκή διάλεκτο grass, pot, dope, weed, reefers), το μπανγκ, γκάντζα ή χασίς (από τα άνθη του φυτού) και χασισέλαιο.

Στη **Διάσκεψη** για τα Ναρκωτικά του 1961, η κάνναβη ορίζεται ως «η ανθοφορούσα ή καρποφορούσα κορυφή του φυτού της κάνναβης (χωρίς τους σπόρους και τα φύλλα εφόσον δεν συνοδεύονται από την κορυφή) από την οποία δεν έχει εξαχθεί η ρητίνη», ενώ η ρητίνη κάνναβης είναι «η διαχωρισμένη, αδρή ή καθαρισμένη, ρητίνη που λαμβάνεται από το φυτό της κάνναβης». Οι ορισμοί αυτοί βασίζονται στους παραδοσιακούς ινδικούς όρους, «γκάντζα» (=κάνναβη) και «σάρας» (=ρητίνη). Ένας τρίτος ινδικός όρος, «μπανγκ», αναφέρεται στα φύλλα. Το κανναβέλαιο (χασισέλαιο, υγρή κάνναβη, υγρό χασίς) είναι συμπύκνωμα κάνναβης που παράγεται με εκχύλιση, συνήθως με ένα φυτικό έλαιο.

Ο όρος μαριχουάνα είναι μεξικανικής προέλευσης. Ενώ αρχικά σήμαινε φτηνό καπνό (κάποτε αναμεμιγμένο με κάνναβη), έχει φθάσει σήμερα να σημαίνει φύλλα κάνναβης ή κάνναβη σε πολλές χώρες. Ο όρος χασίς, άλλοτε γενικός όρος για την κάνναβη στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, χρησιμοποιείται σήμερα για τη ρητίνη κάνναβης.

Η κάνναβη περιέχει τουλάχιστον 60 κανναβινοειδή, πολλά από τα οποία έχουν βιολογική δράση. Το πιο δραστικό συστατικό είναι η Δ9-τετραυδροκανναβινόλη (THC). Η THC και τα μεταβολικά της παράγωγα ανιχνεύονται στα ούρα επί αρκετές εβδομάδες μετά τη χρήση κάνναβης (συνήθως με κάπνισμα).

Η **μέθη** από κάνναβη δημιουργεί αίσθημα ευφορίας, ελαφρότητας των άκρων και συχνά κοινωνική στέρηση. Επηρεάζει την οδήγηση και την εκτέλεση άλλων περίπλοκων, έντεχνων δραστηριοτήτων, εξασθενεί την άμεση μνήμη, τη διάρκεια προσοχής, τον χρόνο αντίδρασης, την ικανότητα μάθησης, τον κινητικό συντονισμό, την αντίληψη του βάθους, την περιφερική όραση, την αίσθηση του χρόνου (το άτομο έχει μια χαρακτηριστική αίσθηση επιβράδυνσης του χρόνου) και την αντίληψη σημάτων. Άλλα σημεία μέθης είναι ενίοτε υπερβολική ανησυχία, καχυποψία ή παρανοϊκές ιδέες σε μερικούς και ευφορία ή απάθεια σε άλλους, μειωμένη κρίση, συμφόρηση του επι-

* Η *Cannabis sativa* είναι η υφαντική κάνναβη, πηγή της υφαντικής ίνας. Το ναρκωτικό παράγεται από την ινδική, *Cannabis indica*, ενώ η μαριχουάνα από το είδος *Cannabis americana*.

πεφυκώτος, αυξημένη όρεξη, ξηροστομία και ταχυκαρδία. Η κάνναβη καταναλώνεται κάποτε σε συνδυασμό με **οινόπνευμα** και ο συνδυασμός αυτός είναι αθροιστικός, όσον αφορά τις ψυχοκινητικές επιδράσεις.

Έχει αναφερθεί υποτροπή σχιζοφρένειας μετά τη χρήση κάνναβης. Σχετικά με τη μέθη από κάνναβη έχουν αναφερθεί καταστάσεις έντονου άγχους και πανικού και οξείες ψευδαισθησιακές καταστάσεις, που συνήθως υποχωρούν μετά από μερικές ημέρες. Τα κανναβινοειδή χρησιμοποιούνται ενίοτε για θεραπευτικούς σκοπούς στο γλαύκωμα καθώς και στην αντιμετώπιση της ναυτίας από την αντικαρκινική χημειοθεραπεία.

Διαταραχές από τη χρήση κανναβινοειδών περιλαμβάνονται στις **διαταραχές από χρήση ουσιών** στο ICD-10 (ταξινομήση F12).

Βλ. επίσης: αδιαφορίας σύνδρομο.

κανονικό (στάνταρ) ποτό Όγκος οινοπνευματώδους ποτού (π.χ. ένα ποτήρι κρασί, ένα κουτάκι μπίρα, ή ανάμικτο ποτό που περιέχει αποσταγμένα οινοπνεύματα), που περιέχει περίπου την ίδια ποσότητα (σε γραμμάρια) αιθανόλης ανεξάρτητα από τον τύπο του ποτού. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνά για να διδάξει στους πότες ότι τα αποτελέσματα της κατανάλωσης διαφόρων **αλκοολούχων ποτών**, που σεββίρονται σε κανονικού μεγέθους ποτήρια ή δοχεία, είναι παρόμοια (π.χ. τα αποτελέσματα ενός ποτηριού μπίρας είναι ίσα με τα αποτελέσματα ενός ποτηριού κρασιού). Στο Ηνωμένο Βασίλειο χρησιμοποιείται ο όρος «μονάδα», η οποία περιέχει περίπου 8–9 g αιθανόλης. Στη βιβλιογραφία της Β. Αμερικής, «ένα ποτό» περιέχει περίπου 12 g αιθανόλης. Σε άλλες χώρες, οι ποσότητες οινοπνεύματος που επιλέγονται ως προσέγγιση σ' ένα κανονικό (στάνταρ) ποτό μπορεί να είναι μεγαλύτερες ή μικρότερες ανάλογα με τα τοπικά έθιμα και τις συσκευασίες των ποτών.

καπνός Κάθε σκεύασμα από τα φύλλα του φυτού *Nicotiana tabacum*, ενός αμερικανικού φυτού της οικογένειας των στρυχνωδών. Το κύριο ψυχοδραστικό συστατικό είναι η **νικοτίνη**.

Βλ. επίσης: νικοτίνη, παθητικό κάπνισμα.

καρδιομυοπάθεια αλκοολική Βλ. αλκοολική καρδιομυοπάθεια.

καρύδι κόλας Το καρύδι ενός αφρικανικού δένδρου της οικογένειας Sterculiaceae, που περιέχει καφεΐνη και τρώγεται κοινωνικά στη Δυτική Αφρική. Ένα καφεϊνούχο εκχύλισμα αυτού χρησιμοποιείται σε μεγάλη κλίμακα σε μαζικής κυκλοφορίας ανθρακούχα αναψυκτικά τύπου κόλα, μερικά από τα οποία περιέχουν επίσης **φύλλα κόκας**, μετά την αφαίρεση της κοκαΐνης.

κατ (khat) Τα φύλλα και τα μπουμπούκια ενός φυτού της Ανατολικής Αφρικής, του *Catha edulis*, τα οποία μασώνται ή χρησιμεύουν για την παρασκευή αφεψήματος ως ποτού. Χρησιμοποιείται επίσης σε περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου και της Βόρειας Αφρικής. Το κατ είναι **διεγερτικό** με αποτελέσματα παρόμοια

με εκείνα της **αμφεταμίνης**. Η μεγάλη χρήση μπορεί να οδηγήσει σε **εξάρτηση** και σε σωματικά και ψυχικά προβλήματα παρόμοια με τα προκαλούμενα από άλλα διεγερτικά.

καταναγκασμός Όταν χρησιμοποιείται σε αναφορά προς τη χρήση **ψυχοδραστικής** ουσίας, ο όρος υποδηλώνει την έντονη ορμή, η οποία αποδίδεται μάλλον σε εσωτερικά αισθήματα παρά σε εξωτερικές επιδράσεις, για λήψη ουσίας ή ουσιών. Ο χρήστης της ουσίας μπορεί να αναγνωρίζει ότι η ορμή είναι βλαβερή για το ευ ζειν και μπορεί να έχει συνειδητή πρόθεση να μην ενδώσει. Τα αισθήματα αυτά είναι λιγότερο χαρακτηριστικά για την **εξάρτηση** από αλκοόλ και ουσίες απ' ό,τι είναι το ψυχιατρικό σύνδρομο της ιδεοληπτικής-ψυχαναγκαστικής διαταραχής.

Βλ. επίσης: μειωμένος έλεγχος, ακαταμάχητη επιθυμία.

κατασταλτικό (depressant) Οποιαδήποτε ουσία που καταστέλλει, αναστέλλει ή ελαττώνει κάποιες πλευρές της δραστηριότητας του κεντρικού νευρικού συστήματος (ΚΝΣ). Οι κυριότερες κατηγορίες κατασταλτικών του ΚΝΣ είναι τα **κατευναστικά/υπνωτικά, τα οπιοειδή** και τα **νευροληπτικά**. Παραδείγματα κατασταλτικών φαρμάκων είναι το **οινόπνευμα**, τα **βαρβιτουρικά**, τα αναισθητικά, οι **βενζοδιαζεπίνες**, τα **οπιούχα** και τα συνθετικά τους ανάλογα. Τα **σπασμολυτικά** περιλαμβάνονται μερικές φορές στην ομάδα των κατασταλτικών λόγω της ανασταλτικής τους δράσης στην παθολογική νευρική δραστηριότητα.

Οι διαταραχές που συνδέονται με τη χρήση κατασταλτικών ταξινομούνται ως **διαταραχές από τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** στο ICD-10 στις κατηγορίες F10 (για το οινόπνευμα), F11 (για τα οπιοειδή) και F13 (για τα ηρεμιστικά ή υπνωτικά).

Βλ. επίσης: οινόπνευμα, βενζοδιαζεπίνη, νευροληπτικό, οπιοειδές κατευναστικό/υπνωτικό.

κατάχρηση (abuse) (φαρμάκου, οινόπνευματος, χημικής ουσίας, άλλης ουσίας ή ψυχοδραστικής ουσίας) Ομάδα όρων σε ευρεία χρήση αλλά με ποικίλες έννοιες. Στο DSM-III-R¹ η «κατάχρηση ψυχοδραστικής ουσίας» ορίζεται ως μη προσαρμοστικός τρόπος χρήσης (ή που δεν εξυπηρετεί την προσαρμογή) χαρακτηριζόμενος από συνεχιζόμενη χρήση παρά τη γνώση ότι υπάρχει μόνιμο ή υποτροπιάζον κοινωνικό, επαγγελματικό, ψυχολογικό ή σωματικό πρόβλημα το οποίο προκαλείται ή παροξύνεται από τη χρήση, ή από την επαναλαμβανόμενη χρήση, σε καταστάσεις όπου η χρήση είναι σωματικά «επικίνδυνη». Πρόκειται για μια υπολειμματική κατηγορία, όπου

¹ *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. 3rd ed. (revised). Washington, DC, American Psychiatric Association, 1987.

ο όρος «**εξάρτηση**» έχει προτεραιότητα εφόσον είναι εφαρμόσιμος. Ο όρος «κατάχρηση» χρησιμοποιείται μερικές φορές ως έκφραση αποδοκιμασίας, όταν αναφέρεται σε οποιαδήποτε χρήση, ιδίως **παρანόμων ουσιών**. Λόγω της διφορούμενης έννοιάς του, ο όρος δεν χρησιμοποιείται στο ICD-10 (εκτός των περιπτώσεων μη εξαρτησιογόνων ουσιών. Βλ. κατωτέρω). Οι όροι **επιβλαβής χρήση** και **επικίνδυνη χρήση** χρησιμοποιούνται ως ισοδύναμοι από τον ΠΟΥ, αλλά αναφέρονται συνήθως μόνο στις επιπτώσεις στην υγεία και όχι στις κοινωνικές συνέπειες. Η χρήση του όρου «κατάχρηση» αποθαρρύνεται επίσης από το Γραφείο Πρόληψης Κατάχρησης Ουσιών των ΗΠΑ, αν και όροι όπως «κατάχρηση ουσιών» παραμένουν σε ευρεία χρήση στη Βόρειο Αμερική, αναφερόμενοι συνήθως στα προβλήματα χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών. Σε άλλες περιπτώσεις, ο όρος «κατάχρηση» αναφέρεται σε μη ιατρική ή ανεπίτρεπτη χρήση, ανεξάρτητα από τις συνέπειες. Ο ορισμός που δημοσιεύτηκε το 1969 από την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την Εξάρτηση του ΠΟΥ ήταν: «επίμονη ή σποραδική υπέρμετρη χρήση ουσίας μη ανταποκρινόμενη ή μη σχετιζόμενη με αποδεκτή ιατρική πρακτική» (βλ. **κακή χρήση, οινοπνεύματος ή άλλης ουσίας**).

κατάχρηση αντικαταθλιπτικών βλ. κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών.

κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών (F55) Ορίζεται στο ICD-10 ως η επαναλαμβανόμενη και ανάρμοστη χρήση μιας ουσίας, η οποία, παρότι δεν έχει **δυναμικό εξάρτησης** συνοδεύεται από βλαβερές σωματικές ή ψυχολογικές συνέπειες, ή προκαλεί μη αναγκαία απασχόληση επαγγελματιών υγείας (ή και τα δύο). Θα ήταν ορθότερο η κατηγορία αυτή να ορίζεται ως «κακή χρήση μη ψυχοδραστικών ουσιών» (βλ. **κακή χρήση, οινοπνεύματος ή άλλης ουσίας**). Στο ICD-10, η διάγνωση αυτή περιλαμβάνεται στο τμήμα «Σύνδρομα της συμπεριφοράς σχετιζόμενα με διαταραχές των φυσιολογικών λειτουργιών και σωματικούς παράγοντες» (F50-F59).

Μεγάλη ποικιλία από συνταγογραφούμενα φάρμακα και **φάρμακα χορηγούμενα χωρίς συνταγή**, βότανα και λαϊκά γιατροσόφια μπορούν να συμπεριληφθούν στην κατηγορία αυτή. Οι σημαντικότερες ομάδες είναι:

- (1) **Ψυχοτρόπα** φάρμακα που δεν προκαλούν εξάρτηση, όπως τα **αντικαταθλιπτικά** και τα **νευροληπτικά**.
- (2) Καθαρτικά (η κατάχρηση τους ονομάζεται «έξις καθαρτικών»).
- (3) **Αναλγητικά**, τα οποία αγοράζονται χωρίς ιατρική συνταγή, όπως η ασπιρίνη (ακετυλοσαλικυλικό οξύ) και η παρακεταμόλη (ακεταμινοφαίνη).
- (4) **Στεροειδή** και άλλες ορμόνες.
- (5) Βιταμίνες.
- (6) Αντιόξινα.

Οι ουσίες αυτές κατά κανόνα δεν έχουν ευχάριστες ψυχικές επιδράσεις και όμως οι προσπάθειες αποθάρρυνσης ή απαγόρευσης της χρήσης τους προκαλούν αντιδράσεις. Παρά τη μεγάλη επιθυμία του ασθενούς να πάρει την ουσία, δεν εκδηλώνεται ούτε **σύνδρομο εξάρτησης** ούτε **στερητικό σύνδρομο**. Οι ουσίες αυτές δεν έχουν δυναμικό εξάρτησης, με την έννοια εγγενών φαρμακολογικών επιδράσεων, έχουν όμως τη δυνατότητα να προκαλέσουν ψυχολογική εξάρτηση.

κατάχρηση στεροειδών Βλ. κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών.

κατάχρηση φαρμάκου Βλ. κατάχρηση (φαρμάκου, οιοπνεύματος, χημικής ουσίας, ή ψυχοδραστικής ουσίας).

κατευναστικό/υπνωτικό Οποιαδήποτε ουσία της ομάδας κατασταλτικών του κεντρικού νευρικού συστήματος που έχουν την ικανότητα να ανακουφίζουν από το άγχος και να προκαλούν ηρεμία και ύπνο. Πολλά τέτοια φάρμακα προκαλούν επίσης **αμνησία** και μυϊκή χαλάρωση και/ή έχουν σπασμολυτικές ιδιότητες. Οι μεγάλες ομάδες κατευναστικών/υπνωτικών περιλαμβάνουν τις **βενζοδιαζεπίνες** και τα **βαρβιτουρικά**. Περιλαμβάνονται επίσης το **οινόπνευμα** και η **βουσπιρόνη**, το υδροχλωρίο, η ακετυλοκαρβρωμάλη, η γλουτεθιμίδη, η μεθυπρυλόνη, η αιθυλοχλωροθινόλη, η εθιναμάτη, η μεπροπαμάτη και η μεθακουαλόνη. Μερικοί ειδικοί χρησιμοποιούν τον όρο κατευναστικά/υπνωτικά μόνο για μια υποομάδα αυτών των φαρμάκων, που χρησιμοποιείται για να ηρεμεί άτομα που βρίσκονται σε μεγάλη αγωνία ή για την πρόκληση ύπνου και τα διακρίνουν από τα (ελλάσσονα) **ηρεμιστικά** που χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση του άγχους.

Τα βαρβιτουρικά έχουν στενή σχέση μεταξύ θεραπευτικής και τοξικής δόσης και είναι θανατηφόρα σε **υπέρβαση δόσεων**. Η **επιρρέπεια σε κατάχρηση** είναι μεγάλη και η σωματική **εξάρτηση** καθώς και η **ανοχή** αναπτύσσονται γρήγορα. Οι ουσίες υδροχλωρίο, ακετυλοκαρβρωμάλη, γλουτεθιμίδη, μεθυπρυλόνη, αιθυλοχλωροθινόλη και εθιναμάτη έχουν επίσης υψηλό δυναμικό για σωματική εξάρτηση και κακή χρήση και είναι θανατηφόρες σε μεγάλες δόσεις. Εξαιτίας των κινδύνων αυτών, κανένα από τα κατευναστικά/υπνωτικά δεν πρέπει να χρησιμοποιείται χρόνια για την αντιμετώπιση της αϋπνίας.

Όλα τα κατευναστικά/υπνωτικά μειώνουν τη συγκέντρωση, τη μνήμη και το συντονισμό. Άλλα συχνά αποτελέσματα είναι οι συνέπειες υπερκατανάλωσης, κακή άρθρωση, έλλειψη συντονισμού, αστάθεια στη βάρδιση, υπνηλία, ξηροστομία, ελαττωμένη γαστρεντερική κινητικότητα, και ευμετάβλητη ψυχική διάθεση. Επίσης εκδηλώνεται παράδοξη αντίδραση διέγερσης ή μανίας. Ο χρόνος έναρξης του ύπνου μειώνεται, αλλά ο ύπνος REM καταστέλλεται. Η στέρση του φαρμάκου μπορεί να οδηγήσει σε απότομη επαναφορά του ύπνου REM και σε χειροτέρευση της δομής του ύπνου. Κατά συνέπεια, οι

ασθενείς που υποβάλλονται σε παρατεταμένη θεραπεία υπόκεινται σε ψυχολογική και σωματική εξάρτηση, ακόμη και αν δεν υπερβούν ποτέ τις συνιστώμενες δόσεις.

Οι αντιδράσεις στέρησης μπορούν να είναι έντονες και μπορούν να εμφανιστούν μετά από λίγες μόνο εβδομάδες μέτριας χρήσης ενός ηρεμιστικού/υπνωτικού ή αγχολυτικού φαρμάκου. Τα συμπτώματα στέρησης περιλαμβάνουν άγχος, νευρική κατάσταση, αϋπνία (πολλές φορές σε συνδυασμό με εφιάλτες), ναυτία ή έμετο, ταχυκαρδία, εφίδρωση, ορθοστατική υπόταση, παραισθησιακές στρεβλώσεις της αντίληψης, μυϊκές κράμπες, τρόμο και μυοκλονικές συσπάσεις, υπεραντανεκλαστικότητα και επιληπτικές κρίσεις *grand mal* που μπορούν να εξελιχθούν σε θανατηφόρο *status epilepticus*. **Παραλήρημα** στέρησης μπορεί να εκδηλωθεί, συνήθως μέσα σε μία εβδομάδα από τη διακοπή ή τη σημαντική ελάττωση του φαρμάκου.

Η μακροχρόνια κατάχρηση κατευναστικών/υπνωτικών είναι πιθανό να οδηγήσει σε μείωση της μνήμης, της λεκτικής και μη λεκτικής μάθησης, της ταχύτητας και του συντονισμού. Τα φαινόμενα αυτά διαρκούν πολύ καιρό μετά την αποτοξίνωση και σε μερικά άτομα καταλήγουν σε μόνιμο **αμνησιακό σύνδρομο**.

Ψυχικές διαταραχές και διαταραχές της συμπεριφοράς, που οφείλονται στη χρήση άλλων ηρεμιστικών ή υπνωτικών (F13), διακρίνονται από τις οφειλόμενες στη χρήση οιοπνεύματος (F10) στο ICD-10.

καφεΐνη Ξανθίνη, η οποία είναι ελαφρό διεγερτικό του κεντρικού νευρικού συστήματος, αγγειοδιασταλτικό, και διουρητικό. Η καφεΐνη περιέχεται στον καφέ, τη σοκολάτα, την κόλα και μερικά άλλα αναψυκτικά και στο τσάι, μερικές φορές σε συνδυασμό με άλλες ξανθίνες, όπως τη **θεοφυλλίνη** ή θεοβρωμίνη. Η οξεία ή χρόνια υπερκατανάλωση (π.χ. καθημερινή κατανάλωση 500 g και άνω) με τη συνεπακόλουθη τοξικότητα, ονομάζεται καφεΐνισμός. Τα συμπτώματα είναι νευρική κατάσταση, αϋπνία, έξαψη του προσώπου, μυϊκές συσπάσεις, ταχυκαρδία, γαστρεντερικές διαταραχές με κοιλιακά άλγη, βεβιασμένη ή ασυνάρτητη σκέψη και ομιλία και ενίοτε παρόξυνση προϋπάρχοντος άγχους, κατάσταση πανικού, κατάθλιψη ή σχιζοφρένεια. Οι **διαταραχές από χρήση ουσιών** στο ICD-10 περιλαμβάνουν διαταραχές από χρήση καφεΐνης και εξάρτηση από καφεΐνη (ταξινόμηση F15).

κέντρο αποκατάστασης Βλ. κέντρο διερχομένων.

κίρρωση αλκοολική Βλ. αλκοολική κίρρωση.

κοινή χρήση βελόνης Η χρήση συριγγών ή άλλων εργαλείων έγχυσης (π.χ. σταγονόμετρων) από περισσότερα του ενός πρόσωπα, ιδίως ως μέθοδος χρήσης **ναρκωτικών**. Συνεπάγεται τον κίνδυνο μετάδοσης ιών (π.χ. του ιού της ανοσολογικής ανεπάρκειας και των ιών της ηπατίτιδας) καθώς και βακτηρίων (π.χ. του χρυσίζοντος σταφυλόκοκκου).

Πολλές παρεμβάσεις, όπως η συντήρηση με **μεθαδόνη** και οι αντικαταστάσεις συριγγών και βελονών, αποσκοπούν συνολικά κατά ένα μέρος στην κατάργηση της χρήσης κοινής βελόνης.

κοινωνική πόση (κοινωνική χρήση) Βλ. πόση κοινωνική.

κοκαΐνη Αλκαλοειδές που λαμβάνεται από τα φύλλα **κόκας** ή παράγεται συνθετικά από την εκγονίνη και τα παράγωγά της. Η υδροχλωρική κοκαΐνη ήταν άλλοτε σε χρήση ως τοπικό αναισθητικό στην οδοντιατρική, την οφθαλμολογία και την ωτορινολαρυγγολογική χειρουργική, επειδή ή ισχυρή αγγειοσυσταλτική της δράση συντελεί στην ελάττωση της τοπικής αιμορραγίας. Η κοκαΐνη είναι ισχυρό **διεγερτικό** του κεντρικού νευρικού συστήματος που χρησιμοποιείται εξω-ιατρικώς για τη δημιουργία ευφορίας ή εγρήγορσης. Η επαναλαμβανόμενη χρήση οδηγεί σε **εξάρτηση**. Η κοκαΐνη ή coke κυκλοφορεί συνήθως στο εμπόριο ως λευκή, διάφανη, κρυσταλλική σκόνη ή νιφάδες (snuff, snow), συχνά νοθευμένη με διάφορα σάκχαρα ή τοπικά αναισθητικά. Η σκόνη εισροφάται από τη μύτη και φέρνει αποτέλεσμα μέσα σε 1–3 min με διάρκεια περίπου 30 min. Η κοκαΐνη μπορεί να ληφθεί από το στόμα, συνήθως με οινόπνευμα, ενώ οι χρήστες συνδυασμού οπιοειδών και κοκαΐνης χρησιμοποιούν συνήθως την ενδοφλέβια ένεση. «Χρήση ελεύθερης βάσης» (freebasing) σημαίνει αύξηση της δραστηριότητας της κοκαΐνης με εκχύλιση του καθαρού αλκαλοειδούς (της ελεύθερης βάσης) και εισπνοή των ατμών μέσω τσιγάρου ή ναργιλέ. Υδατικό διάλυμα του άλατος κοκαΐνης αναμιγνύεται με ένα άλκαλι (π.χ. μπέικιν σόδα) και στη συνέχεια η ελεύθερη βάση εκχυλίζεται και διοχετεύεται σ' ένα οργανικό διαλύτη π.χ. αιθέρα ή εξάνιο. Η μέθοδος αυτή είναι επικίνδυνη διότι το μίγμα είναι εκρηκτικό και εξαιρετικά εύφλεκτο. Μια απλούστερη μέθοδος που παρακάμπτει τη χρήση οργανικών διαλυτών συνίσταται στη θέρμανση του άλατος κοκαΐνης με μαγειρική σόδα, οπότε λαμβάνεται το λεγόμενο «κρακ».

Το «κρακ» (ή «ροκ») είναι αλκαλοειδές (ελεύθερη βάση) κοκαΐνης, μια άμορφη ουσία που μπορεί να περιέχει κρυστάλλους χλωριούχου νατρίου. Το χρώμα της είναι μπεζ. Η λέξη «κρακ» προέρχεται από τους ήχους που ακούγονται κατά τη θέρμανση της ουσίας. Έντονο «ανέβασμα-χάι» επιτυγχάνεται 4–6 sec μετά την εισπνοή του «κρακ». Ο χρήστης δοκιμάζει αμέσως ένα αίσθημα χαράς ή την εξαφάνιση του άγχους, σε συνδυασμό με υπερβολική αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση. Τα αισθήματα αυτά συνοδεύονται από μειωμένη κρίση και έτσι ο χρήστης είναι πιθανό να προβεί σε ανεύθυνες, παράνομες ή επικίνδυνες πράξεις χωρίς να σκεφθεί τις συνέπειες. Η ομιλία είναι βεβιασμένη και μπορεί να είναι ασύνδετη και ασυνάρτητη. Τα ευχάριστα αποτελέσματα διαρκούν μόνο 5–7 min, ενώ στη συνέχεια η ψυχική διάθεση χαρακτηρίζεται από δυσφορία και έτσι ο χρήστης είναι αναγκασμένος να επαναλαμβάνει τη διαδικασία για να αισθανθεί και πάλι τη φαιδρότητα και ευφορία του «χάι». Η

υπέρβαση δόσης φαίνεται να είναι συχνότερη με το «κρακ» παρά με άλλες μορφές κοκαΐνης.

Η επαναλαμβανόμενη λήψη κοκαΐνης, το ονομαζόμενο «τρέξιμο» (“run”) ακολουθείται χαρακτηριστικά από το «πέσιμο» (“crash”) όταν διακοπεί η χρήση. Το crash μπορεί να θεωρηθεί **στερητικό σύνδρομο**, όπου η ευφορία δίνει τη θέση της σε φόβο, βαθιά κατάθλιψη, υπνηλία και αδράνεια.

Οξείες τοξικές αντιδράσεις μπορούν να παρατηρηθούν και στον πειραματιζόμενο αδαή και στο άτομο που κάνει χρόνια χρήση κοκαΐνης. Οι αντιδράσεις περιλαμβάνουν **παραλήρημα**, που συγγενεύει με πανικό, υπερπυρεξία, υπέρταση (κάποτε με υποσκληρίδια ή υπαραχνοειδή αιμορραγία), καρδιακές αρρυθμίες, έμφραγμα του μυοκαρδίου, καρδιαγγειακή κατάρρευση, σπασμούς, status epilepticus και θάνατο. Άλλα νευροψυχιατρικά επακόλουθα περιλαμβάνουν ψυχωσικό σύνδρομο με παρανοϊκές ψευδαισθήσεις, ακουστικές και οπτικές παραισθησίες και ιδέες αναφοράς. «Φώτα στο χιόνι» είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για την περιγραφή παραισθήσεων ή ψευδαισθήσεων που μοιάζουν με σπινθηρισμούς του ήλιου σε κρύσταλλα χιονιού. Έχουν περιγραφεί φαινόμενα τερατογένεσης, όπως διαμαρτίες του ουροποιητικού και των άκρων. Οι διαταραχές από χρήση κοκαΐνης περιλαμβάνονται στις **διαταραχές από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** του ICD-10 (ταξινόμηση F14).

Κόρσακωφ σύνδρομο (Κόρσακωφ ψύχωση) Βλ. αμνησιακό σύνδρομο.

κρακ Βλ. κοκαΐνη.

κωδεΐνη Βλ. οπιοειδές.

λιπώδης εκφύλιση του ήπατος αλκοολική Βλ. αλκοολική λιπώδης εκφύλιση του ήπατος.

λογαριθμική (κανονική) κατανομή Αναφέρεται στη θεωρία που διατυπώθηκε πρώτα από τον Sully Ledermann στη δεκαετία του '50, ότι η κατανάλωση **οινοπνεύματος** κατανέμεται ανάμεσα στους πότες ενός πληθυσμού σύμφωνα με μια λογαριθμική καμπύλη, η οποία διαφέρει μεταξύ πληθυσμών κατά μία μόνο παράμετρο, ώστε μεγάλη αναλογία της κατανάλωσης οινοπνεύματος γίνεται από ένα μικρό ποσοστό εκείνων που πίνουν. Αν και η συγκεκριμένη διατύπωση του Ledermann δεν είναι πια αποδεκτή, θεωρείται γενικά αλήθεια πως στις κοινωνίες όπου το οινόπνευμα είναι ελεύθερα διαθέσιμο στην αγορά, οι πότες κατανέμονται σε ένα φάσμα επιπέδων κατανάλωσης οινοπνεύματος κατά μήκος μιας μονοτροπικής καμπύλης με λοξή κατεύθυνση προς τα αριστερά (που ονομάζεται μονοτροπική κατανομή της κατανάλωσης και χαρακτηρίζει επίσης την κατανάλωση των περισσότερων καταναλωτικών αγαθών). Η συγκέντρωση της προσοχής στην κατανομή της κατανάλωσης σ' ένα πληθυσμό συνόδευσε την αφύπνιση του ενδιαφέροντος για

μέτρα **ελέγχου του οινοπνεύματος**, με σκοπό τη μείωση του επιπέδου των προβλημάτων λόγω χρήσης αλκοόλ σ' ένα πληθυσμό. Αυτή η προοπτική, που είναι προσανατολισμένη προς τη δημόσια υγεία, αναφέρεται μερικές φορές ως θεωρία κατανομής της κατανάλωσης.

μαριχουάνα Βλ. κάνναβη.

μεγάλη πόση Βλ. πόση μεγάλη.

μεθαδόνη Συνθετικό **οπιούχο** φάρμακο που χρησιμοποιείται στη θεραπεία ή συντήρηση για άτομα εξαρτημένα από **οπιοειδή**. Έχει μεγάλη ημιπερίοδο ζωής και μπορεί να χορηγείται από το στόμα μία φορά την ημέρα υπό επίβλεψη.

Βλ. επίσης: συντήρησης θεραπεία, οπιοειδές.

μεθανόλη Βλ. οινόπνευμα.

μέθη (inebriety) Η κατάσταση του μεθυσμένου ατόμου. Ο όρος υποδηλώνει συνήθως καθ' έξιν μέθη και χρησιμοποιεί το άλλοτε σε περιπτώσεις όπου σήμερα θα χρησιμοποιούσαμε τους όρους «**αλκοολισμός**» ή «**εξάρτηση από οινόπνευμα**» οι οποίοι υποδηλώνουν παθολογική κατάσταση.

Μαζί με τον όρο «**μέθυσος**» (μεθυσμένο άτομο), η καθ' έξιν μέθη ήταν τρέχουσα φρασεολογία τον 19ο αιώνα μέχρι και τη δεκαετία του '40. Εξακολουθεί να υπάρχει και σήμερα ως νομικός όρος, π.χ. στην έκφραση «**χρόνιος μέθυσος**», με την έννοια χρόνιας παραβατικότητας προσώπου που καταδικάζεται επανειλημμένα για το αδίκημα της μέθης σε δημόσιο χώρο.

μέθοδος χορήγησης Βλ. χορήγησης μέθοδος.

μειωμένος έλεγχος Βλ. έλεγχος μειωμένος.

μεπεριδίνη Βλ. πεθιδίνη.

μεσκαλίνη Παραισθησιογόνος ουσία που βρίσκεται στον κάκτο πεγιότ στις νοτιοδυτικές Ηνωμένες Πολιτείες και στο Βόρειο Μεξικό.

Βλ. επίσης: παραισθησιογόνο, παραισθησιογόνο φυτό.

μέτρια πόση Βλ. πόση μέτρια.

μη ιατρική χρήση Χρήση φαρμάκου που χορηγείται με ιατρική συνταγή, αλλά είτε με συνταγή είτε χωρίς αυτή γίνεται κατά τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στον τρόπο ή στην περίοδο της ιατρικής εντολής ή γίνεται από πρόσωπο διαφορετικό από εκείνο στο οποίο έχει χορηγηθεί η συνταγή. Ο όρος καλύπτει μερικές φορές και τη χρήση **παράνομων φαρμάκων**.

μη πόσιμο οινόπνευμα Βλ. οινόπνευμα μη πόσιμο.

μη συνταγογραφούμενα φάρμακα Βλ. φαρμακευτικές ουσίες.

μορφίνη Βλ. οπιοειδές.

μπέρι-μπέρι Βλ. σύνδρομο θειαμινοπενίας.

μυοπάθεια σχετιζόμενη με οινόπνευμα ή άλλες ουσίες (G72.0.G72.1) Διαταραχή των σκελετικών μυών που σχετίζεται με τη χρήση οινόπνευματος ή άλλων ουσιών. Η διαταραχή μπορεί να είναι οξεία (οπότε ονομάζεται οξεία ραβδομυόλυση), με εκτεταμένες νεκρώσεις μυών, οι οποίοι παρουσιάζουν ευαισθησία και οίδημα, και ενίοτε επιπλέκονται με μυοσφαιρινουρία και νεφρική ανεπάρκεια. Η χρόνια μορφή εκδηλώνεται με ύπουλη αδυναμία και ατροφία των εγγύς μυών.

ναλοξόνη Αναστολέας των υποδοχέων των οπιοειδών που ανταγωνίζεται τη δράση των **οπιοειδών** φαρμάκων. Αντιστρέφει τα χαρακτηριστικά της **μέθης** από οπιοειδή και χορηγείται για την αντιμετώπιση της υπέρβασης δόσεων των φαρμάκων αυτής της ομάδας.

Βλ. επίσης: ανταγωνιστής.

ναρκολογία Η μελέτη και επιστήμη των φαινομένων που σχετίζονται με ψυχοδραστικές ουσίες, καθώς και η ιατρική ειδικότητα που ασχολείται με τα προβλήματα αυτά.

Βλ. επίσης: ιατρική του εθισμού, αλκοολογία, ναρκολόγος.

ναρκολόγος Ψυχίατρος ο οποίος ειδικεύεται στη θεραπεία του εθισμού από **οινόπνευμα** ή άλλες ουσίες. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται κυρίως στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

ναρκωτικό Χημική ουσία που προκαλεί λήθαργο, κώμα ή αναισθησία στον πόνο. Ο όρος αναφέρεται συνήθως στα **οπιούχα** ή **οπιοειδή**, τα οποία ονομάζονται αναλγητικά ναρκωτικά. Στην καθομιλουμένη και στη νομική διάλεκτο, ο όρος χρησιμοποιείται πολλές φορές ασαφώς με την έννοια των **παράνομων ουσιών**, ανεξάρτητα από τις φαρμακολογικές τους ιδιότητες. Π.χ., η νομοθεσία ελέγχου των ναρκωτικών στον Καναδά, στις ΗΠΑ και σε άλλες χώρες περιλαμβάνει την **κοκαΐνη** και την **κάνναβη** καθώς και τα οπιοειδή

Βλ. επίσης: συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων.

Λόγω αυτής της ποικιλίας στη χρήση, είναι προτιμότερο να αντικαθίσταται ο όρος με άλλον που έχει πιο συγκεκριμένη έννοια (π.χ. οπιοειδή).

νευροληπτικό Ουσία από τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται για τη θεραπεία της οξείας ή χρόνιας ψύχωσης και τα οποία είναι επίσης γνωστά ως **μείζονα ηρεμιστικά** και αντιψυχωσικά. Τα νευροληπτικά συμπεριλαμβάνουν τις φαινοθειαζίνες (π.χ. χλωροπρομαζίνη, θειοριδαζίνη, φλουφαιναζίνη) και τις

βουτυροφαινόνες (π.χ. αλοπεριδόλη). Τα νευροληπτικά έχουν μικρό δυναμικό κατάχρησης (βλ. **κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών**).

νευροπάθεια περιφερική Ανωμαλία και λειτουργική διαταραχή των περιφερικών νεύρων. Μπορεί να εκδηλωθεί ως μούδιασμα των άκρων, παραισθησία (αίσθηση τσιμπήματος με βελόνες), αδυναμία των άκρων ή μυϊκή ατροφία και απώλεια των τενόντιων αντανακλαστικών.

Η περιφερική νευροπάθεια μπορεί να συνοδεύεται από διαταραχή του αυτόνομου νευρικού συστήματος, με αποτέλεσμα την ορθοστατική υπόταση.

Η κακή διατροφή, ιδίως η έλλειψη βιταμίνης Β, που συνοδεύει την **επικίνδυνη** κατανάλωση **οιονπνέματος**, είναι κοινή αιτία περιφερικής νευροπάθειας. Άλλα φάρμακα, συμπεριλαμβανομένων των **οπιοειδών**, μπορούν σε σπάνιες περιπτώσεις να προκαλέσουν το σύνδρομο.

Συνώνυμο: Πολυνευροπάθεια.

νευροπροσαρμογή Οι τροποποιήσεις των νευρώνων που σχετίζονται τόσο με την **ανοχή** όσο και με την εμφάνιση **στερητικού συνδρόμου**. Ένα άτομο μπορεί να παρουσιάσει νευροπροσαρμογή χωρίς τις γνωσιακές ή συμπεριφοριολογικές εκδηλώσεις της **εξάρτησης**. Π.χ. οι χειρουργικοί ασθενείς στους οποίους χορηγούνται **οπιούχα** για την ανακούφιση του πόνου, παρουσιάζουν μερικές φορές συμπτώματα στέρησης χωρίς να τα αναγνωρίζουν ως τέτοια και χωρίς να αισθάνονται επιθυμία να συνεχίσουν τη λήψη του φαρμάκου.

νηφαλιότητα (sobriety)

- (1) Συνεχής αποχή από οινόπνευμα και χρήση ψυχοδραστικών ουσιών (βλ. **αποκατάσταση**).
- (2) Όπως χρησιμοποιείται συχνά στους **Ανώνυμους Αλκοολικούς** και άλλες **ομάδες αλληλοβοήθειας**, ο όρος αναφέρεται επίσης στην ατομική επίτευξη και διατήρηση ελέγχου και ισορροπίας στη ζωή γενικά. Συνώνυμα του όρου νηφάλιος, ιδίως σε σχέση με παράνομα φάρμακα, είναι «καθαρός» και «νηστικός».
- (3) Σήμερα λιγότερο συχνά, ως μέτρια χρήση ή καθ' έξιν μέτρια χρήση οιονπνέματος, έννοια παρόμοια με τον παλαιότερο όρο **«εγκράτεια»**.

νικοτίνη Ένα αλκαλοειδές που αποτελεί την κυριότερη ψυχοδραστική ουσία στον καπνό. Έχει **διεγερτικές** αλλά και χαλαρωτικές επιδράσεις. Παρουσιάζει αντίδραση εγρήγορσης στο ηλεκτροεγκεφαλογράφημα και, σε μερικά άτομα, μεγαλύτερη ικανότητα συγκέντρωσης της προσοχής. Σε άλλα άτομα μειώνει το άγχος και τη νευρική κατάσταση.

Η νικοτίνη χρησιμοποιείται με τη μορφή εισπνεόμενου καπνού, «άκαπνου» καπνού (όπως στη μάσηση καπνού), με εισρόφηση από τη μύτη, ή ως τσίγκλα νικοτίνης. Κάθε εισπνοή καπνού περιέχει νικοτίνη που απορροφάται γρήγορα μέσω των πνευμόνων και διοχετεύεται στον εγκέφαλο μέσα σε δευ-

τερόλεπτα. Η νικοτίνη δημιουργεί έντονη **ανοχή** και **εξάρτηση**. Λόγω του γρήγορου μεταβολισμού, η στάθμη της νικοτίνης στον εγκέφαλο μειώνεται σύντομα και ο καπνιστής αισθάνεται **ακαταμάχητη επιθυμία** να καπνίσει άλλο τσιγάρο 30–45 min αφού τελειώσει το προηγούμενο.

Στο χρήστη νικοτίνης που έχει αναπτύξει σωματική εξάρτηση, εκδηλώνεται **στερητικό σύνδρομο** μέσα σε λίγες ώρες μετά την τελευταία δόση. Έντονη επιθυμία για κάπνισμα, νευρικότητα, άγχος, οργή, μειωμένη ικανότητα συγκέντρωσης, αυξημένη όρεξη, επιβράδυνση του καρδιακού ρυθμού και ενίοτε πονοκέφαλοι και διαταραχές του ύπνου. Η επιθυμία φθάνει στο αποκορύφωμα στις 24 ώρες και κατόπιν μετριάζεται σε περίοδο μερικών εβδομάδων, μπορεί όμως να διεγερθεί από ερεθίσματα που συνδέονται με τις προηγούμενες συνήθειες του καπνίσματος.

Τα προϊόντα του καπνού περιέχουν πολλά συστατικά εκτός της νικοτίνης. Η παρατεταμένη χρήση προϊόντων καπνού μπορεί να προκαλέσει καρκίνο των πνευμόνων, του εγκεφάλου ή του τραχήλου, καρδιοπάθεια, χρόνια βρογχίτιδα, εμφύσημα και άλλες σωματικές ανωμαλίες.

Η εξάρτηση από τη νικοτίνη (F17.2) ταξινομείται ως διαταραχή από τη χρήση καπνού στις **διαταραχές από τη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών** στο ICD-10.

νόμιμο φάρμακο Φάρμακο που μπορεί να αποκτηθεί νόμιμα με ιατρική συνταγή στην επικράτεια της δικαιοδοσίας για την οποία πρόκειται, ή φάρμακο που μπορεί να αποκτηθεί νόμιμα χωρίς ιατρική συνταγή.

Βλ. επίσης: παράνομο φάρμακο.

νομιμοποίηση Νομικά μέτρα που καθιστούν νόμιμο αυτό που ήταν άλλοτε ποινικοποιημένη συμπεριφορά, προϊόν ή κατάσταση.

Βλ. επίσης: αποποινικοποίηση.

ντόπιγκ Κατά τον ορισμό της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και της Διεθνούς Ερασιτεχνικής Αθλητικής Ομοσπονδίας, χρήση ή διάθεση ουσιών που μπορούν τεχνητά να βελτιώσουν τη σωματική ή ψυχική κατάσταση ενός αθλητού και κατά συνέπεια την αθλητική του επίδοση. Οι ουσίες που έχουν χρησιμοποιηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο είναι πολλές και περιλαμβάνουν διάφορα **στεροειδή, διεγερτικά, βήτα αναστολείς, αντιϊσταμινικά και οπιοειδή**. Επίσημες **προληπτικές διαγνωστικές εξετάσεις** για ουσίες ντόπιγκ εφαρμόζονται στους Ολυμπιακούς Αγώνες από το 1968 και αποτελούν σήμερα τακτική πρακτική σε πολλές επαγγελματικές και ερασιτεχνικές αθλητικές διοργανώσεις σε πολλές χώρες.

Εκτός από φαρμακευτικές ουσίες, ουσία "dope" είναι οποιοδήποτε παχύρευστο ή πολτοειδές σκεύασμα. Στα τέλη του 19ου αιώνα, μια έννοια του ντόπιγκ ήταν η χορήγηση ψυχοδραστικών φαρμάκων σε άλογα κούρσας, με σκοπό τη βελτίωση της επίδοσής τους και η λέξη «ντοπαρισμένος» έφτασε

να σημαίνει πρόσωπο με αμβλυμένες αισθήσεις, όπως από τη χρήση ουσιών. Στο λαϊκό ιδίωμα, “dope” σημαίνει οποιαδήποτε ψυχοδραστική ουσία, ενώ στη Βόρειο Αμερική αναφέρεται ιδίως στην **κάνναβη**.

ξυλόπνευμα Μεθανόλη. Βλ. οινόπνευμα.

οδήγηση μετά πόση Ο γενικά προτιμώμενος όρος σχετικά με την ποινική δίωξη για οδήγηση οχήματος με **στάθμη οιοπνεύματος στο αίμα** πάνω από ορισμένα όρια. Η νομοθεσία που ποινικοποιεί την πράξη αυτή ονομάζεται «ιδιώνυμη». Σύμφωνα με την πρακτική της συμπλήρωσης άλλων νομοθετικών κειμένων με ιδιώνυμους νόμους, ο όρος «οδήγηση μετά πόση» περιλαμβάνει την οδήγηση μεθυσμένου οδηγού, την οδήγηση υπό την επήρεια, και την οδήγηση σε κατάσταση μέθης, χωρίς να περιορίζεται από τις διατυπώσεις αυτές. Τα τελευταία χρόνια, η νομοθεσία διευρύνεται ώστε να εφαρμόζεται στην «οδήγηση υπό την επήρεια ουσιών» και απαγορεύει γενικώς την οδήγηση όταν υπάρχουν οποιαδήποτε ίχνη συγκεκριμένων ουσιών στην κυκλοφορία του αίματος.

ομάδα αλληλοβοήθειας Ομάδα όπου τα μέλη υποστηρίζουν το ένα το άλλο στην ανάρρωση ή τη διατήρηση της ανάρρωσης από την **εξάρτηση** στο οινόπνευμα ή άλλες ουσίες ή από τα προβλήματα ή τα αποτελέσματα της εξάρτησης σε κάποιο άλλο πρόσωπο, χωρίς επαγγελματική θεραπεία ή καθοδήγηση. Γνωστές ομάδες στους τομείς του οιοπνεύματος και άλλων ουσιών είναι οι **Alcoholics Anonymous, Narcotics Anonymous και AI-Anon** (για μέλη οικογενειών των αλκοολικών), όπως και οι **Ομάδες των 12 Βημάτων**, που βασίζονται σε μια πνευματική προσέγγιση χωρίς να ανήκουν σε καμιά εκκλησιαστική οργάνωση. Ομάδες αλληλοβοήθειας στον τομέα του οιοπνεύματος χρονολογούνται από τους American Washingtonians της δεκαετίας του 1840 και περιλαμβάνουν ομάδες με βάση στην Ευρώπη όπως ο Κυανούς Σταυρός, ο Χρυσός Σταυρός, οι Ομάδες Hudolin και Links. Οι αρχές μερικών από τις ομάδες αυτές επιτρέπουν επαγγελματική ή ημι-επαγγελματική καθοδήγηση. Μερικά από τα **κέντρα ανάρρωσης** ή τα **κέντρα διερχομένων** στον τομέα του οιοπνεύματος και τις **θεραπευτικές κοινότητες** για τους εξαρτημένους από άλλες ουσίες, μπορούν να θεωρηθούν εσωτερικές ομάδες αλληλοβοήθειας.

Ο όρος «**αυτο-βοήθεια**» είναι πιο κοινός, αλλά η «ομάδα αλληλοβοήθειας» εκφράζει ορθότερα την έμφαση στην αμοιβαία βοήθεια και στήριξη.

ομάδα αυτοβοήθειας Όρος που αναφέρεται σε ομάδες που είναι ορθότερο να ονομάζονται **ομάδες αλληλοβοήθειας**. Αναφέρεται επίσης σε ομάδες που διδάσκουν γνωσιακές τεχνικές, τεχνικές συμπεριφοράς και άλλες τεχνικές αυτοελέγχου.

Ομάδα Δώδεκα Βημάτων Μια **ομάδα αλληλοβοήθειας** οργανωμένη βάσει του προγράμματος δώδεκα βημάτων των **Alcoholics Anonymous (AA)** ή βάσει παραλλαγής του προγράμματος αυτού. Το πρόγραμμα δώδεκα βημάτων των AA βασίζεται στην παραδοχή ότι το άτομο είναι αδύναμο να ελέγξει την πόση του και τη ζωή του εξαιτίας της πόσης, στην παράδοση της ζωής του σε μια «ανώτερη δύναμη», στην απογραφή περασμένων σφαλμάτων και επανόρθωσή τους, και στην προσφορά βοήθειας σε άλλους αλκοολικούς. Ένας αλκοολικός «υπό ανάρρωση» που περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα οφείλει να μην ξαναπιεί ποτέ, αλλά ο στόχος αυτός εκπληρώνεται για μια ημέρα κάθε φορά. Οι AA είναι οργανωμένοι στη βάση «δώδεκα παραδόσεων» που επιβάλλουν ανωνυμία, απολιτική στάση και οργανωτική δομή χωρίς ιεραρχία. Άλλες ομάδες δώδεκα βημάτων διαφοροποιούνται όσον αφορά την τήρηση των δώδεκα παραδόσεων.

Υπάρχουν σήμερα εκατοντάδες οργανώσεις ομάδων των δώδεκα βημάτων, η κάθε μια από τις οποίες εστιάζεται σ' ένα από τα πολλά προβλήματα της συμπεριφοράς, της προσωπικότητας και των σχέσεων. Άλλες οργανώσεις που εργάζονται στον τομέα της τοξικομανίας περιλαμβάνουν τις Cocaine Anonymous, Drugs Anonymous, **Narcotics Anonymous**, Nicotine ή Smokers Anonymous και Pill Addicts Anonymous. Για τις οικογένειες των αλκοολικών ή τοξικομανών υπάρχουν οι **Al-Anon**, **Alateen** και **CoDependents Anonymous**.

Θεραπευτικά ιδρύματα με έντονη έμφαση στις πρακτικές των AA περιγράφονται μερικές φορές στα προγράμματα καταχρηστικά ως «προγράμματα δώδεκα βημάτων».

οξεία αμνησία Βλ. αμνησία-blackout, μέθη παθολογική.

οξεία μέθη (F1x.O) Βλ. μέθη.

οπιοειδές Κοινόχρηστος όρος που χρησιμοποιείται για τα αλκαλοειδή της παπαρούνας του οπίου (*Papaver somniferum*), τα συνθετικά τους ανάλογα καθώς και ενώσεις που παράγονται από τον οργανισμό και αλληλεπιδρούν με τους ίδιους ειδικούς υποδοχείς στον εγκέφαλο, δημιουργώντας αίσθημα ευφορίας.

Τα αλκαλοειδή του οπίου και τα συνθετικά τους ανάλογα μπορούν, σε υψηλές δόσεις, να προκαλέσουν λήθαργο, κώμα και αναπνευστική παράλυση. Τα αλκαλοειδή του οπίου και τα ημισυνθετικά παράγωγά τους περιλαμβάνουν τη **μορφίνη**, τη **διακετυλμορφίνη** (διαμορφίνη, ηρωίνη), την υδρομορφίνη, την κωδεΐνη και την οξυκοδόνη. Τα συνθετικά οπιοειδή περιλαμβάνουν τη λεβορφανόλη, την προποξυφαΐνη, τη φεντανύλη, τη **μεθαδόνη**, την **πεθιδίνη** (**μπεπεριδίνη**) και τον αγωνιστή-ανταγωνιστή **πενταζοσίνη**. Οι ενδογενείς ενώσεις με οπιοειδή δράση περιλαμβάνουν τις **ενδορφίνες** και τις **ενκεφαλίνες** (Βλ. **οπιοειδές ενδογενές**).

Τα συχνότερα χρησιμοποιούμενα οπιοειδή (όπως μορφίνη, ηρωίνη, υδρομορφίνη, μεθαδόνη και πεθιδίνη) δεσμεύονται κατά προτίμηση από τους υποδοχείς μ, προκαλούν αναλγησία, αλλαγές της ψυχικής διάθεσης (π.χ. ευφορία που μπορεί να μεταπέσει σε απάθεια ή δυσφορία), αναπνευστική καταστολή, υπνηλία, ψυχοκινητική επιβράδυνση, κακή άρθρωση της ομιλίας, μειωμένη συγκέντρωση ή μνήμη, και μειωμένη κρίση.

Με τον καιρό, η μορφίνη και τα ανάλογά της προκαλούν **ανοχή** και νευροπροσαρμοστικές αλλαγές που είναι υπεύθυνες για την αντιδραστική υπερδιεγερσιμότητα όταν διακόπτεται η ουσία. Το **στερητικό σύνδρομο** περιλαμβάνει έντονη επιθυμία, άγχος, δυσφορία, χάσμηση, ανόρθωση των τριχών (ανατριχίασμα), δακρύρροια, ρινόρροια, αϋπνία, ναυτία ή έμετο, διάρροια, κράμπες, μυαλγίες και πυρετό. Με τις ουσίες βραχείας δράσης όπως η μορφίνη ή η ηρωίνη, τα συμπτώματα μπορούν να εμφανισθούν μέσα σε 8–12 ώρες από την τελευταία δόση, να φθάσουν στο αποκορύφωμα σε 48–72 ώρες και να υποχωρήσουν μέσα σε 7–10 ημέρες. Με ουσίες μεγαλύτερης διάρκειας δράσης όπως η μεθαδόνη, η έναρξη των συμπτωμάτων στέρησης μπορεί να καθυστερήσει 1–3 ημέρες μετά την τελευταία δόση. Τα συμπτώματα φθάνουν στην αιχμή τους από την 3η μέχρι την 8η ημέρα και μπορούν να επιμείνουν επί αρκετές εβδομάδες, είναι όμως γενικώς ηπιότερα από εκείνα που ακολουθούν τη διακοπή της μορφίνης ή της ηρωίνης σε ισοδύναμες δόσεις.

Υπάρχουν πολλά σωματικά επακόλουθα της χρήσης οπιοειδών (ιδίως στην περίπτωση της συνηθισμένης ενδοφλέβιας **μεθόδου χορήγησης**). Αυτά περιλαμβάνουν ηπατίτιδα Β, ηπατίτιδα C, λοίμωξη από του ιό της ανοσολογικής ανεπάρκειας-HIV, σηψαιμία, ενδοκαρδίτιδα, πνευμονία και πνευμονικά αποστήματα, θρομβοφλεβίτιδα, και ραβδομυόλυση. Η ψυχολογική και κοινωνική υποβάθμιση που συνεπάγεται συνήθως η παράνομη φύση της μη ιατρικής χρήσης των ουσιών αυτών, είναι έντονη.

οπιοειδές ενδογενές Ένα από τα φυσικά νευροπεπτίδια του εγκεφάλου, τα οποία περιλαμβάνουν τουλάχιστον δύο μεγάλες ομάδες, τις **εγκεφαλίνες** και τις **ενδορφίνες**. Και οι δύο αυτές ουσίες αλληλεπιδρούν με τους υποδοχείς που δεσμεύουν τα οπιούχα και με τον τρόπο αυτό μπορούν να τροποποιήσουν την αντίληψη του πόνου. Επιπλέον, φαίνεται ότι οι ενδορφίνες επηρεάζουν την ψυχική διάθεση και την απόκριση σε στρεσογόνα ερεθίσματα.

οπιούχο Ουσία από μια ομάδα αλκαλοειδών που παράγονται από την παπαρούνα του οπίου (*Papaver somniferum*) και έχουν την ικανότητα να προκαλούν αναλγησία, ευφορία, και, σε υψηλές δόσεις, λήθαργο, κώμα και αναπνευστική παράλυση. Ο όρος οπιούχα δεν περιλαμβάνει τα συνθετικά **οπιοειδή**.

Βλ. επίσης: οπιοειδές.

ουσία Βλ. ψυχοδραστική ουσία.

ουσίας κατάχρηση Βλ. κατάχρηση (φαρμάκου, οιοπνεύματος, χημικής ουσίας ή ψυχοδραστικής ουσίας).

παγκρεατίτις αλκοολική Βλ. αλκοολική παγκρεατίτις.

παθητικό κάπνισμα Η ακούσια εισπνοή καπνού, συνήθως του φυτού του καπνού, από το κάπνισμα άλλου ατόμου. Ο όρος, ο οποίος επισημάνθηκε στη δεκαετία του '70 σε σχέση με μελέτες των επιδράσεων της εισπνοής αυτής, βοήθησε ώστε να εστιαστεί η προσοχή στα βλαπτικά αποτελέσματα του καπνίσματος πάνω στους ανθρώπους του αμέσου περιβάλλοντος του καπνιστή.

Συνώνυμο: έκθεση σε καπνό του περιβάλλοντος.

παλινδρόμηση (reinstatement) Επιστροφή σε προηγούμενο επίπεδο χρήσης ουσίας και **εξάρτησης** ενός ατόμου που επαναλαμβάνει τη χρήση μετά από μια περίοδο **αποχής**. Σύμφωνα με την περιγραφή, όχι μόνο επιστρέφει το άτομο στο προηγούμενο σχήμα τακτικής ή έντονης χρήσης της ουσίας, αλλά παρουσιάζει και ραγδαία υπαναχώρηση στα άλλα στοιχεία της εξάρτησης, όπως είναι ο **μειωμένος έλεγχος, ανοχή** και συμπτώματα στέρησης. Ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως με τη φράση «ραγδαία υπαναχώρηση» που εμφανίζεται σε μερικές περιγραφές του συνδρόμου αλκοολικής εξάρτησης, αλλά δεν συμπεριλαμβάνεται ως κριτήριο στο ICD-10.

παραλήρημα (delirium) Οξύ οργανικό εγκεφαλικό σύνδρομο χαρακτηριζόμενο από παράλληλες διαταραχές της συνείδησης, της προσοχής, της αντίληψης, του προσανατολισμού, της σκέψης, της μνήμης, της ψυχοκινητικής συμπεριφοράς, του θυμικού και του κύκλου ύπνου-εγρήγορσης. Η διάρκεια κυμαίνεται από λίγες ώρες ως μερικές εβδομάδες και ο βαθμός βαρύτητας ποικίλλει από ήπιος ως πολύ βαρύς. **Στερητικό σύνδρομο** από αλκοόλ που συνοδεύεται από παραλήρημα ονομάζεται **τρομώδες παραλήρημα**.

παράνοια αλκοολική Βλ. αλκοολική παράνοια.

παράνοια ερωτική Βλ. αλκοολική ζηλοτυπία.

παράνοια συζυγική Βλ. αλκοολική ζηλοτυπία.

παράνομη ουσία Ψυχοδραστική ουσία, η παραγωγή, πώληση ή χρήση της οποίας απαγορεύεται. Με την αυστηρή έννοια, παράνομη δεν είναι η ουσία αλλά η παραγωγή, πώληση ή χρήση της, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες σε μια δεδομένη επικράτεια (Βλ. **ελεγχόμενες ουσίες**). «Παράνομη αγορά ουσιών», ένας πιο ακριβής όρος, αναφέρεται στην παραγωγή, διάθεση και πώληση οποιασδήποτε ουσίας έξω από τις νόμιμες οδούς.

παρτεταμένο σύνδρομο στέρησης Βλ. σύνδρομο στέρησης παρτεταμένο.

παρέμβαση βραχεία (brief intervention) Θεραπευτική στρατηγική κατά την οποία προσφέρεται δομημένη θεραπεία σύντομης διάρκειας (συνήθως 5–30 min) με σκοπό να βοηθηθεί ένα άτομο να διακόψει ή να μειώσει τη χρήση μιας ψυχοδραστικής ουσίας ή (σπανιότερα) να αντιμετωπίσει άλλα προβλήματα της ζωής. Είναι σχεδιασμένη για το γενικό ιατρό και άλλους επαγγελματίες της υγείας. Μέχρι σήμερα, η βραχεία παρέμβαση, που μερικές φορές αναφέρεται ως ελάχιστη παρέμβαση, έχει εφαρμοσθεί κυρίως για τη διακοπή του καπνίσματος και ως θεραπεία για την **επιβλαβή χρήση αλκοόλ**.

Το σκεπτικό για τη βραχεία παρέμβαση είναι ότι, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των ατόμων που μεταβάλλουν τη χρήση μιας ουσίας μετά από μία μόνο παρέμβαση είναι μικρό, η επίδραση στη δημόσια υγεία, όταν πολυάριθμοι επαγγελματίες της πρωτοβάθμιας περίθαλψης προβαίνουν συστηματικά σε τέτοιες παρεμβάσεις, είναι μεγάλη. Η βραχεία παρέμβαση συνδυάζεται συχνά με συστηματικές **γενικές προληπτικές εξετάσεις πληθυσμού (screening)** σχετικά με επικίνδυνη και επιβλαβή χρήση ουσιών, ιδίως αλκοόλ και καπνού.

Βλ. επίσης: πρώιμη παρέμβαση.

πάστα κόκας (Ισπανικά: pasta di coca) Το πρώτο στάδιο της επεξεργασίας εκχύλισης της **κοκαΐνης** από τα **φύλλα κόκας**. Περιέχει 50–90% θειικής κοκαΐνης και τοξικών ξένων ουσιών όπως κηροζίνη και θειικό οξύ. Στη Νότιο Αμερική καπνίζεται μαζί με **μαριχουάνα**, με καπνό ή μόνη. Η πάστα κόκας αναμεμιγμένη με μαριχουάνα και/ή καπνό ονομάζεται *pitillo* στη Βολιβία και *bazuco* στην Κολομβία.

πεγιότ Παραισθησιογόνο από διάφορους τύπους κάκτου (*Lophophora williamsii*, *Anhalonium lewinii*). Το ψυχοδραστικό συστατικό του πεγιότ είναι η μεσκαλίνη.

Βλ. επίσης: παραισθησιογόνο.

πεθιδίνη Συνθετικό **οπιοειδές**. Αν και οι δράσεις της πεθιδίνης είναι παρόμοιες με εκείνες άλλων οπιοειδών, η χρήση του φαρμάκου χαρακτηρίζεται επίσης από υψηλή επίπτωση δυσφορίας και ευερεθιστότητας και ενίοτε μυοκλονικών συσπάσεων, επιληπτικών κρίσεων και **παραληρήματος** μετά από παρατεταμένη χρήση.

Συνώνυμο: μεπεριδίνη.

πειραματική χρήση Συνήθως, οι λίγες πρώτες περιπτώσεις χρήσης μιας συγκεκριμένης ουσίας (όπου κάποτε συμπεριλαμβάνονται ο καπνός ή το **οινόπνευμα**). Ο όρος αναφέρεται μερικές φορές σε εξαιρετικά σπάνια ή μη μόνιμη χρήση.

πελλάγρα (E₅₂) Σύνδρομο διατροφικής πενίας που οφείλεται σε έλλειψη νιασίνης (βιταμίνης Β6, νικοτινικού οξέος) ή του αναγκαίου αμινοξέος τρυπτοφάνης

(που μπορεί να μετατρέπεται σε νιασίνη) και χαρακτηρίζεται από σύγχυση, κατάθλιψη, συμμετρική δερματίτιδα που προσβάλλει μέρη του σώματος εκτεθειμένα στο φως και γαστρεντερικά συμπτώματα, ιδίως διάρροια.

Η πελλάγρα είναι ενδημική μεταξύ των απόρων σε χώρες όπου το καλαμπόκι, χωρίς επεξεργασία, αποτελεί την κύρια τροφή. Σε άλλες χώρες, εμφανίζεται κυρίως σε καθ' ἑξιν μεγάλους πότες (αλκοολική πελλάγρα). Τα γαστρεντερικά συμπτώματα μπορεί να περιλαμβάνουν ναυτία, εμέτους και μετεωρισμό. Τα ψυχικά συμπτώματα είναι μεταβλητά και μπορούν να υποδύονται κάθε τύπο ψυχικής διαταραχής, αλλά η κατάθλιψη είναι ίσως η πιο κοινή ψυχιατρική μορφή. Αποπροσανατολισμός, παραισθήσεις και **παραλήρημα** μπορούν επίσης να εμφανισθούν και μερικοί ασθενείς προχωρούν στην άνοια. Η θεραπεία αντικατάστασης με νιασίνη είναι αποτελεσματική για την αντιστροφή των περισσότερων συμπτωμάτων, αν και οι βαριές ψυχικές αλλοιώσεις μακράς διάρκειας μπορεί να μην αντιστραφούν πλήρως.

πενταζοσίνη Συνθετικό οπιοειδές το οποίο μπορεί να προκαλέσει οξεία ψύχωση χαρακτηριζόμενη από εφιάλτες, αποπροσωποποίηση και οπτικές παραισθήσεις. Επειδή έχει τους χαρακτήρες τόσο **αγωνιστού** όσο και **ανταγωνιστού**, η πενταζοσίνη μπορεί να αντιμετωπίσει **στερητικό σύνδρομο** ναρκωτικού.

περιορισμός βλάβης (harm reduction) Σε σχέση με το **οινόπνευμα** ή άλλες ουσίες, ο όρος περιγράφει πολιτικές ή προγράμματα που εστιάζονται άμεσα στον περιορισμό της βλάβης που προκύπτει από τη χρήση οιοπνεύματος ή άλλων ψυχοδραστικών ουσιών. Ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως για πολιτικές ή προγράμματα που αποσκοπούν στον περιορισμό της βλάβης, χωρίς αναγκαστικά να επηρεάζουν την υποκείμενη χρήση. Παραδείγματα είναι η αντικατάσταση συριγγών και βελονών, για την αποφυγή της κοινής χρήσης βελονών από τους χρήστες ηρωίνης και οι αερόσακκοι σε αυτοκίνητα για τον περιορισμό των τραυματισμών σε ατυχήματα, ιδίως ατυχήματα που είναι συνέπεια **οδήγησης υπό την επήρεια οινόπνεύματος**. Οι στρατηγικές περιορισμού της βλάβης καλύπτουν συνεπώς ευρύτερο φάσμα από τις ανάλογες εκφράσεις, **περιορισμό ζήτησης και περιορισμό προσφοράς**.

Συνώνυμο: ελαχιστοποίηση βλάβης.

περιορισμός ζήτησης (demand reduction) Γενικός όρος που χρησιμοποιείται για την περιγραφή πολιτικών ή προγραμμάτων που αποβλέπουν στη μείωση της ζήτησης εκ μέρους των καταναλωτών για **ψυχοδραστικές ουσίες**. Χρησιμοποιείται κυρίως για τις **παράνομες ουσίες**, ιδίως σε συνάρτηση με εκπαιδευτικές και θεραπευτικές στρατηγικές και στρατηγικές αποκατάστασης, σε αντιδιαστολή με στρατηγικές επιβολής νόμων που αποσκοπούν στην απαγόρευση της παραγωγής και κυκλοφορίας των φαρμάκων (**περιορισμό προσφοράς**).

Βλ. επίσης: περιορισμό βλάβης.

περιορισμός προσφοράς (supply reduction) Γενικός όρος αναφερόμενος σε πολιτικές ή προγράμματα που αποσκοπούν στην απαγόρευση παραγωγής και κυκλοφορίας ουσιών, ιδίως κατασταλτικές μέσω του νόμου στρατηγικές για τη μείωση των **παράνομων ουσιών**.

Βλ. επίσης: περιορισμό ζήτησης, περιορισμό βλάβης.

περιορισμός του ρεπερτορίου πόσης (ή χρήσης ουσιών) Η τάση να γίνεται προοδευτικά στερεότυπη η χρήση ουσιών και να εστιάζεται γύρω από μια αυτοεπιβαλλόμενη εθιμική και τελετουργική ρουτίνα, χαρακτηριζόμενη από σχετική ομοιομορφία δόσης και τύπου ουσίας, καθώς και χρόνου, τόπου και τρόπου αυτο-χορήγησης. Τα παραπάνω περιλαμβάνονται σε μερικές περιγραφές του **συνδρόμου εξάρτησης**, αλλά δεν περιλαμβάνονται στα κριτήρια του ICD-10.

περιφερική νευροπάθεια βλ. νευροπάθεια περιφερική.

πλήρως απέχων (teetotaler) βλ. αποχή.

πολιτική για το αλκοόλ Το σύνολο των μέτρων που αποβλέπουν στον έλεγχο της προσφοράς ή και της ζήτησης αλκοολικών ποτών σ' ένα πληθυσμό (συνήθως εθνικό), όπου συμπεριλαμβάνονται εκπαιδευτικά και θεραπευτικά προγράμματα, ο **έλεγχος του αλκοόλ**, οι στρατηγικές **περιορισμού των βλαβών** κ.λπ. Ο όρος υποδηλώνει την ανάγκη συντονισμού των κρατικών προσπαθειών από άποψη δημόσιας υγείας και/ή δημόσιας τάξης. Ο όρος άρχισε να χρησιμοποιείται στις Σκανδιναβικές Χώρες και από τη δεκαετία του '60 έχει διαδοθεί ευρέως.

πολιτική φαρμάκων

(1) Σε αναφορά προς τις **ψυχοδραστικές ουσίες**, σημαίνει το άθροισμα των πολιτικών που αποσκοπούν να επηρεάσουν την προσφορά και/ή τη ζήτηση **παράνομων ουσιών** στο τοπικό ή εθνικό επίπεδο και περιλαμβάνει εκπαιδευτικά και θεραπευτικά προγράμματα και πολιτικές, προγράμματα και πολιτικές ελέγχου και άλλα. Με την έννοια αυτή η «πολιτική φαρμάκων» δεν περιλαμβάνει τη **φαρμακευτική πολιτική** (εκτός σε ό,τι αφορά την εκτροπή για **μη ιατρική χρήση**) ή την πολιτική καπνού ή την **πολιτική οινόπνεύματος**.

(2) Στο πλαίσιο του Προγράμματος Δράσης για τα Ουσιώδη Φάρμακα του ΠΟΥ, η «εθνική πολιτική φαρμάκων» αναφέρεται στην εθνική **φαρμακευτική πολιτική** που αφορά την εμπορία, διαθεσιμότητα και θεραπευτική χρήση ιατρικών φαρμάκων. Ο ΠΟΥ συνιστά σε όλες τις χώρες την κατάρτιση πολιτικής η οποία πρέπει να διατυπώνεται μέσα στο πλαίσιο της εθνικής πολιτικής υγείας. Ο κατάλογος Ουσιωδών Φαρμάκων του ΠΟΥ είναι μια προσπάθεια να βοηθηθούν οι αναπτυσσόμενες χώρες να

αναπτύξουν φαρμακευτική πολιτική προσανατολισμένη προς τη διάθεση των πενιχρών διαθέσιμων πόρων για την εξασφάλιση φαρμακευτικών προϊόντων, που θα βασίζεται στις ανάγκες της υγείας και όχι σε παράγοντες της αγοράς.¹

πολυνευροπάθεια Βλ. νευροπάθεια περιφερική.

πολυτοξικομανία Βλ. πολλαπλή χρήση ουσιών.

πόση Λήψη ποτού και ιδίως, μέσα στο πλαίσιο του αντικειμένου του Λεξιλογίου αυτού, **αλκοολούχου ποτού**.

πόση απόδρασης (drinking escape) Πόση παρακινούμενη από την επιθυμία απόδρασης από δυσάρεστη ψυχική διάθεση ή κατάσταση. Συγγενείς όροι είναι: προσωπικοί συναισθηματικοί λόγοι (σε αντίθεση με κοινωνικούς), χρήση οιοπνεύματος για αντιμετώπιση της ζωής, πόση από αρνητική συναισθηματική φόρτιση.

πόση βλαβερή Βλ. βλαβερή χρήση.

πόση διαφυγής Βλ. πόση απόδρασης.

πόση επικίνδυνη Βλ. επικίνδυνη χρήση.

πόση καθ' ἑξιν Βλ. αλκοολοποίηση.

πόση κοινωνική (drinking social)

- (1) Στην κυριολεξία, το να πίνεις με παρέα, σε αντίθεση με το να πίνεις μόνος.
- (2) Όρος που χρησιμοποιείται με ασαφή έννοια και σημαίνει πόση που δεν είναι **προβληματική**.
- (3) Όρος που περιέχει την έννοια της νουθεσίας και σημαίνει χρήση **αλκοολούχων ποτών** σε συμμόρφωση με τα κοινωνικά ήθη, κυρίως με τη συντροφιά άλλων, αλλά και τότε, μόνο για κοινωνικά αποδεκτούς λόγους και με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους (λέγεται επίσης «πόση κοινωνικής ένταξης»).

Η κοινωνική πόση δεν είναι αναγκαστικά **μέτρια πόση**. Σε ορισμένες κοινωνίες της Νότιας Αμερικής π.χ., οι άνθρωποι επιδίδονται σε κοινωνικά αποδεκτά «πανηγύρια» πόσης, όπου πίνουν μέχρι **μέθης**. Βλ. **μέτρια πόση, ψυχαγωγική χρήση**.

Συνώνυμα (της σημασίας 2): υπεύθυνη πόση, λογική πόση.

¹ *The use of essential drugs. Model List of Essential Drugs (seventh list). Fifth report of the WHO Expert Committee.* Geneva, World Health Organization, 1992 (WHO Technical Report Series, No. 825).

πόση βαριά (drinking heavy) Πόση που υπερβαίνει κάποιο πρότυπο μέτριας πόσης ή, έκφραση ακόμη πιο διφορούμενη, **κοινωνικής πόσης**. Η πόση μεγάλων ποσοτήτων ορίζεται συνήθως ως υπέρβαση ορισμένης ημερήσιας ποσότητας (π.χ. τρία ποτά την ημέρα) ή ποσότητας κάθε φορά (π.χ. πέντε ποτά κάθε φορά, τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα).

Βλ. επίσης: πόση υπερβολική, πρότυπο ποτό.

πόση μέτρια (drinking moderate) Ασαφής όρος για πόση που αντιπαραβάλλεται έμμεσα με την **βαριά πόση**. Σημαίνει πόση που περιορίζεται σε μέτρια ποσότητα και δεν προκαλεί προβλήματα. Η μέτρια πόση αντιπαραβάλλεται κάποτε και με την πόση μικρών ποσοτήτων.

Βλ. επίσης: πόση ελεγχόμενη, πόση υπερβολική, πόση μεγάλων ποσοτήτων, πόση κοινωνική.

πόση προβληματική (drinking problem) Πόση που οδηγεί σε προβλήματα, ατομικά ή συλλογικά, υγείας ή κοινωνικά. Άλλοτε, η χρήση του όρου αφορούσε πόση ως απάντηση σε κάποιο πρόβλημα της ζωής. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60, ο όρος χρησιμοποιείται με γενικότερη έννοια που αποφεύγει την αναγνώριση ή την αναφορά στην **αντίληψη του αλκοολισμού ως νόσου**. Σε μερικές χρήσεις η προβληματική πόση εξομοιώνεται με κάποια αρχόμενη ή λιγότερο σοβαρή φάση **αλκοολισμού**. Ο προβληματικός πότης είναι άτομο του οποίου η συνήθεια να πίνει έχει οδηγήσει σε προβλήματα υγείας ή κοινωνικά.

Ορισμένες διατυπώσεις αποφεύγουν την έκφραση κρίσης που είναι εγγενης στον όρο αλκοολισμός, όπως «προβλήματα σχετιζόμενα με πόση» και «προβλήματα πόσης» (βλ. **προβλήματα σχετιζόμενα με το αλκοόλ**). Ο όρος προβληματική πόση χρησιμοποιείται από μερικούς με την έννοια ότι καλύπτει και τη σχετική αντίληψη της πόσης που έχει το δυναμικό να προκαλέσει προβλήματα, έννοια περίπου αντίστοιχη με την **επικίνδυνη χρήση** αλκοόλ, ενώ «το πρόβλημα ποτού» είναι όρος που χρονολογείται από την εποχή της αρχής της εγκράτειας και, όπως ο όρος «πρόβλημα από χρήση αλκοόλ», αναφερόταν στην **πολιτική για το αλκοόλ** συνολικά.

πόση υπερβολική (drinking excessive) Όρος που δεν προτιμάται σήμερα και σημαίνει πόση η οποία υπερβαίνει κάποιο πρότυπο **μέτριας πόσης** ή αποδεκτό επίπεδο πόσης. Ο όρος **επικίνδυνη πόση** είναι περίπου αντίστοιχος και ευρύτερα χρησιμοποιούμενος. Η 8η Αναθεώρηση του ICD διέκρινε δύο τύπους υπερβολικής πόσης: επεισοδιακή και καθ' έξιν, όπου υπερβολική πόση φαίνεται ότι ισοδυναμούσε με **μέθη**. Η επεισοδιακή υπερβολική πόση περιλαμβάνει σχετικά σύντομα επεισόδια υπερβολικής κατανάλωσης οινοπνεύματος, τα οποία επαναλαμβάνονται τουλάχιστον μερικές φορές το έτος. Η διάρκεια των επεισοδίων μπορεί να φθάσει μερικές ημέρες ή εβδομάδες (βλ. **επεισόδιο μεγάλης κατανάλωσης οινοπνεύματος**). Η καθ' έξιν υπερ-

βολική πόση περιλαμβάνει την τακτική κατανάλωση ποσοτήτων οινοπνεύματος που είναι αρκετά μεγάλες ώστε να βλάπτουν την υγεία ή την κοινωνική λειτουργία του ατόμου.

Βλ. επίσης: πόση μεγάλων ποσοτήτων, επιβλαβής χρήση.

πότης ή χρήστης ουσιών του δρόμου Άτομο που πίνει ή κάνει χρήση ουσιών στο δρόμο ή σε άλλο υπαίθριο δημόσιο χώρο. Οι όροι υποδηλώνουν ότι πρόκειται για άτομο άστεγο και άπορο. Γενικώς, ο όρος «του δρόμου» παραπέμπει σε δημόσια χρήση αλκοόλ ή άλλων ουσιών.

Υπάρχει ποικιλία λαϊκών και νομικών όρων για φτωχά και περιθωριακά άτομα που πίνουν δημόσια ή κάνουν χρήση ουσιών ή εμφανίζονται μεθυσμένα, π.χ. αλκοολικός του Skid Row, αλκοολικός αλήτης, άστεγος αλκοολικός, χρόνιος μέθυσος, παραβάτης της απαγόρευσης δημόσιας μέθης. Στα γαλλικά χρησιμοποιείται ο όρος clochard.

προβάδισμα (στη συμπεριφορά αναζήτησης ουσίας) Ο βαθμός προτεραιότητας που δίνεται στην αναζήτηση ή τη χρήση της ουσίας, στις σκέψεις και στις πράξεις του χρήστη, π.χ. η παραχώρηση μεγαλύτερης προτεραιότητας στην επίτευξη και χρήση της ουσίας παρά σε άλλες δραστηριότητες. Η έννοια αυτή συμπεριλαμβάνεται στα κριτήρια της **εξάρτησης** στο ICD-10 και στο DSM-III-R παρόλο που δεν αναφέρεται ο όρος «προβάδισμα».

πρόβλημα πόσης Βλ. πόση προβληματική.

πρόβλημα σχετιζόμενο με ουσίες Οποιοδήποτε από το σύνολο των δυσμενών συνοδών φαινομένων της χρήσης ουσιών, ιδίως παρανόμων **ουσιών**. «Σχετιζόμενο» δεν σημαίνει κατ' ανάγκη αιτιότητα.

Ο όρος δημιουργήθηκε κατ' αναλογία προς το «**σχετιζόμενο με χρήση αλκοόλ πρόβλημα**», αλλά χρησιμοποιείται λιγότερο, δεδομένου ότι η ίδια η ουσία και όχι τόσο οι συνέπειές της, ορίζεται ως πρόβλημα. Ο όρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε αναφορά προς ατομικά ή κοινωνικά προβλήματα.

Στο διεθνή **έλεγχο φαρμάκων**, τα σχετιζόμενα με φάρμακα προβλήματα λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του επιπέδου ελέγχου μιας **ελεγχόμενης ουσίας**, βάσει αξιολόγησης από τον ΠΟΥ του **δυναμικού εξάρτησης** και της **επιρρέπειας σε κατάχρηση** του φαρμάκου. Ο όρος «προβλήματα από τη χρήση φαρμάκων» είναι ένας συγγενής όρος που μπορεί να χρησιμοποιείται, περιέχει όμως το ενδεχόμενο σύγχυσης με «το πρόβλημα των ναρκωτικών», που αναφέρεται στις παράνομες ουσίες ως θέμα πολιτικής.

πρόγραμμα βοήθειας υπαλλήλων (employee assistance programme, EAP) Πρόγραμμα με βάση την εργασία, το οποίο επιτρέπει τη θεραπεία ενός **προβλήματος σχετιζόμενου με αλκοόλ ή ναρκωτικά** ή άλλης ψυχικής διαταραχής που ανιχνεύεται με κριτήριο την απόδοση στην εργασία ή με τη βοήθεια προληπτικής διαγνωστικής εξέτασης για χρήση ουσιών. Ο όρος αυτός

αντικατέστησε την έκφραση «εργασιακό πρόγραμμα αλκοολισμού» (επαγγελματικό πρόγραμμα αλκοολισμού) στη δεκαετία του '70, επεκτείνοντας έτσι το κέντρο ενδιαφέροντος των προγραμμάτων αυτών, ώστε να καλυφθεί γενικότερα η προσέγγιση του «υπαλλήλου που αντιμετωπίζει πρόβλημα». Κανονικά, η παραπομπή σ' ένα τέτοιο πρόγραμμα αποτελεί εναλλακτική λύση αντί απόλυσης ή άλλης ποινής για την πρώτη και μερικές φορές και για εν συνεχεία παράβαση.

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά στις ΗΠΑ αλλά σήμερα έχει ευρύτερη εφαρμογή.

πρόγραμμα εναλλακτικό (diversion programme) Πρόγραμμα θεραπείας ή επανεκπαίδευσης ατόμων που παραπέμπονται από ποινικά δικαστήρια (ποινική εκτροπή) αφού τους απαγγελθεί κατηγορία για οδήγηση υπό την επήρεια **οιονοπνεύματος (εκτροπή πότη-οδηγού)** ή άλλης ουσίας, για πώληση ή χρήση ουσιών (εκτροπή για ουσίες) ή για κάποιο γενικό ποινικό αδίκημα μη προσδιοριζόμενο, σε σχέση με ουσίες. Με την αυστηρά νομική χρήση του όρου, ένα άτομο μπορεί να ενταχθεί σε ένα πρόγραμμα εναλλακτικής θεραπείας αντί να διωχθεί ποινικά και στην περίπτωση αυτή η ποινική δίωξη αναστέλλεται προσωρινά μέχρι την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος. Χρησιμοποιείται επίσης, με ευρύτερη έννοια, για οποιαδήποτε μορφή παραπομπής από το δικαστήριο σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας και εκλαμβάνεται ως ποινή ή ως προϋπόθεση για δικαστική επιμέλεια.

πρόληψη υποτροπής Σειρά θεραπευτικών μέτρων που εφαρμόζονται σε περιπτώσεις προβλημάτων από αλκοόλ ή άλλες ουσίες, με σκοπό να βοηθήσουν άτομα να αποφύγουν ή να αντιμετωπίσουν ολισθήματα ή **υποτροπές σε ανεξέλεγκτη χρήση ουσιών**. Τα μέτρα μπορούν να χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο θεραπείας για μετριασμό ή **αποχή**, σε συνδυασμό και με άλλες θεραπευτικές προσεγγίσεις. Οι ασθενείς διδάσκονται στρατηγικές αντιμετώπισης που μπορούν να χρησιμοποιούν, ώστε να αποφεύγουν καταστάσεις που θεωρούνται επικίνδυνες για πρόκληση υποτροπής και τους υποδεικνύεται, με πνευματικές ασκήσεις και άλλες τεχνικές, πώς να περιορίζουν στο ελάχιστο τη χρήση της ουσίας μετά από ένα ολίσθημα.

πρόξενος εθισμού Στην κυριολεξία αυτό που έχει την ιδιότητα να ωθεί σε καθ'έξιν ή τακτική χρήση. Ο όρος περιλαμβάνει επίσης τη χρήση ουσίας με τρόπο που υποδηλώνει ότι η ουσία έχει σημαντικό **δυναμικό εξάρτησης**. Αλλά ο όρος «πρόξενος εθισμού» είναι περισσότερο όρος της καθομιλουμένης και ακούγεται λιγότερο απειλητικός, γι' αυτό και χρησιμοποιείται ευρέως π.χ. σε ετικέτες φαρμάκων.

Βλ. επίσης: καθ'έξιν χρήση.

πτητικές ουσίες Ουσίες που εξατμίζονται στη θερμοκρασία του περιβάλλοντος. Οι πτητικές ουσίες που εισπνέονται για τα ψυχοδραστικά τους αποτελέσματα

Λεξικό για το Αλκοόλ και τις λοιπές Ψυχοδραστικές Ουσίες

(και ονομάζονται επίσης εισπνεόμενες ουσίες) περιλαμβάνουν τους οργανικούς διαλύτες που περιέχονται σε πολλά οικιακά και βιομηχανικά προϊόντα (όπως κόλλα, αεροζόλες, χρώματα, βιομηχανικούς διαλύτες, αραιωτικά βερνικιών, βενζίνη και καθαριστικά υγρά) και αλιφατικά νιτρούχα όπως ο αμυλονιτρίτης. Μερικές ουσίες είναι άμεσα τοξικές για το ήπαρ, τους νεφρούς ή την καρδιά και μερικές από αυτές προκαλούν **περιφερική νευροπάθεια** ή προϊούσα εκφύλιση του εγκεφάλου. Οι πιο συχνοί χρήστες τέτοιων ουσιών είναι έφηβοι και παιδιά του δρόμου.

Στην τυπική περίπτωση, ο χρήστης εμποτίζει ένα πανί με την εισπνεόμενη ουσία και σκεπάζει με αυτό το στόμα και τη μύτη του ή τοποθετεί την εισπνεόμενη ουσία σε μια χάρτινη ή πλαστική σακούλα, με την οποία σκεπάζει το πρόσωπο (προκαλώντας και ανοξία μαζί με τη **μέθη**). Τα σημεία της μέθης περιλαμβάνουν εριστική συμπεριφορά, επιθετικότητα, λήθαργο, ψυχοκινητική διαταραχή, ευφορία, μειωμένη κρίση, ζάλη, ασταθές βάδισμα, υπεραντανακλαστικότητα, μυϊκή αδυναμία, λήθαργο και κώμα.

σκορβούτο Σύνδρομο διατροφικού ελλείμματος που προκαλείται από έλλειψη ασκορβικού οξέος (βιταμίνης C) και χαρακτηρίζεται από αιμορραγία και ευαισθησία των ούλων, αιμορραγίες του δέρματος και των μυών, πόνο και ευαισθησία μυών και αρθρώσεων. Προσβάλλει συνήθως υποσιτιζόμενα άτομα που δεν τρώνουν αρκετά φρούτα και πράσινα λαχανικά. Στις ανεπτυγμένες χώρες, το σκορβούτο παρατηρείται κυρίως στον **αλκοολικό** πληθυσμό.

σπασμοί σχετιζόμενοι με αλκοόλ ή ουσίες Επιληπτοειδής κρίση που εκδηλώνεται κατά την απεξάρτηση ή τη **μέθη** από **αλκοόλ** ή άλλη ουσία. Χαρακτηρίζεται από απώλεια συνείδησης και μυϊκή ακαμψία (συνοδευόμενη από παροδική διακοπή της αναπνοής) και ακολουθούμενη από ακούσιες συσπάσεις των άκρων και του κορμού. Η χρήση του όρου ενίοτε συμπεριλαμβάνει σπασμούς που συνδέονται με εγκεφαλική βλάβη από αλκοόλ ή άλλες ουσίες. Σπασμοί που οφείλονται σε ιδιοπαθή επιληψία ή βλάβη των δομών του εγκεφάλου από τραύμα ή λοίμωξη, σε άτομα με **διαταραχές από χρήση ψυχοδραστικών ουσιών**, εξαιρούνται από τον ορισμό αυτό.

Συνώνυμα: κρίσεις ή επιληπτικές κρίσεις σχετιζόμενες με αλκοόλ ή άλλες ουσίες ("rum fits").

σπηντ βλ. αμφεταμίνες.

σπηντ μπωλ Συνδυασμός ενός **διεγερτικού** και ενός **οπιοειδούς**, π.χ. **κοκαΐνης** και **ηρωίνης**, ή **αμφεταμίνης** και **ηρωίνης**.

στερητικό σύνδρομο (withdrawal syndrome) (Flx.3) Ομάδα συμπτωμάτων με ποικιλία μορφών και βαθμών βαρύτητας, που εκδηλώνεται με τη διακοπή ή ελάττωση μιας ψυχοδραστικής ουσίας που λαμβανόταν προηγουμένως, συνήθως για παρατεταμένη περίοδο και/ή σε υψηλές δόσεις. Το σύνδρομο μπορεί να συνοδεύεται από σημεία φυσιολογικής διαταραχής.

Το στερητικό σύνδρομο είναι ένας από τους δείκτες του **συνδρόμου εξάρτησης**. Αποτελεί επίσης το καθοριστικό χαρακτηριστικό της ισχυρότερης ψυχοφαρμακολογικής έννοιας της **εξάρτησης**.

Η έναρξη και η πορεία του συνδρόμου στέρησης είναι χρονικώς περιορισμένες και εξαρτάται από τον τύπο της ουσίας και από τη δόση που λαμβάνονταν αμέσως πριν από τη διακοπή ή την ελάττωση. Κατά κανόνα, τα χαρακτηριστικά του συνδρόμου στέρησης είναι τα αντίθετα από τα χαρακτηριστικά της οξείας **μέθης**.

Το στερητικό σύνδρομο από **αλκοόλ** χαρακτηρίζεται από τρόμο, εφίδρωση, άγχος, ταραχή, κατάθλιψη, ναυτία και δυσφορία. Εκδηλώνεται 6–48 ώρες μετά τη διακοπή της κατανάλωσης αλκοόλ και αν δεν υπάρχουν επιπλοκές υποχωρεί μετά από 2–5 ημέρες. Μπορεί να επιπλακεί με επιληπτικές κρίσεις grand mal και μπορεί να εξελιχθεί σε **παραλήρημα** (γνωστό ως **τρομώδες παραλήρημα**).

Τα σύνδρομα στέρησης από **ηρεμιστικά** έχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά με το στερητικό σύνδρομο αλκοόλ αλλά μπορεί να συμπεριλαμβάνουν και μυαλγίες, μυϊκές συσπάσεις, στρέβλωση της αντίληψης και στρεβλώσεις της εικόνας του σώματος.

Η στέρηση **οπιοειδών** συνοδεύεται από ρινόρροια, δακρύρροια, μυαλγίες, ρίγη, ανατριχίλες και, μετά από 24–48 ώρες, μυϊκές και κοιλιακές κράμπες. Η συμπεριφορά που καθορίζεται από την επιθυμία του φαρμάκου είναι έντονη και συνεχίζεται και μετά την υποχώρηση των σωματικών συμπτωμάτων.

Το σύνδρομο στέρησης **διεγερτικών** (το «κρας») ορίζεται λιγότερο σαφώς απ' ό τι τα σύνδρομα στέρησης από κατασταλτικά του κεντρικού νευρικού συστήματος. Η κατάθλιψη είναι έντονη και συνοδεύεται από δυσφορία, αδράνεια και αστάθεια.

Βλ. επίσης: συνέπειες υπερκατανάλωσης, hangover.

Συνώνυμα: σύνδρομο αποχής, στερητικό σύνδρομο, κατάσταση στέρησης.

στερητικό σύνδρομο παρατεταμένο (withdrawal protracted) Η παρουσία συμπτωμάτων **στερητικού συνδρόμου** που είναι συνήθως ελαφρά, αλλά οπωσδήποτε ενοχλητικά, επί αρκετές εβδομάδες ή μήνες μετά την υποχώρηση της οξείας φάσης του σωματικού συνδρόμου στέρησης.

Πρόκειται για μια κατάσταση χωρίς σαφή ορισμό η οποία έχει περιγραφεί σε άτομα εξαρτημένα από **οινόπνευμα, καταπραϋντικά ή οπιοειδή**. Τα ψυχικά συμπτώματα όπως άγχος, ταραχή, ευερεθιστότητα και κατάθλιψη είναι επικρατέστερα από τα σωματικά συμπτώματα. Τα συμπτώματα μπορούν να προκληθούν ή να ενισχυθούν από τη θέα του οινοπνεύματος ή της ουσίας εξάρτησης ή από την επιστροφή στο περιβάλλον που συνδεόταν άλλοτε με τη χρήση του οινοπνεύματος ή της ουσίας.

Βλ. επίσης: στερητικό σύνδρομο εξαρτημένο.

στερητικό σύνδρομο εξαρτημένο (withdrawal conditioned) Σύνδρομο που παρουσιάζεται με σημεία και συμπτώματα στέρησης σε άτομο εξαρτημένο από αλκοόλ ή οπιοειδή αλλά που τελεί σε αποχή, όταν αυτό εκτεθεί σε ερεθίσματα που συνέδεε προηγουμένως με τη χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών. Σύμφωνα με την κλασική θεωρία της εξάρτησης, τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα, που συνδέονται προσωρινά με μη εξαρτημένες αντιδράσεις στέρησης, μετατρέπονται σε εξαρτημένα ερεθίσματα, ικανά να προκαλέσουν παρόμοια με τα στερητικά συμπτώματα. Κατά μια άλλη εκδοχή της θεωρίας της εξάρτησης, μια εγγενής αντιρροπιστική απόκριση στην επίδραση μιας ουσίας (οξεία **ανοχή**), αποκτά εξαρτημένη σύνδεση προς τα ερεθίσματα που σχετίζονται με τη χρήση της ουσίας αυτής. Αν τα ερεθίσματα παρουσιαστούν χωρίς πραγματική χορήγηση της ουσίας, τότε η εξαρτημένη απόκριση χαρακτηρίζεται ομοιάζουσα με στερητική αντιρροπιστική αντίδραση.

Συνώνυμο: εξαρτημένη αποχή.

στεροειδές Ουσία από μια ομάδα φυσικών ορμονών οι οποίες είναι πολύπλοκα λιπίδια με βάση το μόριο της χοληστερίνης και επηρεάζουν διάφορες χημικές διεργασίες του οργανισμού όπως την αύξηση, τη σεξουαλικότητα, καθώς και άλλες φυσιολογικές λειτουργίες. Τα στεροειδή αποτελούν ορμόνες του φλοιού των επινεφριδίων, των όρχεων και των ωθηκών και παράγωγά τους.

Αναφορικά με τη χρήση και τα προβλήματα από τη χρήση, ιδιαίτερη σημασία έχουν τα αναβολικά στεροειδή. Οι ουσίες αυτές, που συγγενεύουν με τις ανδρικές ορμόνες, αυξάνουν τη μυϊκή μάζα και προκαλούν αρρενοποίηση στις γυναίκες. Οι αθλητές κάνουν συνήθως κακή χρήση στεροειδών ορμονών με σκοπό την αύξηση της δύναμης και των επιδόσεων τους. Κακή χρήση των κορτικοστεροειδών είναι σπάνια.

Βλ. επίσης: κατάχρηση μη εξαρτησιογόνων ουσιών, ντόπικ.

συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων Διεθνείς συμφωνίες που αφορούν τον έλεγχο της παραγωγής και κυκλοφορίας **ψυχοδραστικών φαρμάκων**. Οι πρώτες συμφωνίες (Γενικός Νόμος Βρυξελλών 1889–1890 και Σύμβαση St. Germain-en-Laye του 1912), επέβαλλαν έλεγχο του εμπορίου αλκοολούχων ποτών στην Αφρική κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας. Η πρώτη συμφωνία, που αφορούσε σύγχρονες **ελεγχόμενες ουσίες**, ήταν η Σύμβαση της Χάγης το 1912. Οι διατάξεις της, καθώς και εκείνες μεταγενέστερων συμφωνιών, συγχωνεύθηκαν στη Σύμβαση περί Ναρκωτικών Single (1961 η οποία στη συνέχεια τροποποιήθηκε από ένα Πρωτόκολλο το 1972). Στη Σύμβαση αυτή προστέθηκαν η Σύμβαση περί Ψυχοτρόπων Ουσιών το 1971 και η Σύμβαση κατά του παράνομου εμπορίου Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών το 1988.

συναισθηματική διαταραχή, υπολειμματική, σχετιζόμενη με αλκοόλ ή άλλες ουσίες Αλλαγές του θυμικού προκαλούμενες από αλκοόλ ή άλλες ουσίες, οι οποίες επιμένουν μετά την πάροδο της χρονικής περιόδου κατά την οποία

μπορεί λογικά να υποθεθεί ότι συνεχίζεται η απευθείας δράση του αλκοόλ ή άλλων ουσιών.

Βλ. επίσης: ψυχωσική διαταραχή, υπολειμματική και καθυστερημένη έναρξη, προκαλούμενη από αλκοόλ ή άλλες ουσίες.

συν-αλκοολικός *Βλ.* συν-εξαρτημένος.

σύνδρομο έλλειψης θειαμίνης (E51) Το κλασικό σύνδρομο έλλειψης θειαμίνης (μπέρι-μπέρι) συναντάται σπάνια, εκτός από τις περιοχές όπου το επεξεργασμένο λευκό ρύζι αποτελεί την κύρια διατροφή. Στις περισσότερες όμως κοινωνίες, η έλλειψη θειαμίνης συνδέεται με την υπερβολική χρήση **αλκοόλ**. Μια εκδήλωση του συνδρόμου είναι η **εγκεφαλοπάθεια του Wernicke**, ενώ άλλη είναι η **περιφερική νευροπάθεια**. Οι δύο παθήσεις μπορεί να συνυπάρχουν.

σύνδρομο ψευδο-Cushing αλκοολικής αιτιολογίας (E24.4) Ενδοκρινική ανωμαλία αλκοολικής αιτιολογίας, χαρακτηριζόμενη από υπερπαραγωγή κορτικοστεροειδών από τα επινεφρίδια. Εκδηλώνεται με οίδημα και ερυθρότητα του προσώπου (όπως στο γνήσιο σύνδρομο Cushing), παχυσαρκία και υπέρταση. Διακρίνεται από το γνήσιο σύνδρομο Cushing από την πιο ευχερή καταστολή των επιπέδων της κορτιζόνης μετά από χορήγηση δεξαμεθαζόνης και από την εξάλειψη των βιοχημικών ανωμαλιών μετά τη διακοπή της κατανάλωσης αλκοόλ.

συν-εξαρτημένος (codependent) Συγγενής, στενός φίλος ή συνάδελφος ατόμου εξαρτημένου από αλκοόλ ή άλλες ουσίες, του οποίου οι πράξεις, όπως ορίζονται από τον όρο, τείνουν να διαιωνίζουν την εξάρτηση του ατόμου και έτσι να επιβραδύνουν τη διαδικασία της ανάρρωσης. Στις αρχές της δεκαετίας του '70, οι όροι συν-αλκοολικός και συν-αλκοολισμός χρησιμοποιήθηκαν από τους θεραπευτές του αλκοολισμού στις ΗΠΑ, για να χαρακτηρίσουν τους στενούς συγγενείς του αλκοολικού (αρχικά ιδίως τη σύζυγο). Με τη μετατόπιση της ορολογίας από τον **αλκοολισμό** στην **αλκοολική εξάρτηση**, άρχισαν να χρησιμοποιούνται και οι όροι συν-εξαρτημένος και συν-εξάρτηση, σε αναφορά επίσης προς τους συγγενείς ατόμων εξαρτημένων και από άλλες ουσίες. Η χρήση του όρου υποδηλώνει την υποτιθέμενη ανάγκη θεραπείας ή βοήθειας και μερικοί πρότειναν να ταξινομηθεί η συν-εξάρτηση ως ψυχιατρική διαταραχή. Ο όρος χρησιμοποιείται σήμερα και μεταφορικά σε αναφορά προς την κοινότητα ή την κοινωνία, η οποία αποτελεί **επιτρεπτικό παράγοντα** της εξάρτησης από αλκοόλ ή άλλες ουσίες.

Βλ. επίσης: Παιδί αλκοολικού.

συννοσηρότητα *Βλ.* διπλή διάγνωση, χρήση πολλαπλών ουσιών.

συνοικία Skid Row (Skid Road) Περιοχή μιας πόλης, ιδίως στη Βόρειο Αμερική, με φθηνές κατοικίες, ξενώνες μεμονωμένων δωματίων και συγκέντρωση φιλαν-

θρωπικών ιδρυμάτων και προνοιακών υπηρεσιών, με μπαρ και καταστήματα αλκοολούχων ποτών, που κατοικούνται από απόρους χρόνιους ποτές (εξ ου και η έκφραση «αλκοολικός του Skid Row» για τέτοιους πρότες) και πρόσφατα χρήστες και άλλων ουσιών. Η αρχική συνοικία Skid Row ήταν στο Σιάτλ.

συντήρησης θεραπεία Θεραπεία της **εξάρτησης** από ουσία, μέσω της χορήγησης υποκατάστατης ουσίας για την οποία υπάρχει **διασταυρούμενη εξάρτηση** και **διασταυρούμενη ανοχή**. Ο όρος ενίοτε αναφέρεται στη θεραπευτική χρησιμοποίηση μιας λιγότερο επικίνδυνης μορφής της ίδιας ουσίας. Οι στόχοι της θεραπείας συντήρησης είναι η κατάργηση ή ελάττωση της χρήσης μιας συγκεκριμένης ουσίας, ιδίως αν αυτή είναι παράνομη, ή η μείωση της βλάβης από μια συγκεκριμένη **μέθοδο χορήγησης** και των συνοδών κινδύνων για την υγεία (π.χ. την **από κοινού χρήση της ίδιας βελόνης**) και τις κοινωνικές συνέπειες. Η θεραπεία συντήρησης συνοδεύεται συχνά από ψυχολογική και άλλη θεραπεία. Παραδείγματα θεραπείας συντήρησης είναι η χρήση **μεθαδόνης**, για τη θεραπεία της εξάρτησης από **ηρωίνη** και η τοίκλα νικοτίνης ως υποκατάστατο του καπνίσματος. Η θεραπεία συντήρησης μπορεί να διαρκέσει από μερικές εβδομάδες έως 20 και περισσότερα χρόνια. Γίνεται διάκριση της θεραπείας αυτής από τη θεραπεία με σταδιακή ελάττωση της ουσίας. (Βλ. **αποτοξίνωση**).

τοξικομανία Γαλλικός όρος για την **εξάρτηση (ή εθισμό) από ουσίες**.

τοξίκωση (intoxication) Μια κατάσταση που ακολουθεί τη λήψη **ψυχοδραστικής ουσίας** και οδηγεί σε διαταραχές του επιπέδου συνείδησης, γνώσης, αντίληψης, κρίσης, συναισθήματος ή συμπεριφοράς ή άλλων ψυχοφυσιολογικών λειτουργιών και αντιδράσεων. Οι διαταραχές σχετίζονται με τα οξέα φαρμακολογικά αποτελέσματα και τις επίκτητες αντιδράσεις προς την ουσία και υποχωρούν με την πάροδο χρόνου μέχρι την πλήρη εξάλειψη, εκτός των περιπτώσεων όπου έχει προκληθεί βλάβη των ιστών ή άλλη επιπλοκή. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνότερα σε σχέση με τη χρήση **οινοπνεύματος** και η αντίστοιχη έκφραση στην καθομιλουμένη είναι «μεθύσι». Η τοξίκωση από οινόπνευμα εκδηλώνεται με σημεία όπως έξαψη του προσώπου, κακή άρθρωση, ασταθή βάδιση, ευφορία, υπερκινητικότητα, φλυαρία, άτακτη συμπεριφορά, επιβράδυνση των αντιδράσεων, μειωμένη κρίση και απώλεια κινητικού συντονισμού, αναισθησία ή λήθαργο.

Η τοξίκωση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τύπο και τη δόση της ουσίας και επηρεάζεται από το επίπεδο **ανοχής** του ατόμου και άλλους παράγοντες. Πολλές φορές, μια ουσία λαμβάνεται με σκοπό να προκαλέσει ένα βαθμό τοξίκωσης. Η εκδήλωση ενός δεδομένου επιπέδου τοξίκωσης επηρεάζεται έντονα από τις πολιτιστικές και προσωπικές προσδοκίες των επιδράσεων της ουσίας.

Οξεία τοξίκωση, είναι ο όρος που χρησιμοποιείται στο ICD-10 για μέθη κλινικής σημασίας (F1x.0). Οι ενδεχόμενες επιπλοκές είναι τραυματισμός, εισρόφηση εμεσμάτων, παραλήρημα, κώμα και σπασμοί, ανάλογα με την ουσία και τη **μέθοδο χορήγησης**.

Η καθ' ἑξίν τοξίκωση, η οποία αναφέρεται κυρίως στο οινόπνευμα, σημαίνει τακτική ή επαναλαμβανόμενη πόση μέχρι τοξίκωσης. Το φαινόμενο αυτό αντιμετωπίζεται μερικές φορές ως ποινικό αδίκημα, χωριστά από τις επί μέρους περιπτώσεις τοξίκωσης.

Βλ. επίσης: μέθη (inebriety), πότης του δρόμου.

τοξίκωση παθολογική (F10.07) Σύνδρομο που χαρακτηρίζεται από ακραία διέγερση με επιθετικά και βίαια χαρακτηριστικά και, συχνά, μανία καταδιώξεως, μετά την κατανάλωση δυσανάλογα μικρής ποσότητας **οινοπνεύματος**. Διάρκει αρκετές ώρες και καταλήγει σε ύπνο. Συνήθως παρατηρείται τέλεια **αμνησία** του περιστατικού. Αμφισβητούμενη οντότητα που απαντά κυρίως στο ιατροδικαστικό πλαίσιο.

Βλ. επίσης: τοξίκωση.

Συνώνυμο: ιδιοπαθής μέθη.

τρομώδες παραλήρημα (delirium tremens) (F10.4)/στερητικό σύνδρομο με παραλήρημα: Οξεία ψυχωσική κατάσταση που εκδηλώνεται κατά τη φάση απεξάρτησης ατόμων εξαρτημένων από αλκοόλ και χαρακτηρίζεται από σύγχυση, αποπροσανατολισμό, παρανοϊκές ιδέες, ψευδαισθήσεις, παραισθήσεις (συνήθως οπτικές ή απτικές, σπανιότερα ακουστικές, οσφρητικές ή αισθησιακές), νευρικήτητα, διάσπαση της προσοχής, τρόμο (κάποτε χονδροειδή), εφίδρωση, ταχυκαρδία και υπέρταση. Συνήθως προηγούνται απλά σημεία στέρτησης αλκοόλ.

Η έναρξη του τρομώδους παραληρήματος σημειώνεται συνήθως 48 ώρες και άνω από τη διακοπή ή ελάττωση της κατανάλωσης αλκοόλ, αλλά μπορεί να εμφανισθεί και μετά από μία εβδομάδα. Το τρομώδες παραλήρημα πρέπει να διακρίνεται από την **αλκοολική παραισθησία**, η οποία δεν είναι πάντοτε φαινόμενο στέρτησης.

υπερβολική δόση Η χρήση οποιασδήποτε ουσίας με τρόπο που προκαλεί οξείες δυσμενείς σωματικές ή ψυχικές επιδράσεις. Η σκόπιμη υπέρβαση δόσης είναι κοινός τρόπος αυτοκτονίας και απόπειρας αυτοκτονίας. Σε απόλυτους αριθμούς, η υπέρβαση δόσεων **νόμιμων ουσιών** είναι συνηθέστερη από την υπέρβαση δόσεων των **παράνομων ουσιών**. Η υπέρβαση δόσης μπορεί να προκαλέσει παροδικά ή μόνιμα αποτελέσματα ή και θάνατο. Η θανατηφόρος δόση μιας συγκεκριμένης ουσίας ποικίλλει ανάλογα με το άτομο και με τις περιστάσεις.

Βλ. επίσης: μέθη, δηλητηρίαση.

υπερβολική πόση Βλ. πόση υπερβολική.

υπνηλία (nodding) Μια ημιληθαργική κατάσταση που παρατηρείται στους χρήστες **ηρωίνης** και υψηλών δόσεων **μεθαδόνης**, αφού υποχωρήσουν τα ευφορικά αποτελέσματα της χρήσης. Η κατάσταση χαρακτηρίζεται από το λεγόμενο «κουτούλημα», σκύψιμο του κεφαλιού και δυσκολία να κρατηθούν τα μάτια ανοικτά.

υπνωτικό Βλ. κατευναστικό/υπνωτικό.

υποκινητής Πρόσωπο ή κοινωνική ομάδα των οποίων οι πράξεις ή η τακτική, σκόπιμα ή χωρίς πρόθεση, διευκολύνουν τη συνέχιση της κακής χρήσης **αλκοόλ** ή άλλης ουσίας.

Βλ. επίσης: συν-εξαρτημένο άτομο.

υπολογισμός του Widmark Βλ. αλκοόλης στάθμη στο αίμα.

υποτροπή (relapse) Επιστροφή στην πόση ή χρήση άλλης ουσίας μετά από μια περίοδο **αποχής**, συνοδευόμενη συχνά από **υπαναχώρηση** στα συμπτώματα εξάρτησης. Μερικοί συγγραφείς κάνουν διάκριση μεταξύ υποτροπής και ολισθήματος, όπου ο δεύτερος όρος υποδηλώνει μεμονωμένο περιστατικό χρήσης αλκοόλ ή άλλης ουσίας.

Βλ. επίσης: πρόληψη υποτροπής.

φαινοκικλιδίνη (PCP) Ψυχοδραστικό φάρμακο με ιδιότητες κατασταλτικές του κεντρικού νευρικού συστήματος, **διεγερτικές, αναλγητικές** και παραισθησιογόνες δράσεις. Εισήχθη στην κλινική ιατρική ως αποσυνδεδετικό αναισθητικό, αλλά η χρήση του εγκαταλείφθηκε λόγω της συχνής εμφάνισης ενός οξέος συνδρόμου που συνίσταται σε αποπροσανατολισμό, ταραχή και παραλήρημα. Φαίνεται ότι έχει αξία στη θεραπεία της εγκεφαλικής συμφόρησης. Η PCP είναι σχετικά φθηνή και παράγεται εύκολα. Έχει χρησιμοποιηθεί ως παράνομη ουσία από τη δεκαετία του '70. Συγγενείς ουσίες που παράγουν παρόμοια αποτελέσματα είναι η δεξοξαδρόλη και η κεταμίνη.

Για παράνομη χρήση η PCP μπορεί να ληφθεί από το στόμα, με ενδοφλέβια ένεση ή με εισρόφηση από τη μύτη, συνήθως όμως καπνίζεται. Η επίδρασή της αρχίζει μέσα σε 5 min και κορυφώνεται στα 30 min περίπου. Αρχικά ο ασθενής αισθάνεται ευφορία, θερμότητα του σώματος και κνησμό, αίσθηση ότι πλέει, και έχει ένα αίσθημα γαλήνιας απομόνωσης. Μπορεί να εκδηλωθούν ακουστικές και οπτικές παραισθήσεις καθώς και αλλοιωμένη εικόνα του σώματος, στρεβλές αντιλήψεις του χώρου και του χρόνου, ψευδαισθήσεις και αποδιοργάνωση της σκέψης. Τα συνοδά νευρολογικά και φυσιολογικά συμπτώματα είναι ανάλογα με τη δόση και περιλαμβάνουν υπέρταση, νυσταγμό, αταξία, δυσαρθρία, μορφασμούς, άφθονη εφίδρωση, υπεραντανακλαστικότητα, μειωμένη αντίδραση στον πόνο, μυϊκή ακαμψία, υπερπυρεξία, υπερακουσία και επιληπτικές κρίσεις.

Τα αποτελέσματα διαρκούν συνήθως 4–6 ώρες, αν και τα υπολειμματικά φαινόμενα μπορεί να χρειασθούν αρκετές ημέρες ή και περισσότερο για να υποχωρήσουν. Κατά την άμεση περίοδο ανάνηψης είναι δυνατόν να εκδηλωθεί αυτοκαταστροφική ή βίαιη συμπεριφορά. Έχουν παρατηρηθεί επίσης παραλήρημα, ψευδαισθήσεις και διαταραχές της ψυχικής διάθεσης από PCP. Όπως συμβαίνει και με τα **παραισθησιογόνα**, δεν είναι γνωστό αν οι διαταραχές αυτές είναι ειδικά αποτελέσματα του φαρμάκου ή αποτελούν έκφραση προϋπάρχουσας ευαισθησίας. Στο ICD-10, οι διαταραχές από PCP ταξινομούνται με τα παραισθησιογόνα (F16).

φαρμακευτικές ουσίες Φάρμακα διαθέσιμα από φαρμακευτικές πηγές, δηλαδή παρασκευαζόμενα από τη φαρμακευτική βιομηχανία ή από φαρμακοποιό. Η ειδική ορολογία του κλάδου κατηγοριοποιεί τα φάρμακα ως δεοντολογικά αποδεκτές ουσίες που διατίθενται μόνο βάσει συνταγής και φάρμακα που διατίθενται ελεύθερα ως «σπεσιαλιτέ», διαφημίζονται προς τον καταναλωτή και πωλούνται χωρίς συνταγή. Ο κατάλογος των φαρμάκων που απαιτούν συνταγή διαφέρει σημαντικά από χώρα σε χώρα. Οι περισσότερες ψυχοδραστικές φαρμακευτικές ουσίες είναι διαθέσιμες μόνο βάσει συνταγής στις βιομηχανικές χώρες. Η **καφεΐνη**, τα **αντιισταμινικά**, η κωδεΐνη (ένα **οπιοειδές**) και το **αλκοόλ** είναι τα πλέον κοινά ψυχοδραστικά συστατικά των ελεύθερα πωλούμενων ουσιών στις κοινωνίες αυτές.

Συνώνυμο: φαρμακευτικά προϊόντα.

φαρμακευτική πολιτική Το σύστημα κανονισμών που αποσκοπεί να επηρεάσει τη διαθεσιμότητα ή τη ζήτηση των **φαρμακευτικών ουσιών**. Είναι συνώνυμο της **πολιτικής φαρμάκων**, στο πλαίσιο του Προγράμματος Δράσης του ΠΟΥ για τα Ουσιώδη (Essential) Φάρμακα. Στις Σκανδιναβικές Χώρες ονομάζεται «πολιτική ιατρικών ουσιών». Η πολιτική για τα **ψυχοδραστικά φάρμακα** είναι κατά κανόνα σημαντικό μέρος της φαρμακευτικής πολιτικής, όπως φαίνεται από το μεγάλο αριθμό συνταγών που αφορούν σε τέτοια φάρμακα.

φάρμακο (drug) Όρος με ποικίλη χρήση. Στην ιατρική, αναφέρεται σε κάθε ουσία που έχει τη δυνατότητα να προλάβει ή να θεραπεύσει μια νόσο ή να ενισχύσει τη σωματική ή ψυχική ευεξία και στη φαρμακολογία αναφέρεται σε κάθε χημική ουσία που τροποποιεί τις βιοχημικές ή φυσιολογικές λειτουργίες ιστών ή οργανισμών. Κατά συνέπεια, φάρμακο είναι ουσία που περιλαμβάνεται ή θα μπορούσε να περιληφθεί σε μια φαρμακοποιία. Στην κοινή χρήση, ο όρος “drug” αναφέρεται πολλές φορές ειδικά στα **ψυχοδραστικά φάρμακα** και, ακόμη πιο συγκεκριμένα σε **παράνομες ουσίες**, των οποίων γίνεται μη ιατρική χρήση παράλληλα με οποιαδήποτε ιατρική χρήση. Διάφορες επαγγελματικές διατυπώσεις (π.χ. «αλκοόλ ή άλλες ουσίες» αποσκοπούν να τονίσουν ότι η **καφεΐνη**, ο καπνός, το **αλκοόλ** και άλλες ουσίες σε κοινή μη ιατρική χρήση είναι επίσης “drugs” με την έννοια ότι χρησιμοποιούνται, τουλάχιστον εν μέρει, για τις ψυχοδραστικές τους επιδράσεις.

φάρμακο ειδικά σχεδιασμένο (designer drug) Πρωτότυπη χημική ουσία με ψυχοδραστικές ιδιότητες, που παράγεται συνθετικά με ειδικό σκοπό την πώληση στην παράνομη αγορά και παράκαμψη των κανονισμών για τις **ελεγχόμενες ουσίες**. Για την αντιμετώπισή τους, οι κανονισμοί τώρα καλύπτουν και τα νέα και ενδεχόμενα ανάλογα των ψυχοδραστικών ουσιών που υπάρχουν ήδη. Ο όρος επινοήθηκε στη δεκαετία του '80.

φάρμακο πύλης (εισόδου) Παράνομο ή νόμιμο φάρμακο η χρήση του οποίου θεωρείται ότι ανοίγει το δρόμο για τη χρήση άλλου φαρμάκου, συνήθως περισσότερο προβληματικού από αυτό.

φαρμάκων έλεγχος Ρύθμιση μέσω ενός συστήματος νόμων και υπηρεσιών της παραγωγής, διανομής, πώλησης και χρήσης συγκεκριμένων **ψυχοδραστικών φαρμάκων (ελεγχόμενων ουσιών)**, στο τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο (βλ. **συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων**). Εναλλακτικά, ο όρος είναι ισοδύναμος με την **πολιτική φαρμάκων** (βλ. **πολιτική αλκοόλ**).

φλας μπακ (F1x.70)¹ Διαταραχή της αντίληψης μετά τη λήψη **παραισθησιογόνου**, αυθόρμητη επιστροφή των οπτικών στρεβλώσεων, των σωματικών συμπτωμάτων, της απώλειας των ορίων του εγώ ή των έντονων συγκινήσεων που βίωσε το άτομο όταν έλαβε παραισθησιογόνα στο παρελθόν. Τα φλας μπακ είναι επεισοδιακά, σύντομης διάρκειας (από δευτερόλεπτα μέχρι ώρες) και μπορεί να επαναλαμβάνουν επακριβώς τα συμπτώματα προηγούμενων παραισθησιακών επεισοδίων. Μπορεί να πυροδοτηθούν από κόπωση, κατανάλωση **αλκοόλ** ή μέθη από **μαριχουάνα**. Τα φλας μπακ μετά τη λήψη παραισθησιογόνων είναι συνήθη και έχουν αναφερθεί ακόμα και σε καπνιστές **πάστας κόκας**.

φύλλα κόκας Τα φύλλα του θάμνου της κόκας *Erythroxylon coca* που παραδοσιακά μασώνται ή απομυζώνται στον πολιτισμό των Άνδεων με μια πρέζα αλκαλικής τέφρας ως **διεγερτικό** και ως **αναστολέας της όρεξης** καθώς και για την αύξηση της αντοχής σε μεγάλα υψόμετρα. Από τα φύλλα της κόκας εκχυλίζεται η **κοκαΐνη**.

χασίς βλ. κάνναβη.

χορήγησης μέθοδος Η οδός ή μέθοδος χορήγησης είναι ο τρόπος με τον οποίο μια ουσία εισάγεται στο σώμα, όπως από το στόμα, με ενδοφλέβια, υποδόρια

¹ Η κατηγορία αυτή δεν περιλαμβάνεται στο ICD-10 αλλά ενδέχεται να υπάρχει στο: *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. Geneva, World Health Organization 1992, Ελληνική έκδοση: ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, 1997

ή ενδομυϊκή ένεση, εισπνοή, κάπνισμα ή απορρόφηση από την επιφάνεια του δέρματος ή των βλεννογόνων, π.χ. τα ούλα, το ορθό ή τα γεννητικά όργανα.

Βλ. επίσης: χρήστης ή χρήση φαρμάκων με ένεση, χρήστης ενδοφλεβίου φαρμάκου.

χρήση πολλαπλών ουσιών (πολυτοξικομανία) Η χρήση περισσότερων από μία ουσία ή τύπο ουσίας από ένα άτομο, συχνά ταυτόχρονα ή διαδοχικά και συνήθως με σκοπό την ενίσχυση ή την καταπολέμηση των αποτελεσμάτων άλλης ουσίας.

Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης με πιο χαλαρή έννοια, οπότε συμπεριλαμβάνει την ασύνδετη χρήση δύο ή περισσότερων ουσιών από το ίδιο πρόσωπο. Περιέχει το υπονοούμενο της παράνομης χρήσης, παρότι το **οινόπνευμα**, η **νικοτίνη** και η **καφεΐνη** είναι οι συχνότερα χρησιμοποιούμενες ουσίες σε συνδυασμό με άλλες, στις βιομηχανικές κοινωνίες. Η διαταραχή από πολλαπλή χρήση ουσιών (F19) είναι μία από τις «Ψυχικές και συμπεριφορολογικές διαταραχές που οφείλονται στη χρήση ψυχοδραστικών ουσιών» στο ICD-10, των οποίων η διάγνωση είναι δυνατή μόνο όταν είναι γνωστή η συμμετοχή δύο ή περισσότερων ουσιών και είναι αδύνατο να εκτιμηθεί ποια ουσία συντελεί περισσότερο στη διαταραχή. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται επίσης οι περιπτώσεις όπου η ακριβής ταυτότητα μερικών ή και όλων των ουσιών που χρησιμοποιούνται είναι αβέβαια ή άγνωστη, δεδομένου ότι πολλοί χρήστες πολλαπλών ουσιών δεν γνωρίζουν και οι ίδιοι τι παίρνουν.

Ο γαλλικός όρος «πολυτοξικομανία» έχει έννοια παρόμοια με τη χρήση πολλαπλών ουσιών εκτός του ότι υποθέτει **εξάρτηση** από μία ή περισσότερες από τις λαμβανόμενες ουσίες.

χρήστης ενδοφλέβιου φαρμάκου (IVDU) Περιλαμβάνεται στο IDU, ενδοφλέβια χρήση φαρμάκου.

Βλ. επίσης: χορήγησης μέθοδος.

χρήστης ή χρήση φαρμάκου με ένεση (IDU) Οι ενέσεις μπορούν να είναι ενδομυϊκές, υποδόριες, ενδοφλέβιες κ.λπ.

Βλ. επίσης: χορήγησης μέθοδος.

ψευδαισθησιογόνο Χημική ουσία που προκαλεί αλλοιώσεις της αντίληψης, της σκέψης και του συναισθήματος, παρόμοιες με εκείνες των λειτουργικών ψυχώσεων, χωρίς τη χονδροειδή εξασθένηση της μνήμης και του προσανατολισμού που χαρακτηρίζει τα οργανικά σύνδρομα. Παραδείγματα τέτοιων ουσιών είναι η λυσεργίδη (δισαιθυλαμίδιο του λυσεργικού οξέος, LSD) η διεμεθυλ-τροπταμίνη (DMT), η **ψιλοκυβίνη**, η **μεσκαλίνη**, η τεναμφεταμίνη (3,4-μεθυλενδιοξυαμφεταμίνη, MDA), η 3,4-μεθυλενδιοξυμεθαμφεταμίνη (MDMA ή ecstasy), και η **φαινοκυκλιδίνη** (PCP).

Τα περισσότερα ψευδαισθησιογόνα λαμβάνονται από το στόμα, αλλά η DMT εισπνέεται από τη μύτη ή καπνίζεται. Η χρήση, τυπικά, είναι περιστασιακή. Η χρόνια συχνή χρήση είναι εξαιρετικά σπάνια. Τα αποτελέσματα γίνονται αισθητά μέσα σε 20–30 min από τη λήψη και συνίστανται σε διαστολή της κόρης, άνοδο της πίεσης του αίματος, ταχυκαρδία, τρόμο, υπερανακλαστικότητα και, στην ψυχεδελική φάση (που συνίσταται σε ευφορία ή ανάμικτες μεταπτώσεις της ψυχικής διάθεσης), οπτικές ψευδαισθήσεις και αλλοιωμένη αντίληψη, ασάφεια των ορίων μεταξύ του εγώ και του μη-εγώ και συχνά ένα αίσθημα ενότητας με το σύμπαν. Οι γρήγορες εναλλαγές μεταξύ ευφορίας και δυσφορίας είναι κοινές. Μετά 4–5 ώρες, η φάση αυτή μπορεί να αντικατασταθεί από ιδέες αναφοράς, αισθήματα αυξημένης συνειδητοποίησης του εσωτερικού εγώ και μια αίσθηση μαγικού ελέγχου.

Εκτός από την **ψευδαισθήτωση**, η οποία παρατηρείται κατά κανόνα, οι παρενέργειες των ψευδαισθησιογόνων είναι πολλές και περιλαμβάνουν:

(1) **Κακά τριπ.**

(2) Μετα-ψευδαισθησιακές διαταραχές της αντίληψης ή **φλας μπακ.**

(3) Παισιθήσεις, που συνήθως ακολουθούν ένα κακό τριπ. Οι αλλοιώσεις της αντίληψης υποχωρούν, αλλά το άτομο αποκτά την πεποίθηση ότι οι στρεβλωμένες αντιλήψεις που βίωσε ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Η κατάσταση των παισιθήσεων μπορεί να περιορισθεί σε μία ή δύο ημέρες ή να επιμείνει.

(4) Διαταραχή του θυμικού ή της ψυχικής διάθεσης που συνίσταται σε άγχος, κατάθλιψη ή μανία που εμφανίζεται λίγο μετά τη χρήση του ψευδαισθησιογόνου και επιμένει πάνω από 24 ώρες. Τυπικά, το άτομο αισθάνεται ότι δεν πρόκειται ποτέ πια να ξαναγίνει φυσιολογικό και εκφράζει ανησυχία για εγκεφαλική βλάβη εξαιτίας της λήψης της ουσίας.

Τα ψευδαισθησιογόνα έχουν χρησιμοποιηθεί ως θεραπεία ενόρασης στην ψυχοθεραπεία, αλλά η χρήση τους έχει περιορισθεί ή και απαγορευθεί από τη νομοθεσία.

Βλ. επίσης: ψευδαισθησιογόνο φυτό.

ψευδαισθησιογόνο φυτό Οποιοδήποτε φυτό, από μια μεγάλη ποικιλία, το οποίο περιέχει **ψευδαισθησιογόνο** και χρησιμοποιείται παραδοσιακά από ιθαγενείς λαούς για διάφορους σκοπούς όπως: ευφορία, κοινωνικότητα, ανακούφιση λύπης, ως ιατρικό φάρμακο, ή για την πρόκληση οραμάτων (βλ. **μεσκαλίνη, πεγιότ**). Μερικά φυτά (*Lophophora williamsii*, *Trichocereus pachanoi*, *Banisteriosis caapi* και άλλα), χρησιμοποιούνται ιδίως από τους Ινδιάνους της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής μέσα σε τελετουργικά πλαίσια για την πρόκληση ψευδαισθήσεων. Έχει αναφερθεί ότι τα φυτά αυτά έχουν αρχίσει να γίνονται της μόδας, μεταξύ αστικοποιημένων και μορφωμένων πειραματιστών, που πολλές φορές αναμιγνύουν ένα από τα φυτικά αυτά υλικά με **αλκοόλ, κοκαΐνη ή μαριχουάνα** ή με άλλες ψυχοδραστικές ουσίες και προκύπτουν σοβαρές αντιδράσεις.

ψευδαισθήτωση (F1x.52)¹ Διαταραχή που συνίσταται σε μόνιμες ή επαναλαμβανόμενες ψευδαισθήσεις, συνήθως οπτικές ή ακουστικές. Όταν εκδηλώνονται το άτομο μπορεί να έχει πλήρη συνείδηση και να τις αναγνωρίζει ή δεν τις αναγνωρίζει και τις θεωρεί εξωπραγματικές. Είναι δυνατόν να επακολουθήσει παραληρητική επεξεργασία των ψευδαισθήσεων αλλά οι παραληρητικές ιδέες δεν κυριαρχούν στην κλινική εικόνα.

Βλ. επίσης: ψυχωσική διαταραχή προκαλούμενη από οινόπνευμα ή άλλες ουσίες.

ψιλοκυβίνη Ένα από τα φυσικά **παραισθησιογόνα** που περιέχονται σε πάνω από 75 είδη μανιταριών όπως τα *Psilocybe*, *Panaeolus* και *Copocybe* τα οποία φύονται σε πολλά μέρη του κόσμου. Η ψιλοκυβίνη είναι το κύριο παραισθησιογόνο συστατικό των μανιταριών, ενώ η ψιλοκίνη περιέχεται σε μικρές ποσότητες. Μετά από τη λήψη, η ψιλοκυβίνη μετατρέπεται σε ψιλοκίνη μέσω του ενζύμου αλκαλική φωσφατάση. Η ψιλοκίνη είναι περίπου 1,4 φορές πιο δραστική από την ψιλοκυβίνη.

Βλ. επίσης: παραισθησιογόνο.

ψυχαγωγική χρήση Χρήση ουσίας, συνήθως **παράνομης**, σε κοινωνικές περιστάσεις ή για χαλάρωση, με το υπονοούμενο ότι δεν υπάρχει **εξάρτηση** ή άλλο πρόβλημα. Ο όρος αποδοκιμάζεται από εκείνους που θέλουν να ορίζεται ως πρόβλημα κάθε χρήση παράνομης ουσίας. **Βλ. κοινωνική πόση.**

ψυχοδελικός **Βλ.** παραισθησιογόνο, ψυχοδραστικό φάρμακο.

ψυχοδραστικό φάρμακο ή ουσία Ουσία η οποία, όταν εισαχθεί στον οργανισμό, επηρεάζει τις ψυχικές λειτουργίες-γνωσιακές και συναισθηματικές. Ο όρος αυτός και η ισοδύναμη έκφραση **ψυχοτρόπος** ουσία είναι οι πιο ουδέτεροι και περιγραφικοί όροι για ολόκληρη τάξη ουσιών, νόμιμων και παράνομων, που έχουν σημασία για την **πολιτική φαρμάκων**. «Ψυχοδραστικός» δεν σημαίνει αναγκαστικά εξαρτησιογόνος και μάλιστα ο όρος αυτός παραλείπεται πολλές φορές εντελώς στην κοινή γλώσσα, όπως όταν γίνεται λόγος για «χρήση φαρμάκων» ή «κατάχρηση ουσιών».

Βλ. επίσης: φάρμακο.

Στη δεκαετία του '60 και του '70 έγιναν πολλές συζητήσεις πολιτιστικού-πολιτικού χαρακτήρα σε πολλές ευρωπαϊκές και αγγλόφωνες χώρες, αν και κατά πόσον η χρήση γενικών περιγραφικών όρων θα προσέδιδε θετική ή αρνητική απόχρωση στην εμπειρία της ψυχοτροπικής μεταβολής αναφορικά με το LSD και παρόμοια φάρμακα. Οι όροι «ψυχωσιομιμητικός» και

¹ Η κατηγορία αυτή δεν περιλαμβάνεται στο ICD-10 αλλά ενδέχεται να υπάρχει στο: *The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders. Clinical descriptions and diagnostic guidelines*. Geneva, World Health Organization, 1992, Ελληνική έκδοση: ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, 1997.

«**παραισθησιογόνος**» (ο τελευταίος έγινε τελικά αποδεκτή ονομασία αυτής της τάξης ουσιών) έχουν υπονοούμενη αρνητική έννοια, ενώ οι όροι «ψυχεδελικός» και «ψυχολυτικός» δίνουν αντίθετα θετική εντύπωση. Ειδικότερα ο όρος «ψυχεδελικός» χρησιμοποιείτο με εξίσου ευρεία έννοια όσο και ο όρος «ψυχοδραστικός» (το Περιοδικό Ψυχεδελικών Φαρμάκων μετέτρεψε τελικά το «Ψυχεδελικών» του τίτλου του σε «Ψυχοδραστικών» το 1981).

Βλ. επίσης: ψυχοτρόπος.

ψυχοτρόπος Με την ευρύτερη έννοια, ο όρος είναι ταυτόσημος με τον όρο «ψυχοδραστικός», δηλαδή σημαίνει παράγοντα που επηρεάζει το νου ή τις ψυχικές λειτουργίες. Με τη στενότερη έννοια, ψυχοτρόπο φάρμακο είναι κάθε χημική ουσία, της οποίας τα κύρια και σημαντικά αποτελέσματα αφορούν το κεντρικό νευρικό σύστημα. Μερικοί συγγραφείς χρησιμοποιούν τον όρο για φάρμακα των οποίων ο κύριος σκοπός είναι η θεραπεία ψυχικών διαταραχών – αγχολυτικά **ηρεμιστικά, αντικαταθλιπτικά, αντιμανιακά και νευροληπτικά**. Άλλοι χρησιμοποιούν τον όρο σε αναφορά προς ουσίες που έχουν μεγάλη **επιρρέπεια σε κατάχρηση**, λόγω των επιδράσεών τους στην ψυχική διάθεση, τη συνείδηση ή και τα δύο – **διεγερτικά, παραισθησιογόνα, οπιοειδή, κατευναστικά/υπνωτικά** (συμπεριλαμβανομένου) του **αλκοόλ** κ.λπ.

Στο πλαίσιο του διεθνούς **ελέγχου φαρμάκων**, ο όρος «ψυχοτρόπες ουσίες» αναφέρεται σε ουσίες που ελέγχονται από τη Σύμβαση Ψυχοτρόπων Ουσιών του 1971 (**βλ. συμβάσεις διεθνείς φαρμάκων**).

ψύχωση από αμφεταμίνη Διαταραχή που χαρακτηρίζεται από παραληρητικές ιδέες παρανοειδούς περιεχομένου συνοδευόμενες πολλές φορές από ακουστικές ή απτικές παραισθήσεις, υπερκινητικότητα, αστάθεια της ψυχικής διάθεσης, που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια ή λίγο μετά από επαναλαμβανόμενη χρήση μέτριων ή υψηλών δόσεων **αμφεταμινών**. Στην τυπική περίπτωση η συμπεριφορά του ατόμου είναι εχθρική και παράλογη και μπορεί να οδηγήσει σε απρόκλητη βία. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν παρατηρείται θόλωση της συνείδησης, ενίοτε όμως παρατηρείται οξύ **παραλήρημα** μετά τη λήψη πολύ υψηλών δόσεων.

Η διαταραχή αυτή περιλαμβάνεται στην κατηγορία Flx.5, **ψυχωσική διαταραχή από αλκοόλ ή άλλες ουσίες** του ICD-10.

ψυχωσική διαταραχή από οινόπνευμα ή άλλες ουσίες (Flx.5) Σύνολο ψυχωσικών φαινομένων τα οποία εκδηλώνονται κατά ή μετά την κατάχρηση ουσίας αλλά δεν είναι αποτέλεσμα οξείας **μέθης** μόνο και δεν αποτελούν μέρος **στερητικού συνδρόμου**. Η διαταραχή χαρακτηρίζεται από παραισθήσεις (κατά κανόνα ακουστικές αλλά συχνά και των άλλων αισθήσεων), στρεβλωμένες αντιλήψεις, παραληρητικές ιδέες (συχνά παρανοϊκές ή του τύπου μανίας καταδιώξεως), ψυχοκινητικές διαταραχές (διέγερση ή λήθαργο) και παθολογικά φαινόμενα (όπως έντονο φόβο, ψυχωσική κατάθλιψη ή έκστα-

ση). Η συνείδηση είναι συνήθως διαυγής αν και παρατηρείται ενίοτε κάποιος βαθμός θόλωσης. Στην ίδια κατηγορία περιλαμβάνονται και οντότητες όπως **αλκοολική παραισθησία, ψύχωση από αμφεταμίνη** και επίμονη ψυχωσική κατάσταση από αλκοόλ ή άλλη ουσία.

«Αλκοολική ψύχωση» είναι όρος που χρησιμοποιείται χαλαρά σε ψυχιατρεία με την έννοια οποιασδήποτε ψυχικής διαταραχής (συμπεριλαμβανομένης της εξάρτησης από αλκοόλ) που σχετίζεται με τη χρήση αλκοόλ.

Στο ICD-10 οι ψυχωσικές διαταραχές από τη χρήση ουσιών διακρίνονται από τις **υπολειμματικές και όψιμης εγκατάστασης, ψυχωσικές διαταραχές**.

ψυχωσική διαταραχή υπολειμματική με καθυστερημένη εκδήλωση από οινόπνευμα ή άλλες ουσίες (F1x.7) Αλλοιώσεις της γνωσιακής λειτουργίας, του θυμικού, της προσωπικότητας ή της συμπεριφοράς που επιμένουν πέρα από την περίοδο κατά την οποία μπορεί λογικά να θεωρηθεί ότι συνεχίζεται η άμεση επίδραση της ουσίας. Ο όρος περιλαμβάνεται στο ICD-10 και καλύπτει την έννοια της οποίας καταλληλότερη έκφραση θα ήταν «ψυχικές και συμπεριφορολογικές διαταραχές, υπολειμματικές και καθυστερημένης έναρξης, που οφείλονται σε χρήση αλκοόλ ή άλλης ουσίας».

Στο ICD-10, η κατηγορία αυτή (F1x.7) περιλαμβάνει **αλκοολική άνοια** χωρίς άλλη διευκρίνιση, χρόνιο **αλκοολικό εγκεφαλικό σύνδρομο**, άνοια και άλλες ηπιότερες μορφές επίμονης γνωσιακής διαταραχής, **φλας μπακ**, μετα-παραισθησιογονική διαταραχή της αντίληψης, υπολειμματική διαταραχή του θυμικού και υπολειμματική διαταραχή της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς.

